

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT OCHRONY ŚRODOWISKA I BUDOWNICTWA

DOŚiB-41011-98

Nr ewid. 209/1999/P1998/088/DOC

INFORMACJA O WYNIKACH KONTROLI REALIZACJI OPŁAT I KAR ZA ZASOLENIE WÓD POWIERZCHNIOWYCH I EMISJĘ DWUTLENKU SIARKI ORAZ TLENKÓW AZOTU I ICH WYKORZYSTANIE

SPIS TREŚCI

	Strona
I. CZĘŚĆ OGÓLNA	3
1. Charakterystyka kontroli	3
2. Synteza ustaleń kontroli i ocen kontrolowanej działalności	5
3. Uwagi i wnioski	14
II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	17
1. Charakterystyka stanu prawnego	17
2. Charakterystyka uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych	31
3. Istotne ustalenia kontroli	34
3.1. Opłaty za zasolenie wód powierzchniowych i emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza	34
3.1.1. Realizacja opłat za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych	34
3.1.2. Realizacja opłat za emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza	43
3.2. Kary za naruszenie warunków odprowadzania wód kopalnianych do wód powierzchniowych i za ponadnormatywne emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza	45
3.2.1. Realizacja kar pieniężnych za naruszenie warunków odprowadzania wód kopalnianych do wód powierzchniowych.....	45
3.2.2. Realizacja kar pieniężnych za naruszenie warunków odprowadzania dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza	49
3.3. Wykorzystanie funduszy tworzonych z opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych oraz emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza.....	51
3.3.1. Wpływy i wykorzystanie środków NFOŚiGW	51
3.3.2. Wpływy i wykorzystanie środków WFOŚiGW.....	58
3.4. Nadzór nad działalnością kopalń węgla kamiennego i zakładów energetycznych w zakresie realizacji opłat i kar	62
3.4.1. Nadzór Ministra Gospodarki	62
3.4.2. Nadzór Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa	64
3.4.3. Nadzór Głównego Inspektora Ochrony Środowiska	67
3.4.4. Nadzór Wojewodów	71
3.4.5. Nadzór Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A.	72
III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI	76

Załączniki:

1. Wykaz skontrolowanych jednostek
2. Wykaz jednostek skontrolowanych przez WIOŚ
3. Wykaz aktów prawnych

I. CZĘŚĆ OGÓLNA

1. Charakterystyka kontroli

Nr kontroli: P/98/088

Tytuł kontroli: **Realizacja opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych i emisję dwutlenku siarki oraz tlenków azotu i ich wykorzystanie.**

Kontrola przeprowadzona została w IV kwartale 1998 r. i I kwartale 1999 r. z inicjatywy NIK i obejmowała okres 1995 - III kw.1998r. NIK nie prowadziła dotychczas kompleksowej kontroli w powyższym zakresie.

Celem kontroli było dokonanie oceny prawidłowości działań w zakresie:

- nakładania i pobierania opłat i kar pieniężnych przez organy administracji rządowej za zasolenie wód powierzchniowych i emisję dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza, gospodarowania, zgodnie z celami określonymi w ustawie z 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej środkami finansowymi pochodzącymi z ww. opłat i kar,
- wykorzystania przez jednostki gospodarcze pomocy finansowej Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na realizację przedsięwzięć proekologicznych.

Kontrola przeprowadzona została w 80 jednostkach organizacyjnych, w tym:

- NIK skontrolowała 63 jednostki oraz 2 w ramach kontroli rozpoznawczej,
- Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska na podstawie zlecenia NIK, wystawionego w oparciu o art.12 pkt 3 ustawy z dnia 23 grudnia 1994r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U.z 1995r. Nr 13, poz. 59 ze zm.), skontrolowały 15 jednostek.

Kontrole przeprowadzone przez NIK objęły:

- Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,
- Ministerstwo Gospodarki,
- Główny Inspektorat Ochrony Środowiska,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- 8 Urzędów Wojewódzkich,
- 8 Wojewódzkich Inspektoratów Ochrony Środowiska,
- 8 Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- 2 Spółki Węglowe,
- 4 Kopalnie Węgla Kamiennego,
- Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego,
- 11 Elektrowni i Elektrociepłowni,
- 6 Zakładów Energetyki Ciepłej,
- 2 Kombinaty Górniczo-Hutnicze,
- 9 innych podmiotów gospodarczych

oraz 2 kontrole rozpoznawcze - w 1 Spółce Węglowej i w jednym Urzędzie Wojewódzkim.

Nie wystąpiły przypadki odmowy podpisania protokołów kontroli

Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska objęły kontrolą:

- 1 Spółkę Węglową,
- 4 Kopalnie Węgla Kamiennego,
- 5 Elektrowni i Elektrociepłowni,
- 5 innych podmiotów gospodarczych.

Wykaz jednostek skontrolowanych przez jednostki organizacyjne NIK stanowi załącznik nr 1 do informacji.

Wykaz jednostek skontrolowanych przez WIOŚ stanowi załączniki nr 2 do informacji.

W kontroli koordynowanej przez Departament Ochrony Środowiska i Budownictwa udział wzięły Delegatury NIK w: Katowicach, Kielcach, Krakowie, Łodzi, Opolu, Poznaniu, Wrocławiu i Zielonej Górze .

W informacji zastosowano następujące skróty:

- MOŚZNiL - Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,
- MG - Ministerstwo Gospodarki,
- UW - Urząd Wojewódzki,
- GIOŚ - Główny Inspektorat Ochrony Środowiska,
- WIOŚ - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska,
- WSSE - Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna,
- NFOŚiGW - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- WFOŚiGW - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- NSW SA - Nadwiślańska Spółka Węglowa SA w Tychach,
- GSW SA - Gliwicka Spółka Węglowa SA w Gliwicach,
- JSW SA - Jastrzębska Spółka Węglowa SA w Jastrzębiu Zdroju,
- RSW SA - Rybnicka Spółka Węglowa SA w Rybniku,
- KWK - Kopalnia Węgla Kamiennego,
- PARGWK - Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego SA w Katowicach,
- PGWiR SA - Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Restrukturyzacji SA w Jastrzębiu Zdroju
- UM - Urząd Marszałkowski,
- SO_4^{-2} - siarczany,
- Cl^- - chlorki,
- SO_2 - dwutlenek siarki,
- NO_x - tlenki azotu,
- NO_2 - dwutlenek azotu,
- SNQ - średni niski przepływ w wodach powierzchniowych.

2. Synteza ustaleń kontroli i ocen kontrolowanej działalności

1. Kontrola ustaliła, że w badanym okresie 29 kopalń podległych czterem skontrolowanym spółkom węglowym, w procesie eksploatacji pokładów węgla kamiennego, wydobyło ca 326.025,3 tys. m³ zasolonych wód kopalnianych, z czego 297.470,0 tys.m³, tj. 91,24%, kopalnie odprowadziły do wód powierzchniowych.

Pozostałą ilość wydobytych wód dołowych kopalnie:

- zatłoczyły z powrotem do górotworu - 0,02 %,
- zużyły w procesach górniczych - 6,32 %,
- wykorzystwały do produkcji soli kamiennej - 2,42 %. (str. 34)

Największe ilości wód kopalnianych odprowadziły do wód powierzchniowych kopalnie Nadwiślańskiej Spółki Węglowej - 231.981,2 tys.m³, tj. 71,1% ilości wód odprowadzonych przez skontrolowane spółki. (str. 36)

2. Kontrola wykazała, że 4 skontrolowanym spółkom węglowym, w latach 1995-1998, naliczono opłaty za zasolenie wód powierzchniowych w łącznej kwocie 970.455,1 tys. zł, z czego spółki uiszczyły 7.680,9 tys. zł, tj. 0,8 % należności.

Wszystkie spółki węglowe zalegały z opłatami za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, w tym 2 spółki - GSW SA i RSW SA - nie uregulowały należnych opłat w ogóle. (str. 39)

Wielkość zaległości w uiszczaniu opłat niektóre spółki węglowe zmniejszyły przez działania oddłużeniowe, przeprowadzone w oparciu o przepisy ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa węgla kamiennego oraz o wprowadzeniu opłat węglowych¹. Spółki uzyskały umorzenie wymierzonych opłat w kwocie 13,2 mln zł i odroczenie należności w wysokości 1.076,6 mln zł.

3. Spośród 29 kopalń podległych skontrolowanym spółkom węglowym, 27 kopalń zobowiązanych było do posiadania pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych. W wyniku kontroli ustalono, że:

- 21 kopalń, tj. 77,8 %, nie posiadało pozwoleń wodnoprawnych,
- 3 kopalnie, tj. 11,1 % posiadały ważne pozwolenia wodnoprawne w całym okresie kontrolowanym,
- 3, tj. 11,1 % kopalń, posiadało pozwolenia jedynie w części okresu objętego kontrolą (str. 45),

Podstawowym powodem, odmów Wojewody Katowickiego wydania kopalniom ww. pozwoleń wodnoprawnych było m.in. stosowanie załącznika nr 2 rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków jakim powinny

¹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o restrukturyzacji finansowej górnictwa węgla kamiennego oraz wprowadzeniu opłat węglowych - Dz.U. Nr 113, poz. 735 ze zm.

odpowiadać ścieki wprowadzane do wód i do ziemi², które określa dopuszczalną zawartość sumy chlorków i siarczanów w ściekach odprowadzanych do wód powierzchniowych, w wysokości 1500 mg/l. Natomiast par. 5, ust. 1 i 2 ww. rozporządzenia ustala dopuszczalne stężenie chlorków i siarczanów w wodach kopalnianych zrzucanych do wód powierzchniowych, w wysokości 35.000 mg/l, z wymogiem zapewnienia w odbiorniku tych wód, przy przepływach wyższych od SNQ, stężenia sumy chlorków i siarczanów nie przekraczającego 500 mg/l. (str. 47).

- 4. Za nieprzestrzeganie wymogów ochrony środowiska, polegające na przekroczeniu warunków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych lub za brak takiego pozwolenia, kopalniom podległym czterem skontrolowanym spółkom węglowym wymierzono w badanym okresie kary w wysokości ca 185.388,7 tys. zł, z czego spółki zapłaciły 36.015,2 tys. zł, tj. 19,4 % naliczonych kar. (str. 47)**

Na podstawie ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa węgla kamiennego oraz o wprowadzeniu opłat węglowych objęte kontrolą 4 spółki węglowe uzyskały odroczenie na lata 2000 - 2005 zobowiązań z tytułu kar za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych, w kwocie 2.511,1 tys. zł, a kary umorzone w związku z likwidacją zakładów górniczych, wyniosły 856,2 tys. zł. (str. 48)

- 5. W celu spełnienia wymagań ochrony środowiska kopalnie podejmowały działania inwestycyjne dla ograniczenia wielkości ładunków soli odprowadzanych do wód powierzchniowych z wodami dołowymi. Do przedsięwzięć takich zaliczyć należy:**

- wykorzystanie wód zasolonych do procesów wydobycia węgla,
- budowę zbiorników retencyjno-dozujących i osadników dla wód kopalnianych,
- budowę zakładów odsalania tych wód i produkcji soli kamiennej oraz powrotne zatłaczanie wód kopalnianych do górotworu.

W latach 1995 - 1998 zadania inwestycyjne prowadziły 22 kopalnie, uzyskując w tym okresie ograniczenie ilości wód kopalnianych odprowadzanych do rzek o 28.555,3 tys. m³, co stanowiło 8,76% wód wydobytych, oraz zmniejszenie odprowadzanego ładunku soli z 1.463,4 tys.ton/rok do 1.192,5 tys.ton/rok, tj. o 18,5% (str.40).

Wartość kosztorysowa inwestycji o podstawowym znaczeniu dla ochrony wód powierzchniowych przed zasoleniem, realizowanych w badanym okresie, wynosiła 330,2 mln zł. Na zadania te w latach 1995-1998 wydatkowano 97,4 mln zł, w tym 8,0 mln zł z dotacji budżetowej oraz 35,5 mln zł dotacji i 0,4 mln zł pożyczki z NFOŚiGW. Wymagana kwota do zakończenia inwestycji

² Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi - Dz. U. Nr 116, poz. 503.

rozpoczętych wynosi 38,3 mln zł. Brak środków finansowych na inwestycje proekologiczne w górnictwie powodował 2-5 letnie opóźnienia w realizacji zadań (str. 53).

6. Objętym kontrolą zakładom energetyki zawodowej i przemysłowej, w latach 1995-1998 naliczono opłaty za emisje dwutlenku siarki i tlenu azotu do atmosfery w wysokości 646.297 tys. zł, z czego zakłady uiściły 645.697 tys. zł.

Wśród 35 skontrolowanych zakładów, 2 zakłady nie uiściły opłat z powodu odwołania od decyzji wojewody, a 4 zakłady wносиły opłaty nieterminowo. Powstałe zaległości wraz z należnymi odsetkami wynoszą 1.238 tys. zł (str. 44).

7. W latach 1995 - 1998, skontrolowane zakłady energetyczne realizowały inwestycje proekologiczne dzięki którym nastąpił wyraźny spadek wielkości emitowanych do powietrza ładunków zanieczyszczeń.

W kontrolowanym okresie 26 zakładów, spośród 35 objętych kontrolą, realizowało przedsięwzięcia inwestycyjne i modernizacyjne na rzecz ograniczenia emisji SO₂ i NO_x do powietrza.

Badane 22 zakłady, realizujące inwestycje w zakresie ograniczenia emisji SO₂ i NO_x, wydatkowały na te zadania 1.294,3 mln zł, z tego 65,7% na budowę instalacji odsiarczania spalin, 7,8% na modernizacje kotłów w celu zredukowania emisji NO_x oraz 26,5% na pozostałe zadania (str. 45).

Na przedmiotowe przedsięwzięcia zakłady otrzymały pomoc finansową w wysokości 7,3% nakładów poniesionych, w tym: z budżetu państwa - 0,7 mln zł, z NFOŚiGW - 42,9 mln zł, z WFOŚiGW - 45,4 mln zł, z GFOŚiGW - 0,6 mln zł i ze środków Ekofunduszu - 5,8 mln zł. Ze środków własnych zakłady wydatkowały 1.198,9 mln zł.

Kontrole nie stwierdziły przypadków niewłaściwego wykorzystania środków z budżetu państwa i funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

W efekcie podjęcia powyższych działań, w latach 1995 - 1998 ładunki SO₂ i NO_x emitowane przez badane zakłady do powietrza atmosferycznego zostały zmniejszone z 702,5 tys. ton/rok do 482,8 tys. ton/rok, tj. o 31,3% (str. 44).

8. Spośród 35 skontrolowanych zakładów, 13 zakładom energetyki zawodowej i przemysłowej w latach 1995-1998 wymierzono kary za naruszenie warunków odprowadzania dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza atmosferycznego, w wysokości 8.258,2 tys. zł, z czego zakłady wpłaciły kwotę 1.613,2 tys. zł, tj. 19,5% (str. 49).

Ustalenia kontroli wykazały, że wśród zakładów objętych kontrolą, 3 zakłady nie posiadały decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza.

Spośród ukaranych zakładów, 5 zakładów nie zapłaciło nałożonych kar za nadmierną emisję SO₂ i NO_x, w tym w 1 przypadku odroczone termin płatności, a

następnie umorzono karę w całości, w 3 przypadkach odroczone termin płatności kar, a w 1 przypadku karę umorzono. (str.50).

9. NFOŚiGW w latach 1995-1998 uzyskał wpływy w wysokości 101.863 tys. zł z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych oraz spłat udzielonych pożyczek, w tym w roku :

**1995 - 28.290 tys.zł,
1996 - 56.971 tys.zł,
1997 - 13.498 tys.zł,
1998 - 3.104 tys.zł. (str. 51)**

Kwoty wnoszonych przez spółki węglowe opłat i kar za odprowadzanie wód zasolonych, jak również spłaty zaciągniętych pożyczek i odsetek, w całości przekazywane były do NFOŚiGW na konto tzw. subfunduszu solnego, przeznaczonego na wspieranie przedsięwzięć realizowanych na rzecz ograniczenia zasolenia wód.

W latach 1995-1998 NFOŚiGW wypłacił z subfunduszu solnego środki finansowe w wysokości 115.791 tys. zł, tj. 113,7% wpływów, w tym:

- **43.045 tys.zł, tj. 37,2% na przedsięwzięcia związane z ograniczeniem zasolenia wód powierzchniowych i**
- **72.746 tys.zł, tj. 62,8% na likwidację skutków powodzi z lipca 1997 r. (str. 52).**

Wypłacona przez NFOŚiGW kwota 43.045 tys.zł, na realizację przedsięwzięć związanych z ograniczeniem zasolenia wód powierzchniowych, pokryła zaledwie 16,8% zapotrzebowania zgłoszonego we wnioskach o dofinansowanie.

Przyczyną odmów ze strony NFOŚiGW udzielenia spółkom węglowym pożyczek były zaległości spółek we wnoszeniu należnych opłat i kar za odprowadzanie wód zasolonych oraz opłat eksploatacyjnych.

NFOŚiGW nie spowodował w 1998r. uzupełnienia z innych wpływów, środków subfunduszu solnego wydatkowanych na powódź oraz nie przedstawił spółkom węglowym propozycji sfinansowania niektórych ważniejszych zadań inwestycyjnych, służących etapowemu rozwiązywaniu problemów gospodarki zasolonymi wodami kopalnianymi.

10. W latach 1995-1998 NFOŚiGW uzyskał przychody w kwocie ca 1.042,3 mln zł z tytułu wnoszonych opłat i kar za emisje zanieczyszczeń do powietrza oraz spłat zaciągniętych na ten cel pożyczek, w tym 53,8 % z tytułu emisji SO₂ i 46,2 % z tytułu emisji NO_x. (str. 52-53)

Analiza wydatków poniesionych w latach 1995-1998 na przedsięwzięcia ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem SO₂ i NO_x wykazała, że NFOŚiGW wypłacił na te zadania środki w wysokości 1.198,9 mln zł, w tym na przedsięwzięcia

związane z: ograniczeniem emisji SO₂ - 72,9 % i emisji NO_x - 27,1 %. Wyplacone z NFOŚiGW kwoty stanowiły 14,5% potrzeb. (str. 56)

Efekty w ochronie środowiska naturalnego, uzyskane z dofinansowanych przez NFOŚiGW przedsięwzięć w zakresie ograniczenia emisji SO₂ i NO_x, były określane szacunkowo i nie dawały pełnego obrazu uzyskanej poprawy stanu środowiska. (str. 57)

- 11. Kontrola przeprowadzona w 8 urzędach wojewódzkich wykazała, że za emisje SO₂ i NO_x do powietrza atmosferycznego w okresie 1995-1998, zakłady zobowiązane były do wniesienia opłat w wysokości 716.927,6 tys. zł, z czego uiścili 87% należności.**

- 12. Za stwierdzone w latach 1995-1998 przekroczenia poziomu dopuszczalnej emisji SO₂ i NO_x do atmosfery, 8 Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Środowiska, wydało zakładom działającym na ich terenie 762 decyzje o ukaraniu na kwotę w wysokości 65.427 tys. zł.**

Z wymierzonych kar, na kwotę 61.004 tys.zł wydano decyzje o umorzeniu lub odroczeniu należności, tytułem realizowania przez ukarane zakłady inwestycji ochrony środowiska.

Kary wymagalne w badanym okresie wyniosły 4.580 tys.zł., z czego zakłady wpłaciły 3.980 tys.zł., tj. 90%.

- 13. Kontrola wykazała, że w latach 1995-1998, spośród 8 skontrolowanych WFOŚiGW, 5 Funduszy uzyskało wpływy z tytułu opłat i kar za emisje SO₂ do powietrza w wysokości 181.969,5 tys. zł. (str. 59)**

Na zadania związane z ograniczeniem emisji SO₂ i NO_x do powietrza, w badanym okresie fundusze wydatkowały 350.406,5 tys.zł.

Objęte kontrolą WFOŚiGW nie wspierały przedsięwzięć ochrony wód powierzchniowych przed zasoleniem wodami dołowymi z kopalń węgla kamiennego. Również WFOŚiGW w Katowicach nie uwzględnił potrzeb dofinansowania zadań związanych z ograniczeniem zrzutów zasolonych wód kopalnianych.

W WFOŚiGW w Krakowie i Poznaniu stwierdzono wydatkowanie środków finansowych niezgodnie z przepisami u.o.ś. lub z wewnętrznymi zasadami WFOŚiGW, a w WFOŚiGW w Krakowie kontrola wykazała przypadki nieracjonalnego gospodarowania środkami finansowymi będącymi w dyspozycji Funduszu (str. 61).

- 14. Minister Gospodarki, a przed rokiem 1997 Minister Przemysłu i Handlu, we wszystkich programach rozwoju gospodarki, opracowywanych w latach 1995-1998, częściowo uwzględnił problemy ochrony środowiska (str. 62).**

Opracowany w 1997r. program inwestycyjny pn. „Program zagospodarowania wód słonych z kopalń węgla kamiennego”, zakładający uzyskanie w latach 1995-2000 60% redukcji ładunków soli odprowadzanych z kopalń węgla kamiennego, nie

znalazł odbicia w ustawie z dnia 26 listopada o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach gmin górniczych (Dz.U. nr 162 poz. 1112), w której jedynie umarżono powstałe przed dniem 01.04.98r. zobowiązania kopalń wobec NFOŚiGW z tytułu opłat i kar za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych.

Dotacje budżetowe, przyznane kopalniom w latach 1995-1998 na realizację inwestycji ochrony wód przed zasoleniem, wyniosły zaledwie 8,0 mln zł, co stanowiło 8,2% nakładów inwestycyjnych poniesionych w tym okresie i 2,4% wartości kosztorysowej realizowanych zadań.

Przyjęty w dniu 30.06.1998r. przez Radę Ministrów, Program Rządowy - Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998 - 2002, w ustaleniach dot. likwidacji zdolności produkcyjnych kopalń nie ujmuje skutków dla środowiska powodowanych likwidacją kopalń - w szczególności dotyczących gospodarki zasolonymi wodami kopalnianymi.

Niewystarczające były w badanym okresie źródła finansowania programu redukcji SO₂ i NO_x w energetyce zawodowej i przemysłowej.

15. Kontrola wykazała, że w latach 1995 - 1998, Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa podejmował działania zmierzające do ograniczenia zrzutów zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych oraz zmniejszenia emisji zanieczyszczeń odprowadzanych do powietrza atmosferycznego z zakładów energetycznych. (str. 64)

Pomimo podejmowanych działań nie rozwiązano problemu wód zasolonych z kopalń węgla kamiennego. Kopalnie w dalszym ciągu bezprawnie wprowadzają zasolone wody do wód powierzchniowych i nie regulują należnych opłat i kar. Powoduje to straty w środowisku oraz uszczuplenia środków NFOŚiGW.

Uzyskane dotychczas 30% ograniczenie ładunków soli odprowadzanych do wód powierzchniowych z wodami kopalnianymi nie rokuje osiągnięcia 50% redukcji tych ładunków do roku 2000, założonej w Polityce Ekologicznej Państwa (str. 66).

16. Główny Inspektor Ochrony Środowiska, działając za pośrednictwem Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Środowiska, prowadził monitoring stanu środowiska oraz kontrolę przestrzegania prawa ochrony środowiska przez podmioty gospodarcze, m.in. w zakresie emisji dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz zrzutów zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych.

Przeprowadzona analiza działań proekologicznych realizowanych w zakładach wykazała, że w porównaniu do lat poprzednich zmniejszyła się liczba zakładów, w których zadania realizowane są w stopniu niezadowalającym. Słaby postęp prac,

opóźnienie przyjętych terminów występuje w niektórych kopalniach węgla kamiennego oraz w 9 innych zakładach. Natomiast w 17 zakładach działania na rzecz rozwiązywania problemów ekologicznych oceniono jako prawidłowe.

Skutkiem działań podejmowanych w zakładach dla ograniczenia emisji zanieczyszczeń do środowiska, do roku 1998, tj. po blisko 8 latach, z „Listy 80” skreślono 22 zakłady, które w sposób trwały dostosowały swoją działalność do wymagań ochrony środowiska (str. 69).

17. Objęte kontrolą Urzędy Wojewódzkie, w okresie 1995-1998, wydawały decyzje o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego i pozwolenia wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych, naliczały i egzekwowały opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska, dzieliły i przekazywały środki zgromadzone z opłat do NFOŚiGW, WFOŚiGW oraz GFOŚiGW.

W skontrolowanych Urzędach w latach 1995-1998 naliczono ok. 716,9 mln zł tytułem opłat za emisje SO₂ i NO_x do powietrza. Zakłady uregulowały 87% należności, a zaległości w płatnościach na koniec 1998r. wyniosły 79,8 mln zł (str. 71).

Windykacje należnych opłat Urzędy przeprowadzały w drodze upomnień i naliczania odsetek za zwłokę oraz wystawiania tytułów wykonawczych.

W kontrolowanych urzędach stwierdzono przypadki zalegania z decyzjami o dopuszczalnej emisji, nie naliczania opłat za emisje, niewłaściwego naliczania opłat, opóźnienia w wydawaniu decyzji opłatowych, nie naliczania odsetek za zwłokę, opóźnienia w kierowaniu tytułów wykonawczych do egzekucji administracyjnej, a także nie podejmowania innych działań windykacyjnych.

18. Kontrola wykazała, że Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego w latach 1995-1998 wspomagała i wdrażała program rządowy „Górnictwo węgla kamiennego Polityka Państwa i Sektora na lata 1996-2000” i „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002”.

W toku kontroli ustalono, że w latach 1995-1998 PARGWK nie prowadziła monitoringu wpływu jednostek górnictwa węgla kamiennego na środowisko, nie podejmowała działań w kierunku pozyskania środków z funduszy ochrony środowiska na realizację zadań ograniczających zrzuty ładunków soli z wodami dołowymi kopalń węgla kamiennego, ani też mających na celu oddłużenie kopalń wobec NFOŚiGW (str. 74).

19. W wyniku kontroli stwierdzono uszczuplenia w środkach publicznych w wysokości 17.734.601,00zł. Kwota odzyskana wyniosła 128.788,0 zł.

Przeprowadzona kontrola wykazała, że wprowadzony przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa system opłat i kar za

gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian okazał się skutecznym narzędziem stymulującym realizację działań proekologicznych w skontrolowanych zakładach energetyki zawodowej i przemysłowej. W odniesieniu do poddanych badaniom zakładów górnictwa węgla kamiennego ww. system nie spełniał swojej roli.

Objęte kontrolą zakłady energetyczne w ok. 80% wywiązywały się z obowiązku wnoszenia należnych opłat i kar za emisje SO₂ i NO_x do powietrza, a fundusze ochrony środowiska, mimo stwierdzonych nieprawidłowości działań, efektywnie gospodarowały zgromadzonymi środkami. Przedsięwzięcia zrealizowane na rzecz ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem w skontrolowanych zakładach pozwoliły uzyskać w latach 1995-1998 ograniczenie emisji SO₂ o 29,9% i NO_x o 35,8%, co stworzyło perspektywę osiągnięcia w roku 2000 redukcji SO₂ o 30% i NO_x o 50%, założonej w Polityce Ekologicznej Państwa.

Funkcjonowanie systemu opłat i kar za emisje zanieczyszczeń do powietrza zostało wzmocnione wdrożeniem „Założeń polityki energetycznej Polski do roku 2010” i „Programu redukcji emisji SO₂ w energetyce zawodowej” opracowanych w Ministerstwie Gospodarki we współpracy z Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

W skontrolowanych zakładach górnictwa węgla kamiennego realizacja zadań związanych z ograniczeniem zrzutów zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, w latach 1995-1998 pozwoliła uzyskać 18,5 % redukcję ładunków soli odprowadzanych do rzek i nie rokuje osiągnięcia 50 % ograniczenia tych ładunków do roku 2000, założonego w Polityce Ekologicznej Państwa.

Efektem funkcjonowania systemu opłat i kar w skontrolowanych kopalniach i spółkach węglowych było wniesienie przez te jednostki 0,8% naliczonych opłat i 18,5% wymierzonych kar.

Powodem niskiej sprawności systemu w tym sektorze były:

- brak możliwości uzyskania przez kopalnie pozwoleń wodnoprawnych na zrzuty zasolonych wód kopalnianych, wobec niespełniania wymagań ochrony środowiska, co skutkowało naliczaniem kopalniom opłat i kar jednocześnie, za cały ładunek odprowadzanych soli,
- wysokie ładunki soli w wydobywanych wodach kopalnianych, których ograniczenie wiązało się z realizacją bardzo kosztownych inwestycji, przekraczających możliwości finansowe kopalń,
- występujący od początku lat 90-tych ujemny wynik finansowy działalności kopalń węgla kamiennego, który utrudniał realizację zadań inwestycyjnych i regulowanie należnych opłat i kar za korzystanie z wód,

- **brak możliwości uzyskania szerszej pomocy finansowej z NFOŚiGW m.in. z powodu zalegania w opłatach i karach za zrzuty wód zasolonych oraz w opłatach eksploatacyjnych.**

Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, a także Minister Gospodarki (przed rokiem 1997 Minister Przemysłu i Handlu) nie podjęli dostatecznych działań dla rozwiązania problemu zasolonych wód kopalnianych.

Wprowadzone późno, w sierpniu 1997r. i w listopadzie 1998r., ustawy umożliwiające odroczenie, a następnie umorzenie powstałych przed 01.04.1998r. zobowiązań kopalń względem NFOŚiGW z tytułu szczególnego korzystania z wód i urządzeń wodnych, zmniejszają zadłużenie kopalń i poprawiają ich bilans finansowy, ale skutkują ograniczeniem środków subfunduszu solnego na realizację inwestycji ograniczających zrzuty wód słonych.

NFOŚiGW tylko 37% wpływów z lat 1995-1998 przeznaczył na przedsięwzięcia związane z ochroną wód przed zasoleniem. Narodowy Fundusz nie wychodził na przeciw inicjatywom spółek węglowych w podejmowaniu inwestycji, służących ograniczeniu zrzutów wód kopalnianych do wód powierzchniowych.

Wojewódzkie fundusze nie wspierały przedmiotowych zadań. Odpowiednich działań dla rozwiązania problemu zasolonych wód kopalnianych nie podjęła Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego.

Rozwiązaniu problemu nie sprzyjały nieprawidłowe decyzje w sprawie opłat za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych, wydawane przez Wojewodę Katowickiego.

Rządowy program - Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002, określający m.in. wielkości ograniczenia zdolności produkcyjnych kopalń i skutkujący wyznaczeniem kopalń do likwidacji, nie ujmuje wpływu wstrzymania eksploatacji pokładów węgla na środowisko, w tym na sposób gospodarowania wodami kopalnianymi i związane z tym koszty.

Istniejąca sytuacja finansowa w górnictwie węgla kamiennego wskazuje na potrzebę podjęcia systemowych działań Ministra Gospodarki oraz Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa dla rozwiązania problemu wód zasolonych z kopalń węgla kamiennego.

3. Uwagi i wnioski

Wyniki kontroli wskazują, że dla osiągnięcia celów ochrony środowiska, związanych z funkcjonowaniem systemu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych i emisję dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz dla prawidłowego wykorzystania tych środków, niezbędne jest rozważenie podjęcia następujących działań:

I. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa powinien:

1. Podjąć działania, wspólnie z Ministrem Gospodarki, dla uregulowania problemu gospodarki zasolonymi wodami kopalnianymi i realizacji celów Polityki Ekologicznej Państwa.
2. Przeanalizować wymagania, zawarte w rozporządzeniu Ministra OŚZNiL z dnia 5 listopada 1991r w sprawie klasyfikacji wód i warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi, w zakresie odprowadzania do wód powierzchniowych zasolonych wód kopalnianych. Stanowisko Ministra należałoby przedstawić wojewodom w celu ujednoczenia warunków wydawania pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie do wód powierzchniowych wód dołowych z kopalń węgla kamiennego
3. Przeprowadzić modyfikację stosowanych systemów ekonomicznych związanych z ochroną wód powierzchniowych przed zasoleniem w celu poprawy ich skuteczności w realizacji priorytetów Polityki Ekologicznej Państwa.
4. Dokonać oceny, wspólnie z Ministrem Gospodarki porozumień z września 1996 r., dot. realizacji „Krajowego programu redukcji emisji SO₂ do roku 2010” w celu zapewnienia dotychczasowego tempa ograniczenia emisji SO₂ i NO_x z energetyki zawodowej, przemysłowej i komunalnej.

II. Minister Gospodarki powinien:

1. Podjąć działania zmierzające do zapewnienia kopalniom przewidzianym do dalszego funkcjonowania, warunków umożliwiających spełnienie wymagań przepisów w ochronie środowiska poprzez uzyskanie pozwoleń wodnoprawnych oraz wyposażenie kopalń w urządzenia odsalające.
2. Przedstawić Radzie Ministrów program stopniowego ograniczania zrzutu wód kopalnianych do wód powierzchniowych, zgodnie z wymaganiami ochrony środowiska.
3. Opracować program finansowania kluczowych przedsięwzięć dla ograniczenia zrzutów zasolonych wód z kopalń węgla kamiennego skorelowany odpowiednio z planem likwidacji kopalń.

4. Sporządzić bilans krajowego wydobycia soli i zapotrzebowania rynku na ten produkt przed podjęciem decyzji o budowie zakładów odsalania wód kopalnianych.
5. Kontynuować i rozwijać działania w kierunku ograniczania emisji SO₂ i NO_x z zakładów energetycznych.

III. Wojewodowie, Marszałkowie Województw i Starostowie odpowiednio powinni:

1. Przeanalizować udzielone kopalniom pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie zasolonych wód dołowych do wód powierzchniowych pod kątem poprawności stosowania przepisów ochrony wód, ujednoczenia warunków wydawania pozwoleń kopalniom oraz zasadności odmowy wydania pozwoleń.
2. Egzekwować obowiązek posiadania przez podmioty gospodarcze pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych uwzględniając procesy restrukturyzacyjne, w tym likwidację kopalń węgla kamiennego oraz decyzji ustalających rodzaje i ilości substancji zanieczyszczających dopuszczonych do wprowadzenia do powietrza.
3. Wspierać zakłady górnicze w staraniach o pozyskanie pozabudżetowych środków finansowych krajowych i zagranicznych na przedsięwzięcia w zakresie ograniczenia zrzutów wód zasolonych.
4. Egzekwować od podmiotów gospodarczych terminowe wnoszenie opłat za szczególne korzystanie z wód i wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza oraz terminowo przekazywać na konto odpowiednich funduszy ochrony środowiska.
5. Przesyłać do WFOŚiGW informacje o wysokości wpływów z tytułu uiszczonych opłat.

IV. Prezes Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz prezesi wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, powinni:

1. Warunki przyznawania pomocy finansowej ze środków NFOŚiGW dostosować do potrzeb zwiększenia dofinansowania przedsięwzięć dotyczących ograniczenia zrzutów zasolonych wód kopalnianych. Wydatkowanie środków Funduszu dostosować do przeprowadzanej reformy górnictwa węgla kamiennego.
2. Rozważyć możliwość uzupełnienia subfunduszu solnego o kwoty wydatkowane z tego funduszu na inne cele.

3. Rozważyć możliwość udzielenia z WFOŚiGW pomocy finansowej zakładom górniczym na realizację przedsięwzięć, dotyczących ochrony wód dorzecza Wisły i Odry przed zasoleniem.
4. Wprowadzić system rejestracji wniosków wpływających do NFOŚiGW i WFOŚiGW w sprawie udzielenia pomocy finansowej na działania proekologiczne.
5. Wdrożyć system rejestracji efektów w ochronie środowiska, uzyskanych w wyniku przedsięwzięć proekologicznych dofinansowywanych ze środków NFOŚiGW i WFOŚiGW.
6. Wpływy z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych i za emisję do powietrza dwutlenku siarki oraz tlenków azotu przeznaczać na zadania określone w art. 87b ust. 8 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska.

V. Prezesi Spółek Węglowych powinni:

1. Kontynuować działania mające na celu ograniczanie ładunków soli odprowadzanych do wód powierzchniowych w wodach kopalnianych, takie jak: wykorzystanie wód zasolonych do procesów wydobywania węgla, powrotne zatłaczanie tych wód do górotworu, budowa zbiorników retencyjno-dozujących, budowa instalacji odsalania wód dołowych.

Działania powyższe dostosować do programu zmniejszenia wydobywania węgla kamiennego. Dotyczy to w szczególności kopalń NSW SA i GSW SA.

2. W realizacji Programu rządowego - Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002, uwzględnić problemy ochrony środowiska, a w szczególności: sposób i koszty gospodarowania wodami dołowymi kopalń przewidzianych do likwidacji, wykorzystanie istniejących inwestycji ochrony wód przed zasoleniem i podejmowanie nowych zadań w świetle likwidacji zdolności produkcyjnych kopalń.
3. W kopalniach przewidzianych do dalszej eksploatacji pilnie podjąć działania do uzyskania zgodności funkcjonowania tych zakładów z przepisami ochrony środowiska.

VI. Kierownicy zakładów energetycznych powinni:

1. Kontynuować działania na rzecz ograniczania emisji SO_2 i NO_x do powietrza.
2. Zapewnić terminową realizację inwestycji zmniejszających emisję SO_2 i NO_x do powietrza.
3. Terminowo realizować należne opłaty i kary za zanieczyszczanie powietrza.

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

2.1. Charakterystyka stanu prawnego

Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska³ zwana dalej „uoś” określa zasady ochrony i racjonalnego kształtowania środowiska m.in. przez ustanowienie środków prawnych zapewniających użytkowanie środowiska zgodnie z interesem publicznym oraz określenie obowiązków organów państwowych, samorządowych i podmiotów gospodarczych. Zgodnie z tą ustawą jednostki organizacyjne ponoszą opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian. Opłaty uiszcza się m.in. za:

- 1) wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza,
- 2) inne formy korzystania ze środowiska na zasadach określonych odrębnymi przepisami (art. 86 ust. 1 i 2)⁴.

A. OPŁATY I KARY POBIERANE Z TYTUŁU KORZYSTANIA Z WÓD

Główne cele i założenia tego kierunku ochrony środowiska określają przepisy rozdziału 2 w Dziale II uoś „Ochrona wód oraz środowiska morskiego” (art. 18 - 24 uoś). Art. 18 wskazuje, że wody śródlądowe powierzchniowe i podziemne oraz środowisko morskie podlegają ochronie polegającej na racjonalnym gospodarowaniu ich zasobami, zapobieganiu lub przeciwdziałaniu naruszania równowagi przyrodniczej i wywoływania w wodach, zmian powodujących ich nieprzydatność dla ludzi, dla świata roślinnego lub zwierzęcego albo dla gospodarki narodowej. Wody podziemne i obszary ich zasilania podlegają szczególnej ochronie, polegającej zwłaszcza na niedopuszczeniu do zanieczyszczenia wód oraz zapobieganiu i przeciwdziałaniu szkodliwym wpływom na obszary ich zasilania. Przepis art. 24 uoś odsyła do przepisów szczególnych w zakresie szczegółowych zasad gospodarki wodnej i ochrony wód, a także zasad ochrony środowiska morskiego. Są nimi: ustawa z dnia 24 października 1974 r. Prawo wodne⁵ zwana dalej „pr. wod.” oraz wydane na jej podstawie akty wykonawcze.

OPŁATY

W art. 62 pr. wod. określono zasady ochrony wód przed zanieczyszczeniem polegające na zachowaniu lub przywróceniu stanu ich czystości wymaganego przepisami ustawy (art. 62 ust. 1). Ponadto przepis ten stanowi, że szkodliwe zanieczyszczenie wód polega na wywoływaniu w nich zmian fizycznych, chemicznych, biologicznych lub innych, które sprawiają iż wody nie nadają się do wykorzystania na potrzeby ludności lub gospodarki narodowej oraz powodują szkodliwe zmiany w środowisku (art. 62 ust. 2).

Zgodnie z art. 20 ust. 1 i ust. 2 pr. wod. korzystanie z wód, wykraczające poza korzystanie powszechne lub zwykle oraz wykonywanie urządzeń wodnych wymaga pozwolenia wodnoprawnego. W szczególności

³ j.t. Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196 ze zm.

⁴ Art. 86 ust. 2 zmieniony przez art. 1 pkt 52 lit.a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 133, poz. 885) zmieniająca nin. ustawę z dniem 1 stycznia 1998 r. - poprzednio pkt 2 dotyczył usuwania odpadów - od dnia 1 stycznia 1998 r. obowiązuje ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach - Dz.U. Nr 96, poz. 552, która określa zasady postępowania z odpadami.

⁵ Dz.U. Nr 38, poz. 230 ze zm.

pozwolenia wodnoprawnego zgodnie z art. 53 pr. wod. wymaga m.in. wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi.

Pozwolenia wodnoprawne wydają (art. 55 pr. wod.):

- Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (art. 55 ust. 3),
- wojewodowie (art. 55 ust. 2),
- kierownicy urzędów rejonowych za szczególne korzystanie z wód w przypadkach nie wymienionych w art. 55 ust. 2 i ust. 3 (art. 55 ust. 1 pr. wod.)⁶.

Wydane na podstawie art. 62 ust. 3 i 4 pkt 1 pr. wod. rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie kwalifikacji wód oraz warunków jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi⁷ w § 4 ust. 1 wskazuje m.in.: że do śródlądowych wód płynących mogą być wprowadzane ścieki, jeżeli wartości wskaźników zanieczyszczenia nie przekraczają wartości określonych w załączniku nr 2 do rozporządzenia. W ust. 2 tego artykułu z kolei określono, że organ właściwy do wydania pozwolenia wodnoprawnego może ustalić wartości wskaźników zanieczyszczeń w ściekach, niższe od określonych w załączniku nr 2 do rozporządzenia, a nawet odmówić wydania pozwolenia m.in.: w wypadku, gdy średniodobowa ilość wprowadzanych ścieków przekracza 10% wartości średniego niskiego przepływu wody w rzece (SNQ). Natomiast § 5 ww. rozporządzenia stanowi, że do śródlądowych wód płynących nie mogą być wprowadzane wody zasolone, jeżeli ich zasolenie przekracza 35.000 mg/l w odniesieniu do sumy chlorków i siarczanów. Wody zasolone mogą być wprowadzone do śródlądowych wód płynących, z wyjątkiem sytuacji wyżej opisanej, za pośrednictwem zbiorników dozujących, zapewniających, że zasolenie wód odbiornika poniżej zrzutu nie przekroczy 500 mg/l sumy chlorków i siarczanów. Właściwy organ może jednak odstąpić od tych wymagań jeżeli nie spowoduje to szkód w środowisku wodnym i nie utrudni wykorzystania wód przez innych użytkowników.

W myśl art. 56 pr. wod. za szczególne korzystanie z wód i z urządzeń wodnych stanowiących własność państwa w tym wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi pobiera się opłaty. Przepisy ustawy prawo wodne nie określają organu właściwego do pobierania tych opłat.

Szczegółowo kwestię opłat uregulowało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie opłat za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych⁸.

Zgodnie z § 9 ust. 1 i 2 powyższego rozporządzenia opłaty za wodę i ścieki pobiera wojewoda na podstawie informacji, którą zakład jest obowiązany złożyć w terminie do dnia 31 stycznia każdego roku, a jeżeli produkcja zakładu ma charakter okresowy - w terminie 15 dni po zakończeniu każdego okresu produkcyjnego. Wojewoda może zażądać ww. informacji w celu naliczenia opłaty kwartalnej do dnia 15 każdego miesiąca po upływie każdego kwartału.

KARY ZA ZANIECZYSZCZENIE WÓD

Prawo wodne zawiera również normy odpowiedzialności za naruszenie przepisów prawa wodnego. Regulowane jest to w Dziale VII (art. 123-130c).

⁶ Od dnia 1 stycznia 1999 r. - wydawanie pozwoleń wodnoprawnych na szczególne korzystanie z wód - jeżeli ustawa nie stanowi inaczej - należy do starosty wykonującego zadanie z zakresu administracji rządowej. Kopię decyzji starosta przekazuje właściwemu wojewodzie - zmiana wprowadzona w związku z reformą ustrojową państwa.

⁷ Dz.U. Nr 116, poz. 503.

⁸ Dz.U. Nr 133, poz. 637 ze zm.

Przepis art. 130 pr. wod. określa, iż zakładom wymierza się karę pieniężną za wprowadzenie do wód lub do ziemi ścieków nie odpowiadających wymaganym warunkom. Organem właściwym do wymierzenia kary pieniężnej za wprowadzenie ścieków nie odpowiadającym wymaganym warunkom do wód lub do ziemi jest wojewódzki inspektor ochrony środowiska. Zgodnie z art. 130 ust. 4 i 5 pr. wod. wojewódzki inspektor ochrony środowiska może wymierzyć zakładowi karę pieniężną za pobór wody w ilości większej niż ustalona w pozwoleniu wodnoprawnym oraz za piętzenie wody wyższą od dozwolonego. Kary pieniężne obciążają wyniki ekonomiczne zakładu, a w wypadku wymierzenia kary przedsiębiorstwu gospodarki komunalnej nie wyposażonemu w urządzenia zabezpieczające wody przed zanieczyszczeniem - organ założycielski tego przedsiębiorstwa. Przepis art. 130a pr. wod. wskazuje, że termin płatności kary, o którym mowa wyżej, wynosi 14 dni od dnia, w którym decyzja ustalająca jej wysokość stała się ostateczna. W razie nieterminowego uiszczenia kary, są pobierane odsetki w wysokości odsetek pobieranych za nieterminowe regulowanie zobowiązań podatkowych. Nie można wydać decyzji w sprawie wysokości kary, jeżeli od dnia, w którym stwierdzono naruszenie wymaganych warunków, upłynęło 5 lat. Wymierzonej kary nie pobiera się po upływie 5 lat od dnia, w którym decyzja ustalająca jej wysokość stała się ostateczna lub w razie odroczenia terminu płatności kary, po upływie okresu odroczenia. W razie rozłożenia kary, bieg terminu, o którym mowa wyżej rozpoczyna się od dnia płatności ostatniej raty (art. 130b pr. wod.).

Termin płatności kar wymierzonych za wprowadzenie do wód lub do ziemi ścieków nie odpowiadającym warunkom, na wniosek ukaranego zakładu, może być odroczone lub kara może być rozłożona na raty na okres nie dłuższy niż 5 lat. Decyzja o odroczeniu terminu płatności może być podjęta w razie stwierdzenia, że ukarany zakład realizuje inwestycje, których wykonanie i oddanie do użytku, w okresie nie dłuższym niż 5 lat, zapewni usunięcie przyczyn wymierzenia tej kary. Decyzja o rozłożeniu na raty może być podjęta w razie stwierdzenia, że zapłata w całości wymierzonej kary, w terminie 14 dni, znacznie ograniczy lub uniemożliwi dalsze prowadzenie działalności gospodarczej, a w szczególności kontynuację przedsięwzięć, których wykonanie zapewni usunięcie przyczyn wymierzenia tej kary. Decyzje w sprawach odroczenia terminu płatności i rozłożenia kary na raty podejmuje wojewódzki inspektor ochrony środowiska. Wniosek o odroczenie terminu płatności lub rozłożenie na raty może być złożony w terminie 14 dni od dnia, w którym decyzja o wymierzeniu kary stała się ostateczną (art. 130c ust. 1-5 pr. wod.). Natomiast karę, której termin płatności został odroczone, podwyższa się o 50% i pobiera niezwłocznie po upływie okresu odroczenia, jeżeli inwestycje (realizowane w okresie nie dłuższym niż 5 lat mające zapewnić usunięcie przyczyn wymierzenia kary), nie zostały wykonane i oddane do użytku w tym okresie; karę, której termin płatności został odroczone, zmniejsza się o kwotę środków własnych wydatkowanych na zrealizowanie inwestycji o których mowa wyżej (art. 130c ust. 6 i 7 pr. wod.).

W okresie objętym kontrolą przepisy regulujące wysokość, zasady oraz tryb nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska oraz sprawy kar za naruszenie warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub ziemi ulegały zmianie.

Do dnia 25 lipca 1995 r. obowiązywało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 1987 r. w sprawie wysokości, zasad i trybu nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska⁹ oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1991 r. w sprawie kar pieniężnych za naruszenie warunków jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi¹⁰, natomiast z dniem 26 lipca 1995 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1995 r. w sprawie wysokości, zasad i trybu nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska oraz współczynników

⁹ Dz.U. Nr 41, poz. 240 ze zm. - nie obowiązujące od dnia 26 lipca 1995 r.

¹⁰ Dz.U. Nr 125, poz. 557 - nie obowiązujące od dnia 26 lipca 1995 r.

różnicujących wysokość kar pieniężnych¹¹ oraz rozporządzenie z dnia 20 czerwca 1995 r. w sprawie zasad i trybu ustalania kar pieniężnych za naruszenie warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi, oraz współczynników różnicujących wysokość kar pieniężnych¹².

Przepisy ustawy prawo wodne dotyczące ścieków - stosuje się odpowiednio m.in. do zasolonych wód kopalnianych - art. 18 ust. 2 pkt 3. Regulację racjonalnego gospodarowania złożami kopalin określają przepisy ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska i ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. - Prawo geologiczne i górnicze¹³. Przepis Art. 16 ust. 1 uoś stanowi, że złoża kopalin podlegają ochronie polegającej na racjonalnym gospodarowaniu ich zasobami oraz kompleksowym wykorzystaniu kopalin, w tym również kopalin towarzyszących.

Eksploatację złoża kopaliny prowadzi się w sposób gospodarczo uzasadniony oraz przy zastosowaniu środków ograniczających szkody w środowisku i przy zapewnieniu racjonalnego wydobywania i zagospodarowania kopalin (art. 17 ust. 2 uoś). Zasady gospodarowania złożem kopaliny i związanej z eksploatacją złoża ochrony środowiska określają przepisy szczególne (art. 17 ust. 3). Problematyka prawna w tym zakresie została uregulowana w ww. ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. „Prawo geologiczne i górnicze”. Głównym celem tej ustawy jest stworzenie podstaw prawnych dla działalności gospodarczej związanej z rozwojem przemysłu wydobywczego. Ustawa ta określa zasady i warunki: m.in. ochrony złóż kopalin, wód podziemnych i innych składników środowiska w związku z wykonywaniem prac geologicznych i wydobywania kopalin.

Przy opłatach i karach związanych z prawem geologicznym i górniczym należy także uwzględnić ustawę z dnia 27 sierpnia 1997 r. o restrukturyzacji finansowej jednostek górnictwa węgla kamiennego oraz o wprowadzeniu opłaty węglowej¹⁴. Ustawa ta bowiem regulowała zasady i warunki restrukturyzacji jednostek górnictwa węgla kamiennego oraz wprowadzenia opłaty węglowej (art. 1). Przepis art. 2 tej ustawy określał, że restrukturyzacji finansowej podlegają wszystkie zobowiązania jednostek powstałe do dnia 31 lipca 1997 r., niezależnie od już zawartych w tym zakresie umów, porozumień i decyzji m.in. z tytułu:

1) opłat i kar:

- a) za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych, w części dotyczącej odprowadzania zasolonych wód kopalnianych do wód, określonych przepisami ustawy z dnia 24 października 1974 r. Prawo wodne (Dz.U. Nr 38, poz. 230 ze zm.),
- b) eksploatacyjnych, określonych przepisami art. 84-87 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. - Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. Nr 27, poz. 96 ze zm.).

Restrukturyzacji finansowej podlegała jednostka, która zaprzestała spłacania w całości lub w części zobowiązań z tytułu o którym mowa wyżej. Restrukturyzacja finansowa następowała na wniosek jednostki, złożony wierzycielom nie później niż do dnia 30 czerwca 1999 r. (art. 3 ust. 1 i 2) oraz w formie umowy zawieranej pomiędzy wierzycielem a jednostką po spełnieniu warunków określonych w art. 3 (np. dołączenie opinii Ministra Skarbu Państwa w uzgodnieniu z Ministrem Gospodarki art. 5 ust. 1). Art. 6 wskazywał, że spłata

¹¹ Dz.U. Nr 79, poz. 399 - uchylone z dniem 14.01.1999 r. - wejście w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie kar pieniężnych za naruszenie wymagań ochrony środowiska oraz rejestru decyzji dotyczących tych kar (Dz.U. Nr 162, poz. 1138).

¹² Dz.U. Nr 79, poz. 400.

¹³ Dz.U. Nr 27, poz. 96 ze zm.

¹⁴ Dz.U. Nr 113, poz. 735 ze zm. - obowiązywała do dnia 13.01.1999 r. Od dnia 14.01.1999 r. obowiązuje ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych - Dz.U. Nr 162, poz. 1112.

ww. zobowiązań podlega odroczeniu do dnia 31 grudnia 1999 r. Zobowiązania te podlegały spłacie w ratach począwszy od 1 stycznia 2000 r. następująco:

- 1) w 2000 r. - 10%
- 2) w 2001 r. - 10%
- 3) w 2002 r. - 15%
- 4) w 2003 r. - 20%
- 5) w 2004 r. - 20%
- 6) w 2005 r. - 25%

ogólnej kwoty zobowiązania. Za okres odroczenia spłaty nie pobierano odsetek (art. 6 ust.1-3).

W przypadku nieuregulowania jakiegokolwiek z rat lub wystąpienia zaległości w zobowiązaniach podatkowych wobec budżetu państwa albo zobowiązaniach m.in. z tytułu prawa wodnego i prawa geologicznego i górnictwa, odroczone zobowiązania stawały się natychmiast wymagalne (art. 6 ust. 5).

Przepis art. 7 tej ustawy stanowił, że jednostki likwidujące w całości lub w części zakłady górnicze wydobywające węgiel kamienny przy udziale środków z budżetu państwa zwolnione są od obowiązku uiszczenia bieżących opłat i kar (z prawa wodnego, prawa geologicznego i górnictwa i wpłat na rzecz PFRON), od dnia zaprzestania wydobywania węgla, w wysokościach przypadających na likwidowany zakład górniczy lub jego likwidowaną część. Zobowiązania zaś tych jednostek powstałe przed dniem 31 lipca 1997 r. z tytułu, o którym mowa wyżej, podlegały umorzeniu z mocy ustawy w wysokościach przypadających na likwidowany zakład górniczy lub jego likwidowaną część (art. 7 ust. 1 i 2).

W okresie od 1 stycznia 1998 r. do dnia 31 grudnia 2000 r. producenci węgla kamiennego określonego Polską Normą obowiązani byli jako płatnicy naliczać i pobierać od nabywców węgla przeznaczonego na zaopatrzenie rynku krajowego oraz odprowadzać na Fundusz Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego, zwany dalej „Funduszem” opłatę węglową w wysokości 2% ceny sprzedanego węgla kamiennego uwzględniającej podatek od towarów i usług (art. 9 ust. 1). Opłata węglowa podlegała odprowadzeniu na Fundusz, w terminie 14 dni od dnia jej pobrania, nie później niż 30 dni od wydania węgla (art. 11 ust. 1). Dysponentem Funduszu był Minister Gospodarki i fundusz ten był państwowym funduszem celowym (art. 12 ust. 2 i 3). Art. 15 ust. pkt 1 stanowił, że środki Funduszu przeznaczano na realizację przedsięwzięć jednostek, a w szczególności dofinansowanie inwestycji proekologicznych.

B. OPŁATY I KARY ZWIĄZANE Z OCHRONĄ POWIETRZA

Podstawowym źródłem prawa w zakresie ochrony powietrza jest uoś i wydane na jej podstawie akty wykonawcze - Dz. II rozdział 3 - Ochrona powietrza (art. 25-32 uoś). Zgodnie z art. 25 uoś ochrona powietrza polega na zapobieganiu powstawania, na ograniczeniu lub na eliminowaniu wprowadzonych do powietrza substancji zanieczyszczających w celu zmniejszenia stężeń do dopuszczalnego poziomu lub utrzymania ich na poziomie nie przekraczającym obowiązujących dopuszczalnych stężeń substancji. Zanieczyszczeniem powietrza w rozumieniu uoś jest wprowadzanie do powietrza substancji stałych, ciekłych lub gazowych w ilościach, które mogą ujemnie wpłynąć na zdrowie człowieka, klimat, przyrodę żywą, glebę, wodę, lub spowodować inne szkody w środowisku (art. 26 uoś).

Obowiązek podejmowania konkretnych działań w celu ochrony powietrza spoczywa na wszystkich jednostkach organizacyjnych. Są one obowiązane stosować metody, technologie i środki techniczne chroniące powietrze przed zanieczyszczeniem (art. 27 uoś). Szczegółowo regulowało to rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 lutego 1990 r. w sprawie ochrony powietrza przed

zanieczyszczeniem¹⁵. W związku z nowelizacją art. 29 uoś i zmianą treści upoważnienia ustawowego z dniem 1 stycznia 1998 r. utraciły moc obowiązującą akty wykonawcze wydane na podstawie tego przepisu. Akty wykonawcze na podstawie znowelizowanego upoważnienia wydane zostały w terminie późniejszym. I tak: z dniem 1.01.1998 r. ww. rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 12 lutego 1990 r. utraciło moc w części sprzecznej z przepisami ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska w brzmieniu ustalonym przez ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz o zmianach niektórych ustaw¹⁶. Z dniem 21maja 1998 r. utraciło moc w zakresie uregulowanym w rozporządzeniu Ministra OŚZNiL z dnia 28 kwietnia w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu¹⁷ - wydane na podstawie art. 29 ust. 1 uoś. Następne rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa to:

- rozporządzenie z dnia 18 września 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania dopuszczalnych do wprowadzania do powietrza rodzajów i ilości substancji zanieczyszczających oraz wymagań, jakim powinna odpowiadać dokumentacja niezbędna do wydania decyzji ustalającej rodzaje i ilości substancji zanieczyszczających dopuszczonych do wprowadzania do powietrza¹⁸. Wydane na podstawie art. 29 ust. 3 uoś - obowiązujące od dnia 15 października 1998 r.
- rozporządzenie z dnia 3 września 1998 r. w sprawie metod obliczania stężeń zanieczyszczenia powietrza dla źródeł istniejących i projektowanych¹⁹. Wydane na podstawie art. 29 ust. 5 uoś -obowiązuje od dnia 28 września 1998 r.
- rozporządzenie z dnia 8 września 1998 r. w sprawie wprowadzania do powietrza substancji zanieczyszczających z procesów technologicznych i operacji technicznych²⁰. Wydane na podstawie art. 29 ust. 2 uoś - obowiązuje od dnia 6 października 1998 r.

Stosownie do art. 30 uoś²¹ wojewoda w drodze decyzji ustala rodzaje i ilości substancji zanieczyszczających dopuszczonych do wprowadzenia do powietrza. Jednostka organizacyjna wprowadzająca do powietrza takie substancje jest obowiązana posiadać ww. decyzję (art. 30 ust. 1 i 2 uoś). Wojewoda może także nałożyć na jednostkę organizacyjną obowiązki wynikające z potrzeb ochrony powietrza w drodze odrębnej decyzji. W razie naruszenia przez jednostkę organizacyjną ustaleń decyzji, wojewódzki inspektor ochrony środowiska działający w porozumieniu z wojewodą, niezależnie od innych środków przewidzianych prawem, może wydać decyzję o wstrzymaniu działalności powodującej naruszenie (art. 31 ust. 1 uoś)²². Ponadto uoś przewiduje opłaty za gospodrcze korzystanie ze środowiska i za wprowadzanie w nim zmian (art. 86 - 86g uoś).

OPLATY

Uoś przewiduje w Dziale V - Środki Ekonomiczne Ochrony Środowiska - w rozdziale 1 - Opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i za wprowadzanie w nim zmian (art. 86 - 86g uoś). Art. 86 ust. 1 i 2 uoś

¹⁵ Dz.U. Nr 15, poz. 92 ze zm.

¹⁶ Dz.U. Nr 133, poz. 886.

¹⁷ Dz.U. Nr 55, poz. 355 - obowiązuje od dnia 21 maja 1998 r.

¹⁸ Dz.U. Nr 124, poz. 819.

¹⁹ Dz.U. Nr 122, poz. 805.

²⁰ Dz.U. Nr 121, poz. 793.

²¹ Od dnia 1 stycznia 1999 r. organem właściwym do wydania decyzji jest starosta. Kopię decyzji starosta przekazuje właściwemu wojewodzie. Wojewoda jest organem właściwym do wydawania decyzji w stosunku do obiektów zaliczonych do inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi określonych w odrębnych przepisach - zmiana w związku z reformą ustrojową państwa.

²² Od dnia 1 stycznia 1999 r. wojewódzki inspektor ochrony środowiska działa w porozumieniu z wojewodą i starostą.

określa obowiązek jednostek organizacyjnych do ponoszenia opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian. Opłaty uiszczane są m.in. za wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza.

Opłaty za wprowadzenie substancji zanieczyszczających do powietrza ustala się w zależności od ich rodzaju i ilości (art. 86a ust. 1 uoś). Opłaty te jednostki organizacyjne ustalają we własnym zakresie i wnoszą bez wezwania na rachunek urzędu wojewódzkiego właściwego ze względu na miejsce korzystania ze środowiska, w terminie do końca miesiąca następującego po upływie każdego kwartału (art. 86b ust. 1 i 3 uoś)²³. Jednostka organizacyjna obowiązana jest do prowadzenia aktualizowanej co kwartał ewidencji zawierającej wykaz rodzajów i ilości zanieczyszczeń wprowadzonych do powietrza oraz dane, na których podstawie określono te ilości oraz obowiązana jest bez wezwania przedstawić wojewodzie, w terminie do dnia 31 stycznia każdego roku, informację zawierającą wykaz oraz dane, o których mowa wyżej, dotyczące zanieczyszczeń objętych opłatami, wprowadzonych w ubiegłym roku kalendarzowym do powietrza (art. 86b ust. 4 i 5 uoś)²⁴. Wykazy te przechowywane są przez wojewodę w publicznie dostępnym rejestrze. W razie niedopełnienia przez jednostkę organizacyjną obowiązku wniesienia opłaty lub złożenia informacji lub informacji naruszającej zastrzeżenia, wojewoda, na podstawie własnych ustaleń, wydaje decyzję, w której określa wysokość nie wniesionej opłaty, stosując stawki obowiązujące w dniu wszczęcia postępowania. Ustaleń tych dokonuje się w szczególności na podstawie:

- 1) ciągłych pomiarów emisji zanieczyszczeń,
- 2) wskaźników emisji zanieczyszczeń,
- 3) innych danych technologicznych i technicznych
(art. 86b ust. 6-8 uoś)²⁵.

Z art. 86b ust. 9 uoś wynika, że jednostki organizacyjne wprowadzające do powietrza substancje zanieczyszczające, nie posiadające decyzji ustalającej rodzaje i ilości substancji zanieczyszczających powietrze dopuszczonych do wprowadzania do powietrza, a obowiązane do jej posiadania, ponoszą opłaty podwyższone o 100%, a począwszy od 1 stycznia 1999 r. podwyższone o 200%, natomiast od 1 stycznia 2000 r. - o 500%.

Obowiązek uiszczenia opłaty przedawnia się z upływem 5 lat, licząc od końca roku, w którym upłynął termin wniesienia opłaty (art. 86f ust. 1 uoś)²⁶. Za termin uiszczenia opłaty, uważa się ostatni dzień, w którym zgodnie z art. 86b ust. 3 uoś (do końca miesiąca następującego po upływie każdego kwartału), wpłata powinna nastąpić. W razie nieterminowego uiszczenia opłaty pobiera się odsetki za zwłokę w wysokości odsetek pobieranych za nieterminowe regulowanie zobowiązań podatkowych.

Opłaty nie uiszczone w terminie, o którym mowa wyżej, podlegają wraz z odsetkami za zwłokę przymusowemu ściąganiu w trybie określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 86g ust. 1-3 uoś)²⁷.

²³ Art. 86b ust. 1 zmieniony przez art. 36 pkt 19 lit. a) ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 668) z dniem 1 stycznia 1999 r. - obecnie opłaty te wnosi się na rachunek urzędu marszałkowskiego.

²⁴ Art. 86b ust. 5 zmieniony przez art. 36 pkt 19 lit. b) ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1999 r. - obecnie marszałkowi województwa oraz w terminie do końca miesiąca po upływie każdego kwartału.

²⁵ Art. 86b ust. 6 i 7 - zmienion przez art. 36 pkt 19 lic. c) i d) ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1999 r. - obecnie przez marszałka województwa.

²⁶ Art. 86f zmieniony przez art. 1 pkt 58 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. (Dz.U. Nr 133, poz. 885) zmieniający nin. ustawę z dniem 1 stycznia 1998 r.

²⁷ Art. 86g ust. 1 zmieniony przez art. 1 pkt 59 lit. a) ustawy j.w. - zmieniający nin. ustawę z dniem 1 stycznia 1998 r.

Kwoty nadpłacone w wyniku nienależnie uiszczonych opłat (nadpłaty) podlegają z urzędu zaliczeniu na poczet bieżących i zaległych opłat, a w razie braku takich obowiązków - zaliczeniu na poczet przyszłych opłat, chyba że jednostka organizacyjna zgłosi wniosek o ich zwrot.

Wymierzone, a nie pobrane opłaty nie są objęte postępowaniem układowym (art. 86g ust. 4 i 5 uoś)²⁸.

KARY ZA ZANIECZYSZCZANIE POWIETRZA

Kary takie wymierzane są na podstawie art. 110 ust. 1 pkt 1 uoś²⁹, który stanowi, że za naruszenie przez jednostki organizacyjne wymagań ochrony środowiska, polegające na:

- przekroczeniu co do rodzaju lub ilości substancji dopuszczalnych do wprowadzenia do powietrza, określonych decyzją właściwego organu; wojewódzki inspektor ochrony środowiska wymierza i pobiera karę pieniężną. Decyzje o wymiarze kar pieniężnych oraz decyzje o odroczeniu terminu płatności lub rozłożeniu na raty przechowywane są przez właściwe organy w publicznie dostępnym rejestrze (art. 110 ust. 1c uoś)³⁰. Kary ustalone na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów³¹, nie uiszczone w wyznaczonym terminie, podlegają z odsetkami za zwłokę przymusowemu ściągnięciu w trybie określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Zgodnie z art. 110a uoś nie można wydać decyzji w sprawie wymierzenia kary, jeżeli od dnia, w którym stwierdzono naruszenie wymagań ochrony środowiska, upłynęło 5 lat. Wymierzonej kary nie pobiera się po upływie 5 lat od dnia, w którym decyzja ustalająca jej wysokość stała się ostateczna lub w razie odroczenia terminu płatności kary, po upływie 5 lat od upływu okresu odroczenia. W razie rozłożenia kary na raty, bieg terminu rozpoczyna się od dnia płatności ostatniej raty. Termin płatności kary łącznej wynosi 14 dni od dnia, w którym decyzja ustalająca wysokość stała się ostateczna. W razie nieterminowego uiszczenia kary, są pobierane odsetki za zwłokę w wysokości odsetek pobieranych za nieterminowe regulowanie zobowiązań podatkowych (art. 110b uoś)³².

Termin płatności kar wymierzonych, o których mowa wyżej, na wniosek ukaranej jednostki organizacyjnej może być odroczone lub kara może być rozłożona na raty na okres nie dłuższy, niż 5 lat. Decyzja o odroczeniu terminu płatności może być podjęta w razie stwierdzenia, że ukarana jednostka organizacyjna realizuje terminowo inwestycje, a ich wykonanie oraz oddanie do użytku w okresie nie dłuższym niż 5 lat zapewni usunięcie przyczyn wymierzenia tej kary. Decyzja o rozłożeniu kary na raty może być podjęta w razie stwierdzenia, że zapłata w całości wymierzonej kary, w terminie 14 dni, znacznie ograniczy lub uniemożliwi dalsze prowadzenie działalności gospodarczej, a w szczególności kontynuację przedsięwzięć, których wykonanie zapewni usunięcie przyczyn wymierzenia tej kary. Decyzje o odroczeniu terminu płatności i rozłożenia kary na raty podejmuje wojewódzki inspektor ochrony środowiska. Wniosek o odroczeniu terminu płatności lub rozłożenia na raty może być złożony w ciągu 14 dni od dnia, w którym decyzja o wymierzeniu stała się ostateczna (art. 110c ust. 1-5 uoś). Natomiast karę, której termin płatności został odroczone, podwyższa się o 50% i pobiera niezwłocznie po upływie okresu odroczenia, jeżeli inwestycje, o których mowa wyżej, nie zostały wykonane i oddane do użytku w tym okresie (art. 110c ust.6 uoś). Przepis ten może być zastosowany

²⁸ Art. 86 ust. 4 i 5 dodany przez art. 1 pkt 59 lit. b) ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1998 r.

²⁹ Art. 110 ust. 1 zmieniony przez art. 1 pkt 85 lit. a) ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1998 r.

³⁰ Art. 110 ust. 1c dodany przez art. 1 pkt 85 lit. c) ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1998 r.

³¹ patrz przypis nr 6 na str.

³² Art. 110b ust. 1 zmieniony przez art. 1 pkt 86 ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1998 r.

odpowiednio w przypadku stwierdzenia przez wojewódzkich inspektorów, że inwestycja nie jest realizowana zgodnie z ustalonym harmonogramem (art. 110c ust. 6a uoś)³³.

Karę, której termin płatności został odroczony zmniejsza się o kwotę środków własnych wydatkowanych za zrealizowane inwestycje, o których mowa w ust. 2 art. 110c (art. 110c ust. 7 uoś).

Z problematyką ochrony powietrza związane jest prawo energetyczne, które reguluje ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne³⁴.

Zgodnie z art. 1 ust. 2 pr. energ. celem ustawy jest m.in. tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju kraju, oszczędnego i racjonalnego użytkowania paliw i energii z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska. Przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się przesyłaniem i dystrybucją paliw lub energii do odbiorców mają obowiązek utrzymywać zdolność urządzeń, instalacji i sieci do realizacji dostaw paliw lub energii w sposób ciągły i niezawodny, przy zachowaniu obowiązujących wymagań jakościowych (art. 4 ust. 1 pr. energ.).

Przepis art. 32 ust. 1 pr. energ. wskazuje rodzaje działalności związanej z prawem energetycznym, które wymagają uzyskania koncesji. Koncesja powinna określać m.in.: zabezpieczenie ochrony środowiska w trakcie oraz po zaprzestaniu koncesjonowanej działalności (art. 37 ust. 1 pkt 6 pr. energ.).

Koncesji udziela Prezes Urzędu Regulacji Energetyki (art. 33 ust. 1 pr. energ.), który jest centralnym organem administracji rządowej i realizuje zadania z zakresu spraw regulacji gospodarki paliwami i energią oraz promowania konkurencji (art. 21 pr. energ.). Ponadto art. 15 pkt 6 pr. energ. stanowi, że założenia polityki energetycznej państwa powinny być opracowane zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju kraju i określić w szczególności m.in. działania w zakresie ochrony środowiska.

Szczegółowe zasady działania Urzędu Regulacji Energetyki określa statut nadany rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 października 1997 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Regulacji Energetyki³⁵ i regulamin organizacyjny nadany zarządzeniem Nr 5 Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki z dnia 5 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia regulaminu organizacyjnego Urzędu Regulacji Energetyki³⁶. Przepis art. 56 ust. 1 pkt 12 pr. energ. przewiduje nałożenie kary pieniężnej m.in.: za nie przestrzeganie obowiązków wynikających z koncesji. Karę pieniężną wymierza Prezes Urzędu Regulacji Energetyki (art. 56 ust. 2 pr. energ.).

Natomiast opłaty za wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza i kary za zanieczyszczenia powietrza regulują wyżej omówione już przepisy z ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska (art. 30-31; art. 86-86g i art. 110 ust. 1 -110c).

C. PODZIAŁ OPŁAT I KAR

Ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska przewiduje w Dziale V - Środki Ekonomiczne Ochrony Środowiska - rozdziale 1 - Opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i za wprowadzanie w nim zmian (art. 86-86g uoś). Art. 86 ust. 1 i 2 uoś określa obowiązek jednostek organizacyjnych do ponoszenia opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian. Opłaty uiszczane są m.in. za

³³ Art. 110c ust. 6a dodany przez art. 1 pkt 87 lib. b) ustawy j.w. z dniem 1 stycznia 1998 r.

³⁴ Dz.U. Nr 54, poz. 348 ze zm.

³⁵ Dz.U. Nr 130, poz. 859 ze zm..

³⁶ niepublikowane.

wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza i inne formy korzystania ze środowiska na zasadach określonych odrębnymi przepisami.

Ustawą o ochronie i kształtowaniu środowiska utworzone zostały: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, zwany dalej „Narodowym Funduszem”, wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, zwane dalej wojewódzkimi funduszami oraz gminne fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, zwane dalej gminnymi funduszami, których środki służą finansowaniu ochrony środowiska i gospodarki wodnej w celu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju (art. 87 ust. 1 i art. 87a)³⁷. Narodowy Fundusz i wojewódzkie fundusze posiadają osobowość prawną (art. 87 ust. 2).

W myśl art. 87b ust. 1³⁸ dochodami Narodowego Funduszu, wojewódzkich funduszy oraz gminnych funduszy są wpływy z tytułu opłat i kar pieniężnych pobieranych na podstawie ustawy i odrębnych przepisów. Dochodami Narodowego Funduszu są także wpływy z opłat i kar pieniężnych ustalonych na podstawie ustawy - Prawo geologiczne i górnicze, które przeznaczają się na finansowanie prac geologicznych w zakresie gospodarki zasobami naturalnymi i poznania budowy geologicznej kraju oraz na finansowanie potrzeb górnictwa służących zmniejszeniu uciążliwości dla środowiska wynikających z wydobywania kopalin (art. 87b ust. 2).

Zgodnie z art. 87b ust. 3 i 3a³⁹ dochodami Narodowego Funduszu, wojewódzkich i gminnych funduszy mogą być również wpływy z przedsięwzięć organizowanych na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej, dobrowolne wpłaty zakładów pracy, dobrowolne wpłaty, zapisy i darowizny osób fizycznych i prawnych oraz świadczenia rzeczowe i środki pochodzące z fundacji. Dochody te są środkami publicznymi w rozumieniu ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych⁴⁰.

Stosownie do art. 87b ust. 5⁴¹ dochodami gminnych funduszy m.in. jest także 10% wpływów z opłat i kar za pozostałe rodzaje gospodarczego korzystania ze środowiska i dokonywania w nim zmian oraz szczególnego korzystania z wód i urządzeń wodnych. Pozostałe środki, po dokonaniu powyższego podziału, stanowią w 40% dochód Narodowego Funduszu oraz 60% wojewódzkiego funduszu z zastrzeżeniem ust. 7 (art. 87b ust. 6)⁴².

W art. 87b ust. 7 uoś bowiem określa się, że wpływy z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych przez kopalnie węgla kamiennego oraz z tytułu emisji tlenków azotu do powietrza - w całości stanowią dochód Narodowego Funduszu.

Wpływy Narodowego Funduszu z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych przez kopalnie węgla kamiennego są przeznaczone na rozwiązanie problemu zasolenia wód, a wpływy z tytułu opłat i kar za

³⁷ Art. 87 ust. 1 i art. 87a zmieniono z dniem 1 stycznia 1999 r. w związku z reformą ustrojową państwa utworzono dodatkowo „powiatowe fundusze ochrony środowiska”.

³⁸ Z dniem 1 stycznia 1999 r. także „powiatowych funduszy”

³⁹ Z dniem 1 stycznia 1999 r. także „powiatowych funduszy”

⁴⁰ Dz.U. j.t. Dz.U. z 1998 r. Nr 119, poz. 773 ze zm.

⁴¹ Z dniem 1 stycznia 1999 r. na skutek zmiany ustrojowej państwa zmienił się w art. 87b podział środków. Obecnie podział ten przedstawia się następująco:

* „Dochodami gminnego funduszu jest także całość wpływów z tytułu kar i opłat z terenu danej gminy za usuwanie drzew lub krzewów. Z zastrzeżeniem ust. 7, dochodami gminnego funduszu jest 20%, powiatowego funduszu 10% wpływów opłat i kar za pozostałe rodzaje gospodarczego korzystania ze środowiska i dokonywania w nim zmian oraz szczególnego korzystania z wód i urządzeń wodnych.”

* „Pozostałe środki, po dokonaniu podziału, o którym mowa w ust. 5, stanowią, z zastrzeżeniem ust. 7, w 28% dochód Narodowego Funduszu oraz w 72% dochód wojewódzkiego funduszu”.

emisję do powietrza dwutlenku siarki oraz tlenków azotu - na ograniczenie emisji tych gazów i na wspomaganie produkcji urządzeń służących do tego celu (art. 87b ust. 8)⁴³.

D. WŁAŚCIWOŚĆ ORGANÓW ADMINISTRACYJNYCH

Zgodnie z art. 87 ust. 3⁴⁴ nadzór nad działalnością Narodowego Funduszu sprawuje Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Zadania Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa określały przepisy ustawy z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.⁴⁵

Zadania Inspekcji Ochrony Środowiska określają przepisy ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska⁴⁶.

Inspekcja Ochrony Środowiska jest organem kontroli przestrzegania przepisów o ochronie środowiska oraz badania stanu środowiska (art. 1 ust. 1 ustawy).

Inspekcja Ochrony Środowiska podlegała Ministrowi Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (art. 1 ust. 2 ustawy)⁴⁷.

Do zadań Inspekcji Ochrony Środowiska w szczególności należy m.in.:

- 1) kontrola przestrzegania przepisów o ochronie środowiska i racjonalnym użytkowaniu zasobów przyrody,
- 2) podejmowanie decyzji wstrzymujących działalność prowadzoną z naruszeniem warunków korzystania ze środowiska,
- 3) organizowanie i koordynowanie państwowego monitoringu środowiska, prowadzenie badań jakości środowiska, obserwacji i oceny jego stanu oraz zachodzących w nim zmian,
- 4) inicjowanie działań tworzących warunki zapobiegania nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska oraz usuwania ich skutków i przywracania środowiska do stanu właściwego (art. 2 ustawy).

Organami Inspekcji Ochrony Środowiska są:

- 1) Główny Inspektor Ochrony Środowiska,
- 2) wojewódzki inspektor ochrony środowiska (art. 3 ustawy)⁴⁸.

⁴³ Art. 87b ust. 8 - w brzmieniu do dnia 1 stycznia 1998 r. wpływy z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych przez kopalnie węgla kamiennego są przeznaczone na rozwiązanie problemu zasolenia wód, a wpływy z tytułu opłat i kar za emisję do powietrza dwutlenku siarki oraz tlenków azotu - na ograniczenie emisji tych gazów i na wspomaganie produkcji urządzeń służących do tego celu. Art. 87b ust. 8 zmieniony przez art. 1 pkt 62 lit.g ustawy powoływanej wcześniej - obowiązuje od dnia 1 stycznia 1998 r.

⁴⁴ Art. 87 ust. 3 zmieniono z dniem 1 stycznia 1999 r. - wejście w życie ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa (Dz.U. Nr 106, poz. 668 ze zm.) obecnie minister właściwy do spraw środowiska.

⁴⁵ Dz.U. Nr 73, poz. 433 ze zm. - zachowała moc obowiązującą z dniem 1 kwietnia 1999 r. - wejście w życie ustawy z dnia 4 września 1999 r. - o działach administracji rządowej - Dz.U. Nr 141, poz. 843 ze zm. - na podstawie art. 96 ust. 1 pkt 7 w zw. z art. 89 do czasu ustalenia szczegółowego zakresu działania ministrów kierujących określonym działem administracji rządowej.

⁴⁶ Dz.U. Nr 77, poz. 335 ze zm. - z dniem 1 stycznia 1999 r. tytuł ustawy zmieniony w związku z reformą ustrojową państwa na podstawie ww. ustawy. Poprzednio brzmiał „o Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska”

⁴⁷ Art. 1 zmieniony przez art. 59 ustawy o działach administracji rządowej z dniem 1 kwietnia 1999 r. Od dnia 1 kwietnia 1999 r. Główny Inspektor Ochrony Środowiska jest centralnym organem administracji rządowej, nadzorowanym przez ministra właściwego do spraw środowiska,

⁴⁸ Od dnia 1 stycznia 1999 r. - w związku z reformą ustrojową państwa, organami IOŚ są: 1) Główny Inspektor Ochrony Środowiska, 2) wojewoda przy pomocy wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, jako kierownika wojewódzkiej inspekcji ochrony środowiska wchodzącego w skład zespolonej administracji wojewódzkiej.

Główny Inspektor Ochrony Środowiska kieruje działalnością Inspekcji Ochrony Środowiska (art. 4 ust. 1 ustawy).

Kontrolę wykonują Główny Inspektor Ochrony Środowiska, wojewódzcy inspektorzy ochrony środowiska oraz upoważnieni przez nich pracownicy Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, zwani dalej „inspektorami” (art. 9 ust. 1 ustawy).

Wojewódzki inspektor ochrony środowiska działa na obszarze województwa (art. 5 ust. 1 ustawy). Wojewódzki inspektor wykonuje zadania przy pomocy wojewódzkiego inspektoratu ochrony środowiska (art. 5 ust. 3 ustawy).

Na podstawie ustaleń kontroli wojewódzki inspektor ochrony środowiska może:

- 1) wydać zarządzenie pokontrolne do kierownika kontrolowanej jednostki organizacyjnej lub kontrolowanej osoby fizycznej,
 - 2) wydać na podstawie odrębnych przepisów decyzję administracyjną,
 - 3) wszcząć egzekucję, jeżeli obowiązek wynika z mocy prawa lub decyzji administracyjnych
- (art. 12 ust. 1 ustawy).

W decyzji administracyjnej wojewódzki inspektor ochrony środowiska może w szczególności:

- 1) nałożyć obowiązek podjęcia działań zmierzających do usunięcia w określonym terminie przyczyn szkodliwego oddziaływania na środowisko,
- 2) wymierzyć karę pieniężną,
- 3) wstrzymać działalność powodującą naruszenie wymagań ochrony środowiska (art. 13 ust. 1 ustawy).

Organami nadzoru górniczego w odniesieniu do wydobywania m.in. kopalin podstawowych (art. 106 ust. 1 i 3 p.g.g.) są:

- 1) Prezes Wyższego Urzędu Górniczego,
- 2) dyrektorzy okręgowych urzędów górniczych oraz specjalistycznych urzędów górniczych.

Organami nadzoru górniczego w odniesieniu do wydobywania kopalin pospolitych (art. 106 ust. 2 p.g.g.)⁴⁹ są:

- 1) Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa,
- 2) wojewodowie.

Prezes Wyższego Urzędu Górniczego jest centralnym organem administracji państwowej i podlega Prezesowi Rady Ministrów, który go również powołuje i odwołuje (art. 107 ust. 1 i 2 p.g.g.).

Art. 108 ust. 1 i 2 p.g.g. stanowi, że organami administracji państwowej podległymi Prezesowi Wyższego Urzędu Górniczego są dyrektorzy okręgowych urzędów górniczych i specjalistycznych urzędów górniczych, których również powołuje i odwołuje Prezes Wyższego Urzędu Górniczego.

Organy nadzoru górniczego sprawują nadzór i kontrolę m.in. w zakresie gospodarki złożami kopalin w procesie ich wydobywania i ochrony środowiska, w tym zapobiegania szkodom (art. 109 ust. 1 pkt. 3 i 4 p.g.g.)⁵⁰.

Do należności z tytułu naliczonych, a nie uiszczonych opłat za szczególne korzystanie z wód, opłat za wprowadzenie substancji zanieczyszczających do powietrza oraz kar pieniężnych za naruszenie wymagań

⁴⁹ Od dnia 1 stycznia 1999 r. organami nadzoru górniczego w odniesieniu do wydobywania kopalin pospolitych są: a) minister właściwy do spraw środowiska; b) wojewodowie; c) starostowie - w związku z reformą ustrojową państwa na podstawie ustawy j.w.

⁵⁰ Od dnia 1 stycznia 1999 r. - poprzednio „organy państwowego nadzoru górniczego”.

ochrony środowiska stosuje się przepisy ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁵¹

Zgodnie z art. 2 § 1 ustawy egzekucji administracyjnej podlegają m.in.: podatki, opłaty i inne należności, do których stosuje się przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926) oraz grzywny i kary pieniężne, a także inne należności pieniężne pozostające w zakresie właściwości organów administracji rządowej i organów gmin⁵² lub przekazane do egzekucji administracyjnej na podstawie przepisu szczególnego. Uprawnionym do żądania wykonania w drodze egzekucji administracyjnej obowiązków, o których mowa wyżej, jest w odniesieniu do obowiązków wynikających z decyzji lub postanowień organów administracji rządowej i organów gminy⁵³, właściwy do orzekania organ I instancji (art. 5 pkt 1).

Organem egzekucyjnym w zakresie egzekucji administracyjnej należności pieniężnych był urząd skarbowy⁵⁴. Zgodnie z art. 26 § 1 organ egzekucyjny wszczyna egzekucję administracyjną na wniosek wierzyciela (właściwy do orzekania organ I instancji) i na podstawie wystawianego przez niego tytułu wykonawczego.

⁵¹ Dz.U. z 1991 r. Nr 36, poz. 161 ze zm.

⁵² z dniem 1 stycznia 1999 r. w związku z reformą ustrojową państwa „organów samorządu terytorialnego”.

⁵³ z dniem 1 stycznia 1999 r. w związku z reformą ustrojową państwa „organów samorządu terytorialnego”.

⁵⁴ Od dnia 1 stycznia 1999 r. w związku z reformą ustrojową państwa jest „naczelnik urzędu skarbowego” i „właściwy organ jednostki samorządu terytorialnego jeżeli odrębne ustawy tak stanowią”

2. Charakterystyka uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych

Opłaty za korzystanie ze środowiska naturalnego oraz kary za naruszenie ustalonych warunków korzystania ze środowiska są podstawowym narzędziem ekonomicznym stymulującym proekologiczne zachowania podmiotów gospodarczych, wpływającym na ograniczanie zarówno wielkości poboru surowców ze środowiska, jak i ilości odprowadzanych do niego zanieczyszczeń.

Opłaty i kary wpływają do gminnych i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska oraz do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, tworząc zasoby finansowe przeznaczane na wspieranie przedsięwzięć ochrony środowiska.

Jednym z rodzajów stosowanych opłat i nakładanych kar są opłaty i kary za odprowadzanie do wód powierzchniowych zasolonych wód kopalnianych oraz za emisje do powietrza atmosferycznego dwutlenku siarki i tlenków azotu. Wysokość należnych opłat uzależniona jest od ilości odprowadzanych do środowiska wód kopalnianych lub emitowanych gazów oraz stężeń zawartych w nich zanieczyszczeń. Kary wymierzone są za odprowadzanie do środowiska ponadnormatywnych ilości ww. wód i gazów oraz za przekroczenia dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń.

W odniesieniu do wód kopalnianych, stawka opłat za 1 kg/d ładunku chlorków i siarczanów odprowadzanego do wód powierzchniowych w latach 1995 - 1998 wynosiła 11,0 - 18,7 gr przy zrzucie bezpośrednim i 1,4 - 2,38 gr przy odprowadzaniu wód dołowych za pośrednictwem zbiorników dozujących. Natomiast wysokość kary za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych bez pozwolenia wodnoprawnego lub niezgodnie z warunkami tego pozwolenia, wynosiła w badanym okresie 29 gr za 1 kg chlorków i 5,0 gr za 1 kg siarczanów.

W 1997r. w procesie eksploatacji złóż 68 kopalń węgla kamiennego wydobywało silnie zmineralizowane wody dołowe i odprowadzało je do pobliskich rzek. Obciążenie wód górnej zlewni Wisły i Odry ładunkiem chlorków i siarczanów zrzucanym z wodami dołowymi kopalń w latach 1995-1998 utrzymywało się na poziomie 7000 t/d, tj. 2.555,0 tys. ton rocznie i stanowiło 27% ogólnego ładunku omawianych soli odprowadzanego Wisłą i Odrą do Bałtyku. Rezultatem ww. zrzutów, było występowanie w Wiśle ponadnormatywnego stężenia chlorków i siarczanów aż do ujścia Dunajca, a w Odrze do ujścia Smortawy. Wysoki stan zasolenia wód Wisły i Odry powoduje negatywne skutki ekologiczne, a także wysokie straty gospodarcze. Szacuje się, że straty z tytułu korozji urządzeń wodnych i przemysłowych oraz zwiększonych kosztów uzdatniania wody, wynoszą ok. 95 mln USD rocznie⁵⁵.

W Polityce Ekologicznej Państwa, przyjętej uchwałą Sejmu RP w dniu 10 maja 1991r. (MP nr18 poz.118), do priorytetów średniookresowych zaliczono osiągnięcie do roku 2000 ograniczenia o 50% ładunków soli odprowadzanych z wodami dołowymi kopalń węgla kamiennego.

Zmniejszenie ilości chlorków i siarczanów odprowadzanych do wód powierzchniowych z wodami kopalnianymi możliwe jest poprzez:

- ograniczenie ilości wydobywanych wód kopalnianych,
- powrotne zatłaczanie wydobytych wód do górotworu,
- odsalanie wód dołowych przed ich zrzutem do wód powierzchniowych.

Podjęcie inwestycji potrzebnych do realizacji powyższych działań wymaga zaangażowania wysokich nakładów finansowych. Na przykład, budowa Zakładu Odsalania Wód Dołowych „Dębieńsko - I etap” dla odsalania 13.500 m³/d wód z KWK „Dębieńsko” „Bolesław Śmiały” i „Budryk”, oddana do eksploatacji w 1995r.,

⁵⁵ Wg. „Raportu o konieczności realizacji Zakładu Odsalania Wód Kopalnianych na terenie Firmy Chemicznej „Dwory” S.A., PROEKO Sp. z o.o. Warszawa 1997 r.

kosztowała 73,6 mln zł, przy czym dla zakończenia robót potrzeba jeszcze 785 tys. zł. Koszt budowy II-etapu tej inwestycji, obejmującej rozbudowę zakładu utylizacji ługów pokrystalicznych, oceniono na 80,5 mln zł. Nakłady na realizację rozpoczętej już budowy Zakładu Odsalania Wód Kopalnianych z KWK „Czczott”, „Piast” i „Ziemowit”, który oczyszczać będzie 32.640 m³/d wód dołowych, szacowane są w wysokości ponad 2.500 mln zł.

Notowana od lat 90-tych zła kondycja finansowa górnictwa węgla kamiennego, powodowana malejącym wydobyciem węgla (spadek o 15,4% w r.1998), niewielkim wzrostem cen zbytu tego surowca (średnio 1,7% w 1998r., tj. poniżej stopy inflacji) oraz ponadinflacyjnym kosztem sprzedaży węgla, wyrażona ujemnym wynikiem finansowym brutto kopalń (- 2.800,9 mln zł w 1998r.)⁴³ utrudniała podejmowanie kosztownych inwestycji proekologicznych i przyczyniała się do wydłużenia okresu realizacji inwestycji rozpoczętych. Jednocześnie, z powodu wyżej opisanych trudności finansowych w górnictwie, corocznie wzrastał dług kopalń wobec NFOŚiGW tytułem zaległości w regulowaniu opłat i kar za zrzuty zasolonych wód dołowych. Zobowiązania górnictwa węgla kamiennego wobec Narodowego i Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wobec ZUS, FP i FGŚP w roku 1998 wynosiły 8,9 mld zł, co stanowiło 58% ogólnego stanu zobowiązań w tym sektorze⁵⁶.

Emisja dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza w latach 1995 - 1998 objęta była opłatą w wysokości 28 gr za 1 kg SO₂ i 28 gr za 1 kg NO_x w przeliczeniu na NO₂. Kara pieniężna za przekroczenie wielkości emisji określonej decyzją Wojewody stanowiła 10-cio krotność stawki opłat. Przy czym na obszarze województwa katowickiego i krakowskiego do dnia 25.07.1995r. kara była o 100% wyższa.

Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem siarki i tlenkami azotu są zakłady energetyczne.

W 1995 roku zakłady te odprowadziły do powietrza 2,1 mln ton dwutlenku siarki, w tym: zakłady energetyki zawodowej wyemitowały 1,22 mln ton SO₂, zakłady energetyki przemysłowej - 0,38 mln ton SO₂, inne źródła (kotłownie, paleniska domowe, warsztaty rzemieślnicze, rolnictwo) - 0,5 mln ton.

W tym samym roku emisja tlenków azotu z zakładów energetycznych wyniosła 1,01 mln ton, z czego 0,38 mln ton wyemitowały zakłady energetyki zawodowej, 0,11 mln ton zakłady energetyki przemysłowej, inne źródła - 0,52 mln ton.

Najwyższe zanieczyszczenie powietrza dwutlenkiem siarki i tlenkami azotu w 1995 wystąpiło na terenie województwa katowickiego, gdzie odprowadzono 17,3% krajowej emisji SO₂ i 23,6% krajowej emisji NO_x oraz piotrkowskiego - 11,7% krajowej emisji SO₂ i 6,3% krajowej emisji NO_x. Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego ma zasadniczy wpływ na stan zdrowotny ludzi, roślin i zwierząt. Skutki tego zanieczyszczenia są najbardziej widoczne na terenach zalesionych.

W Polityce Ekologicznej Państwa do priorytetów średniookresowych w dziedzinie ochrony powietrza zaliczono osiągnięcie w roku 2000 ograniczenia o 10% emisji NO_x i 30% emisji SO₂.

Obserwowana na przestrzeni ostatnich kilku lat znacząca poprawa stanu czystości powietrza powodowana jest zarówno spadkiem wielkości krajowej produkcji, jak i realizacją przedsięwzięć proekologicznych w zakładach przemysłowych.

Stan wyposażenia zakładów w instalacje do oczyszczania emitowanych gazów, mimo widocznej poprawy, nadal jest niewystarczający. Z danych GUS⁵⁷ wynika, że w 1996 roku z 1554 zakładów szczególnie uciążliwych z uwagi na wysokie emisje SO₂, tylko 114 posiadało instalacje do oczyszczania odprowadzanych gazów.

⁵⁶ „Górnictwo węgla kamiennego w Polsce w 1998 roku”, A.Karbownik, Wiadomości Górnicze nr 4/99.

⁵⁷ Wg. danych GUS „Ochrona Środowiska 1997”

Natomiast wśród 1525 zakładów szczególnie uciążliwych z powodu ponadnormatywnych emisji NO_x, tylko 75 posiadało urządzenia do redukcji zanieczyszczeń odprowadzanych do powietrza.

Źródłem finansowania inwestycji do oczyszczania gazów emitowanych z zakładów przemysłowych są środki własne tych zakładów oraz Narodowy i Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a także gminne fundusze ochrony środowiska.

Wskaźnik udziału inwestycji ochrony środowiska w ogólnych nakładach inwestycyjnych w gospodarce narodowej w roku 1995⁵⁸ wynosił 6,7%, a wielkość nakładów na ochronę środowiska ok. 3,2 bln zł. W tym samym roku wpływy na fundusze ochrony środowiska, z opłat i kar wniesionych przez podmioty gospodarcze, wyniosły: za odprowadzenie ścieków (w tym wód kopalnianych) - 286,0 mln zł opłat (57% naliczonych) i 52,0 mln zł kar (52% naliczonych), za zanieczyszczenie powietrza - 670,4 mln zł opłat (89% naliczonych) oraz 3,3 mln zł kar za emisje SO₂ (18,2% wymierzonych) i 1,6 mln zł za emisje NO_x (29,6% wymierzonych).

3. Istotne ustalenia kontroli

3.1. Opłaty za zasolenie wód powierzchniowych oraz emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza

3.1.1. Realizacja opłat za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych

1. Z ustaleń kontroli wynika, że 29 kopalń podległych 4 skontrolowanym spółkom węglowym, w procesie eksploatacji pokładów węgla kamiennego w latach 1995-1998, wydobyło 326.025,3 tys. m³ zasolonych wód kopalnianych, z czego 297.470,0 tys.m³, tj. 91,24%, odprowadziło do wód powierzchniowych. Pozostałą ilość wydobytych wód dołowych kopalnie zatłoczyły z powrotem do górotworu (64,4 tys. m³, tj. 0,02 %), zużyły w procesach górniczych (20.595,4 tys. m³, tj. 6,32 %), lub wykorzystały do produkcji soli kamiennej (7.895,5 tys. m³, tj. 2,42 %).

Łączny ładunek Cl i SO₄, zawarty w 297.470,0 tys.m³ wód kopalnianych odprowadzonych do wód powierzchniowych, wyniósł 5.300,3 tys. ton.

Dane o ilości wód kopalnianych i wielkości zawartych w nich ładunków SO₄⁻² i Cl⁻, odprowadzanych do wód powierzchniowych przez kopalnie skontrolowanych spółek węglowych w latach 1995-1998, przedstawia tabela nr 1.

⁵⁸ Wg. danych GUS „Ochrona Środowiska 1997”

Tabela 1. Ilość zasolonych wód kopalnianych i zawartych w nich ładunków SO_4^{2-} i Cl^- odprowadzonych do wód powierzchniowych przez kopalnie skontrolowanych spółek węglowych w latach 1995-1998.

Wyszczególnienie	1995 r.	1996 r.	1997 r.	1998 r.	Razem
Ilość odprowadzonych wód kopalnianych w tys. m^3	77.091,9	74.829,4	73.096,8	72.451,9	297.470,0
Ładunek SO_4^{2-} i Cl^- w tonach	1.463.414,5	1.357.617,5	1.286.802,1	1.192.487,0	5.300.321,1

2. Badania wykazały, że spośród 29 kopalń podległych 4 skontrolowanym spółkom węglowym, 27 kopalń odprowadzało wody kopalniane do wód powierzchniowych, w tym 26 w całym okresie kontrolowanym, a jedna tylko w 1995r. Z pozostałych dwóch kopalń, jedna zagospodarowywała całość swoich wód, a druga nie wydobywała wód dołowych.

- NSW SA w latach 1995-1998 odprowadziła do wód powierzchniowych kopalniane wody zasolone w ilości 231.981,2 tys. m^3 , o łącznym ładunku chlorków i siarczanów 4.141.721,95 ton. Spośród 8 kopalń węgla kamiennego podległych NSW SA, 7 kopalń w całym okresie kontrolowanym odprowadzało wody zasolone do wód powierzchniowych. Najwięcej wód zasolonych odprowadziły kopalnie: KWK „Jaworzno” - 97.060,0 tys. m^3 , tj. 41,8 % wszystkich wód odprowadzonych przez kopalnie NSW SA, KWK „Ziemowit” - 42.177,8 tys. m^3 , tj. 18,2 %, KWK „Piast” - 27.775,9 tys. m^3 , tj. 11,9 % i KWK „Czeczott” - 21.095,0 tys. m^3 , tj. 9,1 %. Największy ładunek Cl i SO_4 odprowadziła KWK „Piast” - 1.425.798,6 ton, tj. 34,4% ładunku odprowadzonego przez NSW SA.*
- JSW SA w latach 1995 - 1998 odprowadziła do wód powierzchniowych, kopalniane wody zasolone w ilości 17.587,2 tys. m^3 , o łącznym ładunku chlorków i siarczanów 308.918 ton. W okresie objętym kontrolą, wszystkie kopalnie węgla kamiennego podległe JSW SA, odprowadzały wody zasolone do wód powierzchniowych. Najwięcej wód zasolonych odprowadziły kopalnie: KWK „Krupiński” - 4.122,4 tys. m^3 , tj. 23,4 % wód zasolonych odprowadzonych przez JSW SA oraz KWK „Morcinek” - 4.090,0 tys. m^3 , tj. 23,3 % ogółu wód odprowadzanych przez JSW. Największy ładunek chlorków i siarczanów w latach 1995-1998 odprowadziła KWK „Krupiński” - 120.090 tys. ton, tj. 38,9 % ładunku odprowadzonego przez JSW SA.*
- GSW SA w latach 1995-1998 odprowadziła do wód powierzchniowych kopalniane wody zasolone w ilości 22.287,0 tys. m^3 o łącznym ładunku chlorków i siarczanów 392.066,5 ton. Spośród 7 kopalń węgla kamiennego podległych GSW SA, 5 kopalń w całym okresie kontrolowanym odprowadzało wody zasolone do wód powierzchniowych, 1 kopalnia odprowadzała wody słone tylko w 1995 r. Najwięcej wód zasolonych odprowadziła KWK „Gliwice” - 9.205,9 tys. m^3 , tj. 41,3% ilości wód kopalnianych odprowadzonych przez GSW SA, natomiast największy ładunek soli odprowadziła KWK „Knurów” - 121.125 ton, tj. 30,9% ładunku odprowadzanego przez GSW SA.*
- RSW SA w kontrolowanym okresie odprowadziła do wód powierzchniowych 25.614,6 tys. m^3 zasolonych wód dołowych, o łącznym ładunku chlorków i siarczanów 457.614,6 ton. Ilość wód zasolonych odprowadzanych przez kopalnie Spółki ulegała corocznemu wzrostowi, i tak: ilość wód kopalnianych odprowadzonych w 1996 r. w stosunku do ilości wód odprowadzonych w 1995r. zwiększyła się o 35,6 %, podobnie w 1997 r. w stosunku do 1996 r. ilość wód zasolonych zwiększyła się o 4,2 %, a w 1998 r. w*

stosunku do 1997 r. o 6,3 %.. Najwięcej wód kopalnianych odprowadziła KWK „Rydultowy” - 6.292,2 tys. m³, tj. 24,6 % wszystkich wód odprowadzanych przez kopalnie RSW SA oraz KWK „Jankowice” - 5.403,5 tys. m³, tj. 21,1 %. Największy ładunek chlorków i siarczanów w kontrolowanym okresie odprowadziły kopalnie: KWK „Chwałowice” - 150.258,6 ton, tj. 32,8 % łącznego ładunku odprowadzonego przez RSW SA, KWK „Marcel - Ruch 1 Maja” - 119.899,4 ton, tj. 26,2 % całkowitego ładunku, i KWK „Jankowice” - 105.371,5 ton, tj. 23,0 % łącznego ładunku chlorków i siarczanów.

Ilości wód kopalnianych oraz zawartych w nich ładunków i stężeń SO₄⁻² i Cl⁻, odprowadzanych do wód powierzchniowych przez kopalnie 4 skontrolowanych spółek węglowych w latach 1995 - 1998 przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Ilości wód kopalnianych oraz zawartych w nich ładunków i stężeń SO₄⁻² i Cl⁻, odprowadzanych do wód powierzchniowych przez kopalnie 4 skontrolowanych spółek węglowych w latach 1995 - 1998.

Spółka węglowa	Jednostka	Lata				Razem
		1995	1996	1997	1998	
NSW SA						
• ilość odprowadzonych wód kopalnianych	tys.m ³	60.775,1	58.954,3	56.929,5	55.322,3	231.981,2
• ładunek SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	tys. ton	1.159,8	1.068,6	1.005,2	908,1	4.141,7
• stężenie SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	mg/l	19.083	18.127	17.658	16.414	17.854
JSW SA						
• ilość odprowadzonych wód kopalnianych	tys.m ³	4.645,2	4.064,7	4.275,1	4.602,2	17.587,2
• ładunek SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	tys. ton	91,8	72,9	71,5	72,7	308,9
• stężenie SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	mg/l	19.769	17.929	16.717	15.806	17.565
GSW SA						
• ilość odprowadzonych wód kopalnianych	tys.m ³	6.812,0	5.222,0	5.026,0	5.227,0	22.287,0
• ładunek SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	tys. ton	109,9	99,8	91,7	90,7	392,1
• stężenie SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	mg/l	16.127	19.115	18.248	17.347	17.592
RSW SA						
• ilość odprowadzonych wód kopalnianych	tys.m ³	4.859,6	6.588,4	6.866,2	7.300,4	25.614,6
• ładunek SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	tys. ton	102,0	116,3	118,4	121,0	457,6
• stężenie SO ₄ ⁻² i Cl ⁻	mg/l	20.983	17.650	17.240	16.573	17.865

3. Spośród 27 kopalń odprowadzających wody zasolone do wód powierzchniowych, 24 kopalnie w całym okresie kontrolowanym zrzuciły wody zasolone o stężeniu chlorków i siarczanów przekraczającym wartość 1.500 mg/l, w tym 5 kopalń - o zasoleniu powyżej 35.000 mg/l. W wodach pozostałych 3 kopalń wartość tego stężenia przekraczana była okresowo.

- *W NSW SA, spośród 7 kopalń odprowadzających wody zasolone do wód powierzchniowych, 2 kopalnie w całym okresie kontrolowanym, zrzuciły wody o stężeniu Cl i SO₄ przekraczającym 35.000 mg/l. Najwyższe stężenia chlorków i siarczanów występowały w wodach dołowych: KWK „Piaś” - 50.288,0 - 52.882,0 mg/l, KWK „Czeczot” - 40.086,0 - 48.368,0 mg/l, KWK „Silesia” - 28.940,0 - 33.256,0 mg/l i KWK „Ziemowit” 28.271,0 - 30.485,0 mg/l.*
 - *Wszystkie kopalnie (7 kopalń) podległe JSW SA, w kontrolowanym okresie zrzuciły wody zasolone o stężeniu chlorków i siarczanów nie przekraczającym 35.000 mg/l. Najwyższe zasolenie występowało w wodach dołowych odprowadzanych z KWK „Krupiński” i wynosiło 26.597,0 - 31.473,0 mg/l.*
 - *W GSW SA, spośród 6 kopalń odprowadzających wody zasolone do wód powierzchniowych, 2 kopalnie odprowadzały wody o stężeniu chlorków i siarczanów przekraczającym wartość 35.000 mg/l. Najwyższe zasolenie stwierdzono w wodach z kopalni KWK „Szczygłowice” 53.619,0 - 60.149,0 mg/l i KWK „Knurów” 40.351,0 - 41.490,0 mg/l.*
 - *W RSW SA, spośród 7 podległych kopalń odprowadzających wody zasolone do wód powierzchniowych, 1 kopalnia w całym okresie kontrolowanym odprowadzała wody dołowe o stężeniach Cl i SO₄ przekraczających 35.000 mg/l. Ponadto 1 kopalnia odprowadzała wody o takim stężeniu soli w roku 1997. Najwyższe zasolenie wód kopalnianych odnotowano w KWK „Marcel Ruch 1 Maja” - 43.616,0 - 48.586,0 mg/l i KWK „Chwałowice” - 31.633,0 - 35.137,0 mg/l.*
4. Kontrola wykazała, że 4 skontrolowanym spółkom węglowym w latach 1995-1998 naliczono opłaty za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych w łącznej kwocie 970.455,1 tys. zł.
5. Wszystkie, objęte kontrolą spółki węglowe zalegały z opłatami za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, przy czym GSW SA i RSW SA nie uregulowały należnych opłat w ogóle. Z naliczonej kwoty ogólnej - 970.455,1 tys. zł, Spółki zapłaciły tylko 7.680,9 tys. zł, tj. 0,8 % należności. I tak:
- NSW SA w okresie kontrolowanym naliczono opłaty w wysokości 804.108,1 tys. zł, z tego uregulowała 7.513,9 tys. zł, tj. 0,9 %.
 - GSW SA naliczono opłaty w wysokości 73.489,1 tys. zł, uregulowała 0 %.
 - JSW SA naliczono opłaty za lata 1995 -1998 w wysokości 18.171,8 tys. zł, z tego zapłaciła 167,0 tys. zł, tj. 0,9 %.
 - RSW SA naliczono opłaty w wysokości 74.686,1 tys. zł, uregulowała 0 %.
- *Kontrola wykazała, że w okresie od 1 stycznia 1995 r. do 31 lipca 1997 r. NSW SA otrzymała 31 decyzji b.Wojewody Katowickiego ustalających opłaty za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych w wysokości 670.508,6 tys. zł, z czego uiściła 7.513,7 tys. zł, tj. 1,1 %. W okresie od 1 sierpnia 1997 r. do 31 grudnia 1998 r. NSW SA otrzymała 21 decyzji b.Wojewody Katowickiego wymierzających opłaty z tytułu jw. w wysokości 133.599,5 tys. zł, których nie zapłaciła.*
 - *GSW SA w kontrolowanym okresie otrzymała 67 decyzji b.Wojewody Katowickiego w sprawie należnych opłat za odprowadzanie wód kopalnianych, na sumę 73.489,1 tys.zł. Do końca 1998r. Spółka nie uregulowała ww. należności.*

- *W okresie 1995-1998 JSW SA otrzymała 53 decyzje b.Wojewody Katowickiego, ustalające wysokość opłat za zrzuty wód kopalnianych do wód powierzchniowych, w łącznej wysokości 56.767,9 tys. zł. Wskutek wniesionych przez kopalnie Spółki odwołań od decyzji UW do MOŚZNiL, a następnie do NSA, 29 decyzji b.Wojewody Katowickiego zostało uchylonych, a kwotę należności z tytułu opłat jw. ustalono na 18.171,8 tys. zł. Do dnia 31.12.1998r. Spółka uiszczyła 167,0 tys. zł, tj.0,9 % należnych opłat. W czasie kontroli w rozpatrywaniu były odwołania kopalń JSW SA od decyzji b.Wojewody Katowickiego, w sprawie opłat w wysokości 9.694,9 tys.zł, naliczonych za lata 1997 i 1998.*
W odwołaniach kopalnie wnosiły o zastosowanie niższej stawki opłat, tj. ustalonej dla zasolonych wód kopalnianych odprowadzanych do wód powierzchniowych poprzez zbiornik dozujący (a nie bezpośrednio).
 - *RSW SA, nie regulowała należnych opłat za odprowadzanie wód zasolonych do wód powierzchniowych, naliczonych w kwocie 74.686,1 tys.zł.*
6. Podstawową przyczyną nie uiszczania lub nie pełnego regulowania przez spółki węglowe należności, wynikających z opłat za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, była trudna sytuacja finansowa kopalń górnictwa węgla kamiennego. W ostatnich latach 1996-1998 kontrolowane spółki węglowe uzyskały ujemny wynik finansowy netto w wysokości:
- *NSW SA - 1.169.325,6 tys.zł w roku 1997 i - 476.216,9 tys.zł w roku 1998,*
 - *GSW SA - 564.911,3 tys.zł w 1997r.,*
 - *JSW SA - 97.820,9 tys.zł w roku 1997 i - 330.656,4 tys.zł w roku 1998,*
 - *RSW SA - 361.370,5 tys.zł w 1997r. i - 268.314,8 w ciągu 11 m-cy 1998r.*
- Udział opłat za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych w kosztach sprzedanego węgla, w roku 1997 wynosił 3,76%.
7. Wielkość zaległości w uiszczaniu opłat niektóre spółki węglowe zmniejszyły przez działania oddłużeniowe, przeprowadzone w oparciu o przepisy ustawy z 27 sierpnia 1997 r. o restrukturyzacji finansowej górnictwa węgla kamiennego oraz o wprowadzeniu opłaty węglowej.⁵⁹ Na podstawie ww. ustawy Węglowe Spółki Akcyjne z ogólnej kwoty 970.455,1 tys. zł należnych opłat za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, uzyskały odroczenie na lata 2000 - 2005 kwoty w wysokości 1.076.623,9 tys.zł, zaś w związku z likwidacją zakładów górniczych, uzyskały umorzenie opłat na sumę 13.204,3 tys.zł.
- Na przykład:
- *NSW SA z sumy zobowiązań z tytułu opłat za wody zasolone w wysokości 804.108,1 tys.zł, uzyskała odroczenie płatności 1.076.623,9 tys.zł i umorzenie należności na 8.160,6 tys.zł. Końcem 1998 Spółka podjęła starania o oddłużenie zobowiązań na podstawie ustawy z dnia 26.11.1998 o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych.*
 - *GSW SA w latach 1995 -1998 zobowiązana była do wpłacenia kwoty głównej w wysokości 73.489,1 tys.zł tytułem opłat za zrzuty wód kopalnianych.Z mocy ustawy restrukturyzacyjnej umorzeniu podlega kwota 10,9 mln zł. Do końca 1998 roku Spółka nie uzyskała umorzenia powyższych zobowiązań.*

⁵⁹ Wg. danych GUS „Ochrona Środowiska 1997”

- JSW SA z wymierzonych opłat w wysokości 18.171,8 tys.zł, umorzono kwotę 1.584,6 tys.zł. Spółka podjęła działania w kierunku oddłużenia na podstawie ustawy z dnia 26.11.1998 o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych.

Wielkości naliczonych oraz umorzonych, odroczonej i zapłaconych opłat za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych zamieszczono w tabeli 3.

Tabela nr 3. Opłaty naliczone, umorzone i odroczone oraz wielkość zaległości z tytułu odprowadzania zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych w latach 1995-1998 w 4 skontrolowanych spółkach węglowych.

Spółka węglowa	Wysokość opłat w tys.zł				Zaległości
	Naliczonych	Umorzonych	Odroczonych	Zapłaconych	
NSW SA					
1995	249.503,7			0,0	645.792,5
1996	240.418,0			7.395,4	878.815,1
1997	290.045,2	8.160,6	1.076.623,9	118,5	1.059.283,5
1998	24.141,2			0,0	1.100.763,8
Razem	804.108,1	8.160,6	1.076.623,9	7.513,9	3.684.654,9
GSW SA					
1995	24.194,8	-	-	0,0	52.377,1
1996	28.058,8	-	-	0,0	49.956,4
1997	14.683,7	-	-	0,0	20.452,2
1998	6.551,8	-	-	0,0	6.560,0
Razem	73.489,1	-	-	0,0	129.345,7
JSW SA					
1995	5.112,5	149,6	-	21,9	9.192,4
1996	1.496,5	282,6	-	145,1	1.168,8
1997	7.651,9	1.152,4	-	0,0	717,6
1998	3.910,9	0,0	-	0,0	0,0
Razem	18.171,8	1.584,6	-	167,0	11.092,4
RSW SA					
1995	23.292,7	1.144,5		0,0	22.148,2
1996	33.633,8	1.772,3		0,0	31.861,5
1997	16.469,3	542,3		0,0	15.927,0
1998	1.290,3	-		0,0	1.290,3
Razem	74.686,1	3.459,1		0,0	71.227,0
RAZEM	970.455,1	13.204,3	1.076.623,9	7.680,9	3.896.320,0

8. W badanym okresie Spółki Węglowe podejmowały działania zmierzające do ograniczenia wielkości ładunków soli zrzuconych do wód powierzchniowych i tym samym zmniejszenia opłat z tego tytułu.

Do przedsięwzięć takich zaliczyć należy: wykorzystanie wód zasolonych do procesów wydobycia węgla, budowę zbiorników retencyjno-dozujących i osadników dla wód kopalnianych, budowę zakładów odsalania tych wód i produkcji soli kamiennej oraz powrotne zatłaczanie wód kopalnianych do górotworu.

W latach 1995-1998, działania powyższe realizowały 22 kopalnie spośród 27 odprowadzających zasolone wody dołowe do wód powierzchniowych i uzyskały zmniejszenie ilości wód kopalnianych odprowadzanych do rzek o 28.555,3 tys. m³, co stanowiło 8,76% ogółu wód wydobytych. I tak:

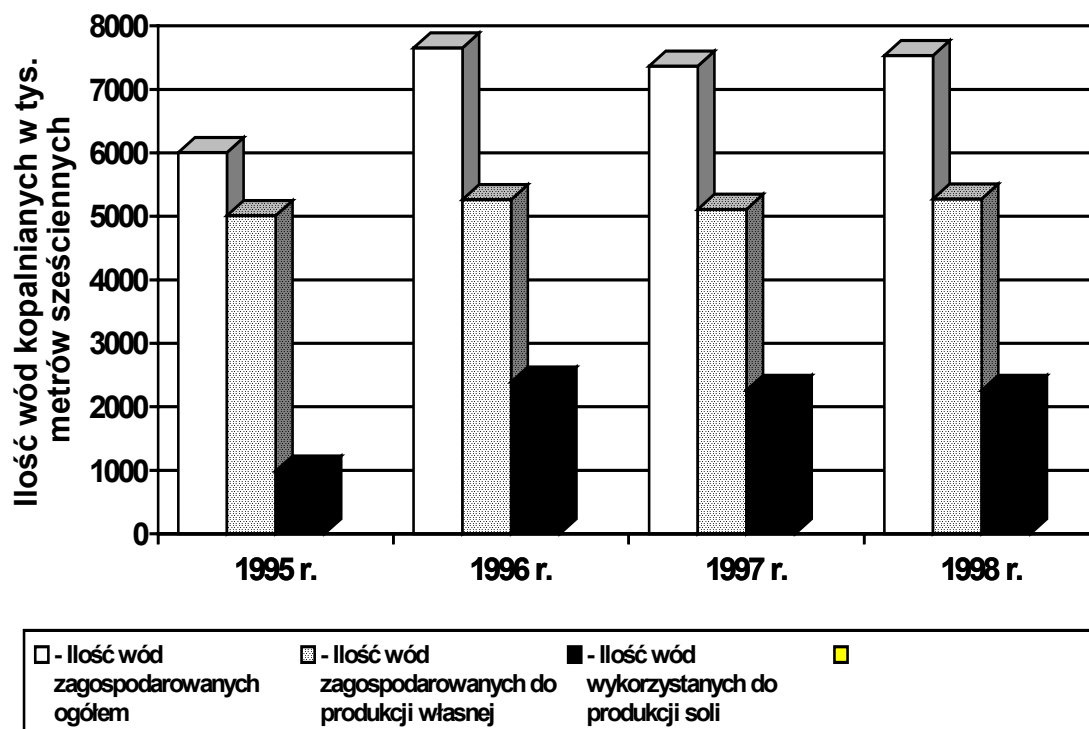
- do wydobycia węgla 20 kopalń wykorzystano 20.659,8 tys. m³ zasolonych wód,
- procesy odsalania wód dołowych wprowadziły kopalnie GSW SA - „Dębieńsko” i „Bolesław Śmiały”, uzyskując w zakładzie „Dębieńsko” oczyszczenie 7.895,5 tys. m³ wód kopalnianych i produkcję 160.489 ton soli,
- powrotne zatłaczanie wód kopalnianych do górotworu stosowała KWK „Krupiński”, podległa JSW SA, chroniąc wody powierzchniowe przed zrzutem 64,4 tys. m³ wód zasolonych,
- zbiorniki retencyjno-dozujące lub osadniki, umożliwiające dozowanie wielkości ładunku soli odprowadzanych do rzek, posiadało 27 kopalń.

Ilości zagospodarowywanych wód kopalnianych przedstawia tabela 4 i wykres 1.

Tabela 4. Ilości wód kopalnianych w tys. m³ zagospodarowywanych przez kopalnie 4 spółek węglowych w latach 1995 - 1998.

Lata	Ilość wód zagospodarowyw. ogółem	Ilość wód zagospodarowyw. do produkcji własnej	Ilość wód wykorzystywanych do produkcji soli
1995	6.001,7	5.012,3	989,4
1996	7.653,7	5.265,0	2.388,7
1997	7.366,3	5.108,1	2.258,2
1998	7.533,6	5.274,4	2.259,2
Razem	28.555,3	20.659,8	7.895,5

Wykres 1. Ilości wód kopalnianych zagospodarowywanych przez kopalnie 4 spółek węglowych w latach 1995 - 1998.

- W NSW SA, spośród 7 kopalń odprowadzających wody zasolone do wód powierzchniowych, tylko KWK „Czczott” zagospodarowywała zasolone wody kopalniane, wykorzystując je do potrzeb uzupełniania obiegu zamkniętego płuczki.

W latach 1995-1998 ww. kopalnia zagospodarowała 259,0 tys. m³ zasolonych wód dołowych, tj. 0,11 % ogółu wód kopalnianych wydobytych przez kopalnie NSW SA, w tym: 67,0 tys. m³ w 1995 r., 54,0 tys. m³ w 1996 r., 73,0 tys. m³ w 1997 r. i 65,0 tys. m³ w 1998 r.

- W latach 1995-1998 w JSW SA, przy lokowaniu popiołów oraz odpadów poflotacyjnych, zagospodarowano 8.007,4 tys. m³ zasolonych wód dołowych, tj. 31,3 % ilości zasolonych wód wypompowanych na powierzchnię z kopalń JSW SA, w tym: w 1995 r.- 1.983,9 tys. m³, w 1996 r. - 1.993,1 tys. m³, w 1997 r.- 1.893,0 tys. m³, i w 1998 r.- 2.137,4 tys. m³.

- W GSW SA, spośród 7 kopalń wydobywających zasolone wody dołowe, 2 z nich - KWK „Dębieńsko” i „Bolesław Śmiały” oczyszczały wody dołowe w Zakładzie Odsalania Wód Kopalnianych. Pozostałe 5 kopalń zagospodarowywało część wydobywanych wód zasolonych do produkcji własnej, tj.: do uzupełnienia obiegów wodno-mułowych, celów ppoż. oraz do lokowania z pyłami dymnicowymi i odpadami poflotacyjnymi w nieczynnych wyrobiskach kopalń.

W latach 1995-1998 GSW SA zagospodarowała 11.033,6 tys. m³, tj. 33,1 % ogółu wydobytych wód zasolonych, w tym 1.584,0 tys. m³ w 1995 roku, 3.129,0 tys. m³ w 1996r., 3.141,0 tys. m³ w 1997r. i 3.179,6 tys. m³ w 1998 roku. Na 11.033,6 tys. m³ wód zasolonych zagospodarowanych w okresie kontrolowanym, 7.895,5 tys. m³, tj. 71,6 % poddano utylizacji w Zakładzie Odsalania Wód Dołowych „Dębieńsko”. W wyniku pracy Zakładu wyprodukowano 160.489,0 ton soli kamiennej.

- W RSW SA, we wszystkich 7 kopalniach Spółki, wody zasolone były częściowo zagospodarowywane. Łącznie, w okresie kontrolowanym, zagospodarowano 9.255,3 tys.m³ wód dołowych, tj. 26,5 % ogółu wód wydobytych w kopalniach RSW SA. I tak:
 - w KWK „Marcel” 560,0 tys.m³ wód dołowych wykorzystano do lokowania mieszaniny pyłowo-wodnej oraz 1.280,0 tys.m³ do celów p.poż. i posadzki hydraulicznej, razem 19,9% wód zagospodarowanych w RSW SA,
 - w KWK „Marcel-Ruch 1 Maja” zagospodarowano 996,6 tys.m³, tj. 10,8%,
 - w KWK „Jankowice” wykorzystano 675 tys. m³ wód kopalnianych do wykonania posadzki hydraulicznej, tj. 7,3%,
 - w KWK „Rydułtowy” zagospodarowano 2.320,0 tys. m³, tj.25,1%, natomiast
 - w KWK „Chwałowice” do wytwarzania mieszaniny popiołowej wykorzystano 298,0 tys. m³ wód dołowych, tj. 3,2 %, a w KWK „Chwałowice- Ruch Rymer” 1.349 tys. m³ wód, tj.14,6% ilości wód zagospodarowanych przez kopalnie RSW SA.

Ponadto w okresie 1995 - 1998, w kopalniach wszystkich spółek węglowych objętych kontrolą, podejmowano działania „u źródła” dla ograniczenia ilości wydobywanych wód dołowych, polegające m.in. na koncentrowaniu wydobycia węgla w rejonach zdrenowanych lub zawierających wody nisko zasolone, uszczelnianiu dopływu wód zasolonych czy likwidacji nieczynnych wyrobisk.

9. Wskutek realizacji powyższych działań, a także z powodu spadku wydobycia węgla, ilość wód kopalnianych zrzucających do cieków powierzchniowych i ładunek w nich zawarty, w latach 1995 - 1998 corocznie zmniejszała się. I tak: w 1996 r. w stosunku do 1995 r. ilość wód zmniejszyła się o 2,9 %, a ładunek o 7,2 %, w 1997 r. w stosunku do 1996 r. ilość wód zmniejszyła się o 2,3 % zaś ładunek o 5,2 % i odpowiednio w 1998 r. do 1997 r. - 0,9 % i 7,3 %.

10. Do najważniejszych przedsięwzięć inwestycyjnych w 4 skontrolowanych spółkach węglowych zaliczyć należy:

a) inwestycje zrealizowane;

- Instalacja do zatłaczania słonych wód dołowych do górotworu w KWK „Krupiński” (podległa JSW SA). Poniesione nakłady inwestycyjne - 6,9 mln zł, w tym pożyczka NFOŚiGW - 1,4 mln zł. Do zakończenia inwestycji pozostaje 0,2 mln zł. Efekt - ograniczenie zrzutu wód zasolonych do górnej Odry o 64,5 tys.m³ rocznie.
- Instalacja odsalania wód dołowych kopalń „Dębieńsko” i „Budryk” - etap I - budowa podstawowej instalacji procesowej. (kopalnie podległe GSW SA). Poniesione nakłady inwestycyjne - 73,6 mln zł, w tym w latach 1995-1998 - 11,4 mln zł. Efekt - odsalanie 7,9 mln m³/r wód kopalnianych.

b) inwestycje w fazie realizacji;

- Instalacja odsalania wód dołowych kopalń „Dębieńsko”, „Bolesław Śmiały” i „Budryk” - etap II - rozbudowa zakładu utylizacji ługów pokryształizacyjnych z modernizacją gospodarki energetycznej (GSW SA). Wartość kosztorysowa - 80,6 mln zł. Koszty poniesione - 42,4 mln zł. W latach 1995-1998 na inwestycję wydatkowano 25,1 mln zł, w tym 8,0 mln zł z dotacji budżetowej (1995r.) i 17,1 mln zł ze środków własnych. Do ukończenia inwestycji pozostaje 38,1 mln zł. Efekt - utylizacja 200 m³/d ługów.
- Zakład Odsalania Wód Kopalnianych z KWK „Czczcott”, „Piast” i „Ziemowit”. (NSW SA). Wartość kosztorysowa - 2.548 mln zł. Koszty poniesione - 27,7 mln zł, w tym z NFOŚiGW - 14,0 mln zł. Do

ukończenia inwestycji pozostaje - 2.520,3 mln zł. Efekt - odsolenie 11,9 mln m³/r wód kopalnianych odprowadzanych do górnej Wisły. Produktem ubocznym procesu odsalania będzie produkcja 1,2 mln t/r soli.

- Instalacja oczyszczająca wody dołowe z zawiesiny mineralnej w KWK „Czeczott”. (NSW SA). Wartość kosztorysowa - 9,3 mln zł. Koszty poniesione - 8,9 mln zł, w tym z NFOŚiGW - 1,3 mln zł.
- Centralna stacja oczyszczania wód dołowych z radu dla kopalń „Czeczott”, „Piaś” i „Ziemowit” - I etap dla KWK „Piaś”. Wartość kosztorysowa - 24,4 mln zł. Koszty poniesione - 18,2 mln zł, w tym dotacja NFOŚiGW - 5,2 mln zł.

c) inwestycje planowane;

- Przekształcenie kolektora „Olza”, odprowadzającego 8,3 mln m³ rocznie wód dołowych ze wszystkich kopalń JSW SA i 4 kopalń RSW SA, w system ochrony hydrotechnicznej zlewni górnej Odry. Szacowany koszt przedsięwzięcia - 43,5 mln zł. Okres realizacji 1998-2002. Planowane źródła finansowania: - środki własne JSW SA, RSW SA, pożyczka i dotacje z NFOŚiGW, pożyczka z BOS.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli zasadność realizacji inwestycji dla oczyszczania wód dołowych z kopalń węgla kamiennego powinna zostać poddana ponownej analizie w świetle Programu rządowego - Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002. W szczególności rozważenia wymaga celowość budowy Zakładu Odsalania Wód Kopalnianych w Oświęcimiu ze względu na olbrzymie koszty tego przedsięwzięcia i brak możliwości zbytu ok. 1,2 mln ton soli o wysokim koszcie produkcji.

3.1.2. Realizacja opłat za emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza

1. Z ustaleń kontroli wynika, że w latach 1995 - 1998 spośród 35 skontrolowanych zakładów energetyki zawodowej i przemysłowej, 29 zakładów odprowadziło do powietrza atmosferycznego 1.946.596 t dwutlenku siarki i 553.403 t tlenków azotu. Największe ilości dwutlenku siarki wyemitowały: Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin w Koninie - 618.270 ton i Elektrownia „Turów” w Bogatyni - 439.028 ton. Zakłady te odprowadziły również największe ilości tlenków azotu do powietrza, tj. odpowiednio 115.147 ton i 117.665 ton.
2. W kontrolowanym okresie zaznaczał się wyraźny spadek wielkości emitowanych ładunków zanieczyszczeń. I tak: w latach 1995 - 1998 wielkość emisji SO₂ uległa zmniejszeniu odpowiednio o 1,4%, 9,2%, 22,2%, natomiast wielkość emisji NO_x o 3,1%, 10,5% i 26,1%. Najwyższą redukcję emisji SO₂ w kontrolowanym okresie osiągnęły Zakłady Koksownicze w Zdziśzowicach - 69,6% oraz Elektrownia „Blachownia” SA w Kędzierzynie - 47,0%. Największą redukcję NO_x stwierdzono w Elektrowni „Halemba” 57,0% i w Elektrowni „Rybnik” w Rybniku - 54,5%.

Ilość SO₂ i NO_x wyemitowanych do atmosfery przez kontrolowane zakłady w poszczególnych latach przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Wielkość emisji w t/rok dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza atmosferycznego w 29 skontrolowanych zakładach w latach 1995 - 1998.

Rodzaj zanieczyszczenia	Lata				Razem
	1995	1996	1997	1998	
Dwutlenek siarki	543.373	535.980	486.547	380.696	1.946.596

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA
Istotne ustalenia kontroli

Tlenki azotu	159.078	154.180	138.061	102.084	553.403
--------------	---------	---------	---------	---------	---------

3. Za emisję ww. zanieczyszczeń do atmosfery, zakłady zobowiązane były do wniesienia opłat w wysokości 646.297 tys. zł, z czego uiszczyły 645.697 tys. zł, tj. 99,9% należności. Wielkości należnych i wniesionych opłat przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Wielkość należnych i wniesionych opłat w tys. zł za emisję SO₂ i NO_x w skontrolowanych zakładach w latach 1995 - 1998.

Opłaty	Lata				Razem
	1995	1996	1997	1998	
Naliczone	155.032	173.058	183.640	134.567	646.297
Zapłacone	155.032	172.476	183.622	134.567	645.697
Umorz. i odroc.	-	-	-	-	-
w postęp.odwoł. (z odsetkami)	-	1.238	-	-	1.238

Wśród skontrolowanych zakładów, 2 zakłady nie uiszczyły opłat z powodu odwołania od decyzji wojewody, a 4 zakłady wносиły opłaty nieterminowo. I tak, m.in.:

- *Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o w Starachowicach, w okresie 1995-1998, 5- krotnie dokonał wpłaty z opóźnieniem, co spowodowało naliczenie odsetek za zwłokę w wysokości 84.408,21 zł.*
- *Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Pabianicach, w latach 1995, 1996 i 1998, dokonywał wpłat z tytułu emisji SO₂ i NO_x ze zwłoką. B.Urząd Wojewodzki nie naliczył zakładowi odsetek z tego powodu.*
- *Pabianickie Zakłady Przemysłu Bawełnianego „Pamotex” SA w Łodzi dokonywały wpłat z opóźnieniami od 39 do 511 dni od daty otrzymania decyzji ustalającej wysokość opłat. Najdłużej, bo ponad 16 miesięcy trwało przekazanie opłat za I półrocze 1996 r. Z tytułu nie przestrzegania terminów regulowania opłat za emisję zanieczyszczeń do powietrza w latach 1995-1998 Zakłady zapłaciły odsetki w łącznej kwocie 193.870 zł.*
- *Zakłady Koksownicze im. Powstańców Śląskich w Zdzeszowicach, w latach 1995-199,7 w odniesieniu do 5 decyzji w sprawie opłat za emisje zanieczyszczeń do powietrza, wnieśli należne opłaty z opóźnieniem od 2 do 240 dni.*
- *Zielonogórskie Zakłady Zbożowo-Młynarskie nie dopełniły obowiązku ustalenia we własnym zakresie ilości i rodzaju wprowadzanych zanieczyszczeń do powietrza, nie naliczyły i nie wnieśli opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska. Kontrola wykazała, że zobowiązania Zakładów wg stanu na 26 lutego 1999 r. za emisje zanieczyszczeń do powietrza wynosiły 114.132,82 zł.*

Istotną przyczyną nie wnoszenia lub opóźnień we wnoszeniu opłat przez skontrolowane zakłady był okresowy brak płynności finansowej.

4. W celu zmniejszenia emisji SO₂ i NO_x zakłady realizowały przedsięwzięcia inwestycyjne, takie jak: modernizacje kotłowni i sieci ciepłowniczych, budowa instalacji odsiarczania spalin, wymiana kotłów węglowych i koksowych na gazowe, montaż instalacji ograniczających emisje NO_x. W latach 1995 - 1998 działania powyższe podejmowało 26 spośród 35 zakładów objętych kontrolą.

- *Instalacje odsiarczania spalin wykonane zostały w 7 zakładach, tj. w Elektrowniach „Skawina”, „Opole”, „Turów”, „Kozienice”, w Zespole Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin i w Zespole Elektrowni Poznańskich oraz w KGHM „Głogów”.*

- *Modernizacje kotłów w zakresie montażu instalacji ograniczających emisje NO_x przeprowadzone zostały w Elektrociepłowni „Będzin”, Zespole Pątnów-Adamów-Konin i w Elektrowni „Kozienice”.*

5. Na inwestycje realizowane w celu ograniczenia emisji SO₂ i NO_x, 22 zakłady wydatkowały 1.294.267,4 tys.zł, w tym 849.945,6 tys.zł na budowę instalacji odsiarczania spalin, 100.766,8 tys.zł na modernizacje kotłów oraz 343.555,0 tys.zł na pozostałe zadania.

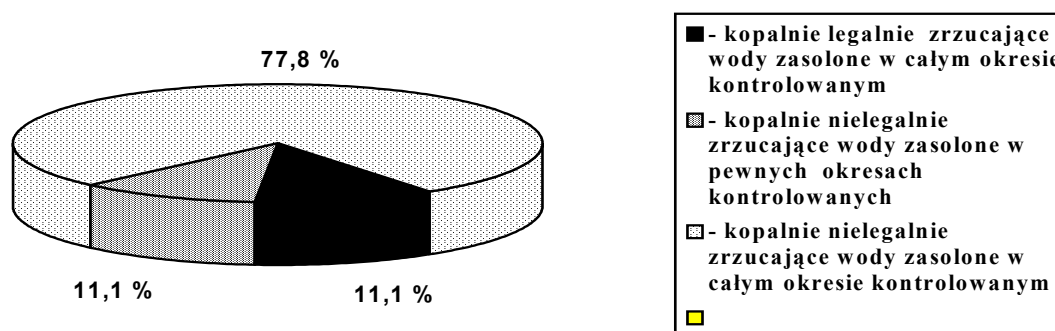
3.2.Kary za naruszenie warunków odprowadzania wód kopalnianych do wód powierzchniowych i za ponadnormatywne emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza

3.2.1.Realizacja kar pieniężnych za naruszenie warunków odprowadzania wód kopalnianych do wód powierzchniowych

1. Spośród 27 kopalń, podległych 4 skontrolowanym spółkom węglowym, które powinny posiadać pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych: 3 kopalnie, tj. 11,1 % posiadały ważne pozwolenia wodnoprawne w całym okresie kontrolowanym, zaś 3, tj. 11,1 % kopalń, posiadały pozwolenia w części okresu objętego kontrolą, natomiast pozostałe 21 kopalń, tj. 77,8 %, nie posiadało w ogóle pozwoleń wodnoprawnych. Ponadto 1 kopalnia (KWK „Krupiński”) posiadała pozwolenie wodnoprawne na powrotne zatłaczanie do górotworu części wydobytych wód słonych.

Stan posiadania przez skontrolowane kopalnie pozwoleń wodnoprawnych na zrzuty wód kopalnianych do wód powierzchniowych przedstawia wykres 2.

Wykres 2. Stan posiadania przez kopalnie pozwoleń wodnoprawnych na zrzuty wód kopalnianych do wód powierzchniowych.

- *W NSW SA spośród 7 kopalń, które winny posiadać pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie wód kopalnianych do wód powierzchniowych, tylko jedna, KWK „Brzeszcze”, posiadała w całym okresie kontrolowanym wymagane pozwolenie. KWK „Jaworzno” posiadała stosowne pozwolenie wodnoprawne od 15 kwietnia 1997 r., zaś KWK „Janina” od 24 października 1996 r. Pozostałe 4 kopalnie, tj.: KWK „Czczott”, KWK „Piaś”, KWK „Silesia” i KWK „Ziemowit” nie posiadały przedmiotowych pozwoleń w całym okresie kontrolowanym. Wprawdzie KWK „Ziemowit” występowała do b.Wojewody Katowickiego z wnioskiem o wydanie pozwolenia wodnoprawnego, ale decyzji takiej nie otrzymała.*

Spowodowało to zaniechanie przez kopalnie „Czczott”, „Piaś” i „Silesia” ubiegania się o wydanie takich pozwoleń.

- *W JSW SA spośród 7 kopalń, które powinny posiadać pozwolenia wodnoprawne na odprowadzenie wód dołowych do kolektora „Olza” i dalej do rzeki Leśnicy, tylko KWK „Moszczenica” posiadała do dnia 28 lutego 1998 r. takie pozwolenie. W 1990 r. starania kopalń JSW SA o uzyskanie od b.Wojewody Katowickiego pozwoleń wodnoprawnych były bezskuteczne, gdyż odprowadzane kolektorem „Olza” zasolone wody dołowe nie spełniały wymagań określonych w załączniku 2 do rozporządzenia Ministra OŚZNiL z dnia 5 listopada 1991r. w sprawie klasyfikacji wód i warunków jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi (Dz.U. nr 116 poz. 503). Kopalnie spółki w późniejszym okresie nie występowały o pozwolenia wodnoprawne, ponieważ jakość odprowadzanych przez nie wód dołowych w dalszym ciągu nie odpowiadała wymaganiom ww. przepisu. Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Rekultywacji SA w Jastrzębiu Zdroju eksploatujące kolektor „Olza”, stanowiący system odprowadzenia wód zasolonych z 10 kopalń JSW SA i RSW SA, nie posiadało również pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzenie tych wód do rzeki Leśnicy.*
 - *Spośród 6 kopalń podległych GSW SA i odprowadzających wody zasolone do wód powierzchniowych, 5 kopalń nie posiadało pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzenie tych wód do środowiska naturalnego. W 1997 r. b.Wojewoda Katowicki odmówił udzielenia pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzenie wód dołowych kopalniom KWK „Knurów”, KWK „Sośnica”. Pozostałe 3 kopalnie posiadały odmowne decyzje z lat ubiegłych..*
 - *Spośród 7 kopalni podległych RSW SA tylko KWK „Anna” posiadała pozwolenie wodnoprawne na odprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych. Pozostałych 6 kopalń, tj.:4 kopalnie odprowadzające wody zasolone do kolektora „Olza” i dalej do rzeki Leśnicy oraz 2 kopalnie odprowadzające wody dołowe bezpośrednio do wód powierzchniowych, nie posiadało w badanym okresie pozwoleń wodnoprawnych.*
2. Podstawowym powodem braku pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, były odmowy b.Wojewody Katowickiego wydania takiego pozwolenia. Uzasadnieniem odmowy był za wysoki stopień zasolenia wód kopalnianych, powyżej dopuszczalnego stężenia 1500 mg/l chlorków i siarczanów, ustalonego w załączniku 2 rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie klasyfikacji wód oraz warunków jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód i do ziemi /Dz. U. Nr 116, poz. 503/. Drugim powodem odmawiania przez b.Urząd Wojewódzki w Katowicach udzielenia pozwoleń wodnoprawnych był brak w kopalniach zbiorników dozujących zrzut wód zasolonych lub osadników, które zapewniałyby nieprzekroczenie stężenia 500 mg/l chlorków i siarczanów przy średnim niskim przepływie w wodach powierzchniowych, do których były odprowadzane.
3. Nie wszystkie poddane badaniom kopalnie posiadały urządzenia dla ochrony wód powierzchniowych przed nadmiernym zasoleniem.
- Spośród 27 kopalń odprowadzających zasolone wody dołowe do wód powierzchniowych, 16 kopalń, tj. 59,3 %, odprowadzało je poprzez osadniki - 7 kopalń do rzek zlewni Wisły, a pozostałe 9 do zlewni rzeki Odry.
- *W NSW SA kopalnie „Piaś” i „Czczott” odprowadzały wody dołowe poprzez osadnik „Bojszowy” do rzeki Gostynki - zlewnia Wisły. Podobnie w KWK „Jaworzno” jedynym urządzeniem ograniczającym zanieczyszczenie wód Przemysły (dopływ Wisły) zasolonymi wodami dołowymi, był osadnik „Biały Brzeg”. KWK „Ziemowit” odprowadzała wody kopalniane do potoku Goławickiego i dalej do rzeki Wisły za pośrednictwem osadnika ziemnego.*
 - *W GSW SA wszystkie kopalnie odprowadzały zasolone wody kopalniane do wód powierzchniowych (zlewnia Odry) poprzez osadniki.*
 - *W RSW SA, spośród 7 kopalń podległych spółce, 5 z nich, tj. 71,4 %, odprowadzało zasolone wody kopalniane do wód powierzchniowych (zlewnia Odry) poprzez osadniki, a pozostałe dwie - bezpośrednio.*

4. Kontrola wykazała, że 4 skontrolowanym spółkom węglowym, w latach 1995-1998 nałożono kary za zasolenie wód powierzchniowych w kwocie 185.388,7 tys. zł, z tego spółki zapłaciły tylko 36.015,2 tys. zł, tj. 19,4 % naliczonych kar.
- *NSW SA w okresie kontrolowanym nałożono kary w wysokości 168.031,7 tys. zł, z tego uregulowała 35.568,7 tys. zł, co stanowi 21,2 %.*
W okresie od 1 stycznia 1995 r. do 31 lipca 1997r. NSW SA otrzymała 22 decyzje Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, wymierzające kary za odprowadzenie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych w wysokości 120.569,4 tys. zł, z czego uiściła 35.566,7 tys. zł, tj. 29,5 %. W okresie od 1 sierpnia 1997r. do 31 grudnia 1998r. NSW SA otrzymała 5 decyzji Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, wymierzających stosowne kary w wysokości 47.662,3 tys. zł, z których zapłaciła 2.0 tys.zł. Przyczyną nieterminowego regulowania kar była trudna sytuacja finansowa NSW SA.
 - *GSW SA nałożono kary w wysokości 13.018,6 tys. zł, z czego Spółka uiściła 446,5 tys. zł, tj. 3,4 %.*
 - *JSW SA wymierzono kary za lata 1995 -1998 w wysokości 2.244,5 tys. zł, które w wyniku postępowań odwoławczych stały się niewymagalne.*
Od wszystkich wymierzonych kar Spółka odwoływała się do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, podając w uzasadnieniu, że stroną w postępowaniu jest Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Rekultywacji SA w Jastrzębiu Zdroju, eksploatujące kolektor „Olza”, którym do rzeki Leśnicy zrzucane są wody zasolone z 10 kopalń RSW SA i JSW SA.
W marcu 1998r. GIOŚ uchylił zaskarżone decyzje dla 4 kopalń Spółki (KWK „Borynia”, „Morcinek”, „Jas-Mos” i „Zofiówka”), a w październiku 1998r. WIOŚ w Katowicach umorzył postępowanie w stosunku do KWK „Krupiński”. Natomiast ww. PGWiR SA zostało obciążone karami w wysokości 33.228 zł/dobę za brak pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzenie wód zasolonych kolektorem „Olza” do rzeki Leśnicy, płatnymi od 23 września 1998r. Z dniem 8 października 1998r. PGWiR SA wypowiedziało RSW SA i JSW SA umowy na odbiór wód kopalnianych, z powodu niespełniania przez ww. spółki warunków umów (spółki nie uzyskały pozwoleń wodnoprawnych i zalegały z opłatami eksploatacyjnymi). Ponadto PGWiR SA oprotestowała działania WIOŚ do b.Wojewody Katowickiego i GIOŚ.
 - *RSW SA nałożono kary w wysokości 2.093,9 tys. zł, których spółka nie zapłaciła.*

Podstawową przyczyną nieregulowania zobowiązań z tytułu nałożonych kar za nadmierne zasolenie wód powierzchniowych była trudna sytuacja finansowa spółek węglowych w całym okresie kontrolowanym.

6. Na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997r. o restrukturyzacji finansowej jednostek górnictwa węgla kamiennego oraz o wprowadzeniu opłaty węglowej, 4 skontrolowane Węglowe Spółki Akcyjne uzyskały odroczenie na lata 2000 - 2005 zobowiązań z tytułu kar za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych, w kwocie 2.511,1 tys.zł, zaś w związku z likwidacją zakładów górniczych, umorzone kary wyniosły 856,2 tys.zł.

Wysokości kar wymierzonych 4 skontrolowanym spółkom węglowym w latach 1995 - 1998 oraz kwoty kar wpłaconych, odroczonej i umorzonych przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Realizacja kar, wymierzonych 4 skontrolowanym spółkom węglowym w latach 1995 - 1998, za niezgodne z przepisami odprowadzanie zasolonych wód

kopalnianych wód kopalnianych do wód powierzchniowych

Spółka/ kary	Lata				Razem
	1995	1996	1997	1998	
NSW SA					
kary nałożone	26.366,9	43.169,3	51.033,2	47.462,3	168.031,7
zapłacone	6.776,4	28.772,5	17,8	2,0	35.568,7
odroczone	-	-	-	-	-
umorzone	-	-	856,2	-	856,2
GSW SA					
kary nałożone	3.101,1	4.438,0	3.416,0	2.036,6	13.018,6
zapłacone	414,2	26,8	5,4	-	446,5
odroczone	-	1.245,8	1.265,2	-	2.511,1
umorzone	-	-	-	-	-
JSW SA					
kary nałożone	1.148,4	1.096,1	-	-	2.244,5
zapłacone	-	-	-	-	-
odroczone	-	-	-	-	-
umorzone	1.148,4	1.096,1	-	-	2.244,5
RSW SA					
kary nałożone	399,8	481,4	594,3	618,4	1.475,5
zapłacone	-	-	-	-	-
odroczone	-	-	-	-	-
umorzone	-	-	-	-	-

3.2.2. Realizacja kar pieniężnych za naruszenie warunków odprowadzania dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza

1. Ustalenia kontroli wykazały, że spośród 35 zbadanych zakładów energetyki zawodowej i przemysłowej, za przekroczenie dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza ukaranych zostało 13 zakładów, w tym: w 5 zakładach wymierzono kary tylko w jednym roku, w 4 - w 2 latach i w 4 - w 3 latach. Wysokości wymierzonych i zapłacownych kar przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Realizacja kar za emisje SO₂ i NO_x w latach 1995 - 1998, w tys. zł.

Kary za emisje SO ₂ i NO _x	Lata				Razem
	1995	1996	1997	1998	
Nałożone	3.780,0	2.781,4	1.690,7	6,1	8.258,2
Zapłacone	1.126,9	345,5	134,7	6,1	1.613,2
Umorzone	2.217,6	1.814,9	591,9	-	4.624,4
Odroczone	435,5	621,0	964,1	-	2.020,6

2. Najwyższe kary za nadmierną emisję SO₂ i NO_x do atmosfery wymierzono:

- Zespołowi Elektrociepłowni Poznańskich SA w Poznaniu za przekroczenie w latach 1995-1997 dopuszczalnych wielkości emisji NO_x. Wysokość nałożonych kar wyniosła 4.604,1 tys. zł.

- *Elektrociepłowniom Warszawskim SA - Zespół EC Żerań w Warszawie za przekroczenie w latach 1996-1997 dopuszczalnych wielkości emisji SO₂ i NO_x. Zakład obciążony został karami w wysokości 1.551,8 tys. zł.*
3. Spośród 13 ukaranych podmiotów gospodarczych, 5 zakładów, tj. 38,5 %, nie zapłaciło nałożonych kar za nadmierną emisję SO₂ i NO_x w kwocie 6.645,0 tys. zł, przy czym w 1 przypadku termin płatności odroczone, a następnie karę umorzono w całości - 4.604,1 tys.zł. W 3 przypadkach odroczone termin płatności kar w wysokości 2.020,6 tys.zł, a w 1 przypadku umorzono karę 20,3 tys.zł.
4. Niektórym z kontrolowanych zakładów zaliczono należne kary w koszty prowadzonych inwestycji proekologicznych. I tak:
- *Zespołowi Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin SA w Koninie Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska odroczył, a następnie umorzył płatność kary naliczonej w 1995 r., w wysokości 20,3 tys. zł, za przekroczenie dopuszczalnej emisji NO_x, zaliczając całą kwotę na poczet wydatkowanych przez spółkę środków na przebudowę paleniska kotła nr 85 na hybrydowy układ spalania. Wartość kosztorysowa inwestycji wynosiła 6.600 tys. zł.*
 - *Zespołowi Elektrociepłowni Poznańskich SA w Poznaniu Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska odroczył, a następnie umorzył kary w łącznej wysokości 4.604,1 tys.zł wymierzone w latach 1995-1997 za naruszenie wymagań ochrony środowiska, w związku z realizacją przez ww. Zespół inwestycji związanych z ograniczeniem emisji NO_x z kotłów pyłowych.*
5. Na skontrolowanych 35 podmiotów gospodarczych, które powinny posiadać decyzje wojewody o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, stwierdzono, że 2 zakłady nie posiadały uregulowanego stanu formalno-prawnego w całym okresie 1995-1998, a 1 zakład nie posiadał decyzji o dopuszczalnej emisji w części tego okresu.
- Powodami braku decyzji o emisji dopuszczalnej, w przeważającej większości było:
- wygaśnięcie ważności decyzji,
 - opieszałość zakładów w przygotowaniu materiałów niezbędnych do jej wydania.
- *Pabianickie Zakłady Przemysłu Bawełnianego „Pamotex” SA w Łodzi w całym okresie kontrolowanym nie posiadały ważnej decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, gdyż ostatnia decyzja w tej sprawie wygasła 31 grudnia 1994 r.*
 - *Zielonogórskie Zakłady Zbożowo-Młynarskie w całym okresie kontrolowanym nie posiadały decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza, gdyż nie spełniły obowiązku określonego w art. 86 b ust. 5 uoś, tj. przedłożenia Wojewodzie danych o zanieczyszczeniach wprowadzanych do powietrza.*
 - *Zakład Siłowni Huty im. T. Sendzimira S.A. w Krakowie, posiadał decyzję normującą emisję zanieczyszczeń do powietrza do dnia 31.12.1997r.*

3.3. Wykorzystanie funduszy tworzonych z opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych oraz emisje dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza

3.3.1. Wpływy i wykorzystanie środków NFOŚiGW

3.3.1.1. Środki z opłat i kar za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych

1. Zgodnie z art. 87b ust. 7 uoś, wpłacone przez kopalnie opłaty i kary za odprowadzanie wód wód dołowych do wód powierzchniowych, w całości wpływają do NFOŚiGW. Środki te gromadzone są na wyodrębnionym tzw. subfunduszu solnym.
2. Kontrola wykazała, że w latach 1995-1998 NFOŚiGW uzyskał 101.863 tys. zł wpływów z tytułu opłat i kar za zasolenie wód powierzchniowych.

Tabela 9 przedstawia wielkość wpływów Funduszu w okresie kontrolowanym z tytułu opłat i kar oraz zwrotu pożyczek związanych z ograniczeniem zasolenia wód powierzchniowych.

Tabela 9. Wpływy NFOŚiGW w latach 1995 - 1998 z opłat i kar za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych oraz ze spłat pożyczek wydatkowanych na ograniczenie zasolenia wód powierzchniowych, w tys. zł.

Rok	Wpływy	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %
1	2	3
1995	28.290	100,0
1996	56.971	201,4
1997	13.498	47,7
1998	3.104	11,0
Ogółem	101.863	

3. Z badań kontrolnych wynika, że w latach 1995-1997 w NFOŚiGW nie prowadzono rejestracji wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć związanych z ograniczeniem zasolenia wód powierzchniowych powodowanego wodami kopalnianymi, co utrudniało ustalenie skali potrzeb i planowanie wydatków w tym zakresie. Uzyskane dane o zapotrzebowaniu na dofinansowanie ww. zadań były szacunkowe.
4. Analiza pokrycia przez NFOŚiGW zapotrzebowania na wsparcie finansowe zadań realizowanych w celu ograniczenia ładunków soli odprowadzanych do wód powierzchniowych z wodami kopalnianymi, wykazała, że w badanym okresie do Funduszu wpłynęły wnioski na kwotę 256.080 tys. zł, umowy zawarto na kwotę 65.500 tys.zł, tj. 25,6%, wypłacono 56.045 tys. zł, tj 16,8%.

Tabela 10. Pokrycie zapotrzebowania na środki subfunduszu solnego w latach 1995 - 1998.

Rok	Zgłoszone zapotrzebowanie tys.zł	Kwota zawartych umów ogółem tys.zł	3/2 * 100%
1	2	3	4
1995	35.600	8.800	24,7
1996	50.400	12.500	24,8
1997	102.900	44.200	42,9
1998	67.180	0	0
Razem	256.080	65.500	25,6

Przyczynę odmów ze strony NFOŚiGW udzielania spółkom węglowym pożyczek były zaległości we wnoszeniu opłat i kar za odprowadzanie wód zasolonych oraz opłat eksploatacyjnych.

5. W latach 1995-1998 NFOŚiGW wypłacił z subfunduszu solnego środki w wysokości 115.791 tys. zł, w tym: 43.045 tys. zł na przedsięwzięcia związane z ograniczeniem zasolenia wód powierzchniowych i 72.746 tys. zł na likwidację skutków powodzi z lipca 1997 r.

Tabela nr 11 przedstawia skalę wydatków z subfunduszu solnego NFOŚiGW w latach 1995-1998 na przedsięwzięcia związane z ograniczeniem zasolenia wód powierzchniowych.

Tabela 11. Wysokość środków wydatkowanych przez NFOŚiGW na zadania ochrony wód przed zasoleniem wodami kopalnianymi w latach 1995 - 1998, w tys. zł.

Rok	Wypłaty	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %
1	2	3
1995	1.205	100,0
1996	3.817	316,8
1997	22.367 +28.009*	1.856,2
1998	15.656 +44.737*	1.299,3
Ogółem	43.045 +72.746*	

* kwoty wypłacone na usuwanie skutków powodzi z lipca 1997r.

Kwoty wydatkowane na usuwanie skutków powodzi nie zostały w 1998 r. zrefundowane z innych wpływów NFOŚiGW. NFOŚiGW nie przedstawił spółkom węglowym propozycji sfinansowania niektórych ważniejszych zadań inwestycyjnych służących etapowemu rozwiązywaniu problemów gospodarczych zasolonymi wodami kopalnianymi.

6. Spośród 4 kontrolowanych spółek węglowych, w latach 1995-1998, NSW SA i JSW SA uzyskały pomoc finansową NFOŚiGW w wysokości 35,5 mln zł, na realizację zadań związanych z ochroną wód powierzchniowych przed zasoleniem wodami kopalnianymi.
7. W okresie objętym kontrolą, badane spółki węglowe prowadziły 13 inwestycji dla ograniczenia zrzutów zasolonych wód kopalnianych, o łącznej wartości kosztorysowej ca 330,2 mln zł. Na przedsięwzięcia jw. wydatkowały ca 97,4 mln zł, w tym 8,0 mln zł z dotacji budżetu państwa, 35,5 mln zł z dotacji NFOŚiGW oraz 0,4 mln zł pożyczki z NFOŚiGW. Zaangażowane środki własne spółek wyniosły 53,5 mln zł. I tak:

- *NSW SA realizowała następujące inwestycje:*

- *Zakład Odsalania Wód Kopalnianych w Oświęcimiu dla odsalania 32.640 m³/d wód dołowych z KWK "Czczott", „Piaśt” i „Ziemowit”. Wartość kosztorysowa inwestycji - wg zweryfikowanego programu - 2.053,3 mln zł. W latach 1995-1998 prowadzono 3 zadania - opracowano projekt zakładu, przygotowano plac budowy (zaawansowanie 80%), rozpoczęto budowę rurociągów przesyłowych wód z KWK „Piaśt”. Wartość kosztorysowa zrealizowanych zadań wynosiła 95,4 mln zł. W latach 1995-1998 spółka zainwestowała 27,7 mln zł, w tym 14,0 mln zł dotacji z NFOŚiGW oraz 13,7 mln zł ze środków własnych.*

- Instalacja oczyszczająca wody dołowe z zawiesiny mineralnej w KWK Czczott (zakończona w 1998r.). Wartość kosztorysowa inwestycji wynosiła 9,3 mln zł. W latach 1995-1998 wydatkowano 8,9mln zł, w tym 6,2 mln zł dotacji z NFOŚiGW oraz 2,7 mln zł ze środków własnych.
 - Centralna stacja oczyszczania wód dołowych z radu 226 dla kopalń „Czczott”, „Piast” i „Ziemowit” - I etap uruchomienie systemu do oczyszczania wód z KWK „Piast” (zakończona w 1999r.). Wartość kosztorysowa inwestycji wynosiła 24,4 mln zł. W latach 1995-1998 wydatkowano 18,2 mln zł, w tym 15,3 mln zł dotacji NFOŚiGW oraz 2,9 mln zł ze środków własnych.
 - JSW SA prowadziła inwestycje:
 - Instalacja do zatłaczania słonych wód do górotworu w KWK „Krupiński” - zakończona w 1998r. z 2-letnim opóźnieniem. Wartość kosztorysowa inwestycji wynosiła 37,0 mln zł. W latach 1995-1998 zainwestowano 4,7 mln zł, w tym 0,4 mln zł z pożyczki NFOŚiGW i 4,3 mln zł ze środków własnych.
 - GSW SA realizowała zadania:
 - Budowa instalacji odsalania wód dołowych kopalń „Dębieńsko” i „Budryk” - etap I, obejmujący budowę podstawowej instalacji procesowej dla odsalania 13.500 m³/d wód kopalnianych. Inwestycja zakończona w grudniu 1995r. z 3-letnim opóźnieniem. Wartość kosztorysowa przedsięwzięcia wynosiła 74,4 mln zł. W roku 1995 poniesiono nakłady w wysokości 11,4 mln zł, wyłącznie ze środków własnych.
 - Budowa instalacji odsalania wód dołowych kopalń „Dębieńsko” i „Budryk” - etap II, obejmujący rozbudowę zakładu utylizacji ługów pokryształizacyjnych (200 m³/d) wraz z modernizacją gospodarki energetycznej. Inwestycja została rozpoczęta w 1992r. Wartość kosztorysowa zadania wynosiła 80,6 mln zł. W latach 1995-1998 wydatkowano 25,1 mln zł, w tym 8,0 mln zł z budżetu państwa i 17,1 mln zł ze środków własnych. Nakłady wymagane do zakończenia budowy w grudniu 1998 wynosiły 38,1 mln zł.
 - RSW SA prowadziła zadania w dwóch kopalniach:
 - w KWK „Marcel”- lokowanie na dole zasolonych wód i osadów o podwyższonej radioaktywności, lokowanie zagęszczonych osadów ze zrobów ścian, pyłów energetycznych i odpadów górniczych. Wartość kosztorysowa zadań wynosiła 3,5 mln zł. W latach 1995-1998 wydatkowano 0,3 mln zł ze środków własnych.
 - w KWK „Jankowice” - uszczelnienie osadnika wód dołowych i ograniczenie zrzutu ładunku soli do cieków. Wartość kosztorysowa przedsięwzięć wynosiła 5,7 mln zł. W okresie 1995-1998 na realizację ww. zadań Spółka wydatkowała 1,1 mln zł ze środków własnych.
8. W latach 1995-1998 pomoc finansowa NFOŚiGW na realizację powyższych zadań inwestycyjnych stanowiła 36,9 % kosztów poniesionych.
- Do zakończenia inwestycji rozpoczętych, wg stanu na koniec 1998, potrzebne były nakłady w wysokości 38,3 mln zł.
9. GSW SA, w kontrolowanym okresie, prowadziła budowę II-go etapu instalacji odsalania wód dołowych z kopalń „Dębieńsko” i „Budryk”, kosztem 17,1 mln zł ze środków własnych. Z powodu niedostatecznego finansowania realizacja inwestycji w końcu 1998 roku była opóźniona o 5 lat. W latach 1995-1998r. Spółka złożyła 13 wniosków do NFOŚiGW o dofinansowanie przedsięwzięcia. Wnioski rozpatrzono odmownie z powodu nieuregulowania przez GSW SA opłat eksploatacyjnych (przynajmniej w 80%) oraz opłat i kar za zrzuty zasolonych wód kopalnianych.
10. W 1999 roku NSW SA planuje rozpocząć budowę Zakładu Odsalania Wód Kopalnianych „Oświęcim” dla odsalania 32.640 m³/d wód dołowych z kopalń „Czczott”, „Piast” i „Ziemowit”. Wartość kosztorysowa zadania wynosiła 2.548 mln zł. W Biznes Planie inwestycji na lata 1999-2002 zaplanowano pozyskanie 37,0 mln zł ze środków NFOŚiGW na realizację I etapu tej inwestycji.

3.3.1.2. Środki z opłat i kar za emisję dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza atmosferycznego

1. Kontrola wykazała, że w latach 1995-1998 wpływy NFOŚiGW z tytułu opłat i kar za emisję do powietrza SO₂ i NO_x oraz zwrotu pożyczek udzielonych na ograniczenie emisji tych gazów nie były ewidencjonowane na odrębnym koncie.

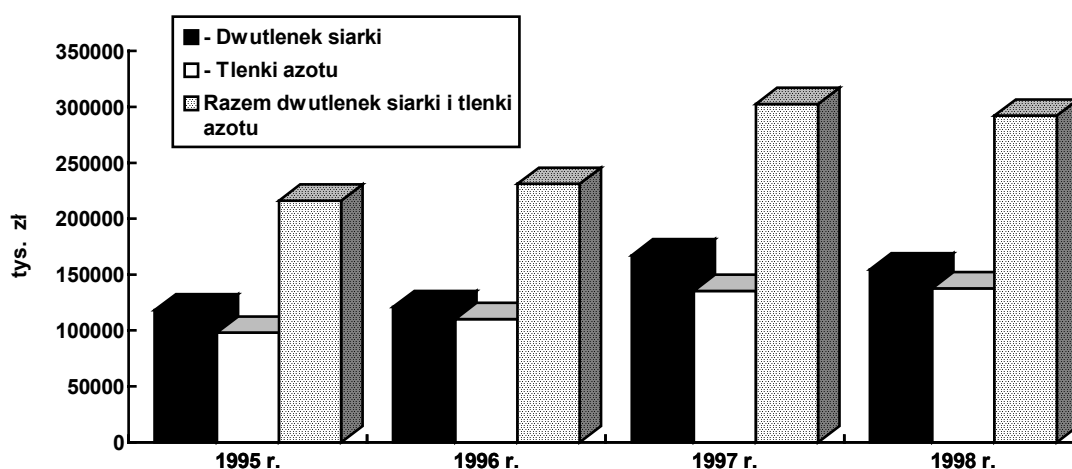
Analiza wpływów w okresie kontrolowanym wykazała, że NFOŚiGW uzyskał przychody z ww. tytułów w wysokości 1.042.349 tys. zł, w tym za emisję SO₂ - 560.902 tys. zł i NO_x - 481.447 tys. zł, tj. odpowiednio 53,8 % i 46,2 % ogółu wpływów.

Tabela nr 12 i wykres nr 3 ilustrują wielkość wpływów do NFOŚiGW w latach 1995-1998 z tytułu opłat i kar za emisję do powietrza SO₂ i NO_x oraz zwrotu pożyczek udzielanych na ograniczenie emisji tych gazów.

Tabela 12. Wpływy środków do NFOŚiGW z tytułu opłat i kar za emisję do powietrza SO₂ i NO_x oraz zwrotu pożyczek udzielanych na ograniczenie emisji tych gazów, w latach 1995 - 1998, w tys. zł.

Rok	SO ₂	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %	NO _x	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %	Razem SO ₂ i NO _x	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %
1	2	3	4	5	6	7
1995	118.123	100,0	98.096	100,0	216.219	100,0
1996	120.927	102,4	110.252	112,4	231.179	106,9
1997	167.217	141,6	135.415	138,0	302.632	140,0
1998	154.635	130,9	137.684	140,4	292.318	135,2
Ogółem	560.902		481.447		1.042.349	

Wykres 3. Wpływy środków do NFOŚiGW z tytułu opłat i kar za emisję do powietrza SO₂ i NO_x oraz zwrotu pożyczek udzielanych na ograniczenie emisji tych gazów, w latach 1995 - 1998, w tys. zł.

2. Kontrola wykazała, że w latach 1995-1997 nie prowadzono w NFOŚiGW rejestracji wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć ograniczających emisję SO₂ i NO_x oraz wspomagania produkcji urządzeń służących do tego celu, w myśl art. 87b ust. 8 uoś.

Analiza stopnia pokrycia zgłoszonego zapotrzebowania finansowego na przedsięwzięcia dot. ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza wykazała, że w latach 1995-1998 złożono wnioski na kwotę 8.257.900 tys. zł, a na sumę 1.613.448 tys. zł., tj. 19,5%, zawarto umowy na dofinansowanie zgłoszonych przedsięwzięć.

Tabela nr 13 ilustruje szacunkowy stopień pokrycia przez NFOŚiGW zapotrzebowania finansowego na realizację przedsięwzięć z zakresu ochrony powietrza w latach 1995-1998.

Tabela 13. Realizacja przez NFOŚiGW wniosków o dofinansowanie zadań ochrony powietrza w latach 1995 - 1998, w tys. zł.

Rok	Zgłoszone zapotrzebowanie	Kwota zawartych umów ogółem	3/2 x 100%	Kwota do wypłaty wynikająca z zawartych umów	5/2 x 100 %
1	2	3	4	5	6
1995	1.446.400	544.400	37,6	334.700	23,1
1996	1.222.600	398.800	32,6	202.500	16,6
1997	2.590.000	375.300	14,5	178.200	6,9
1998	2.998.900	294.948	9,8		
Razem	8.257.900	1.613.448	19,5		

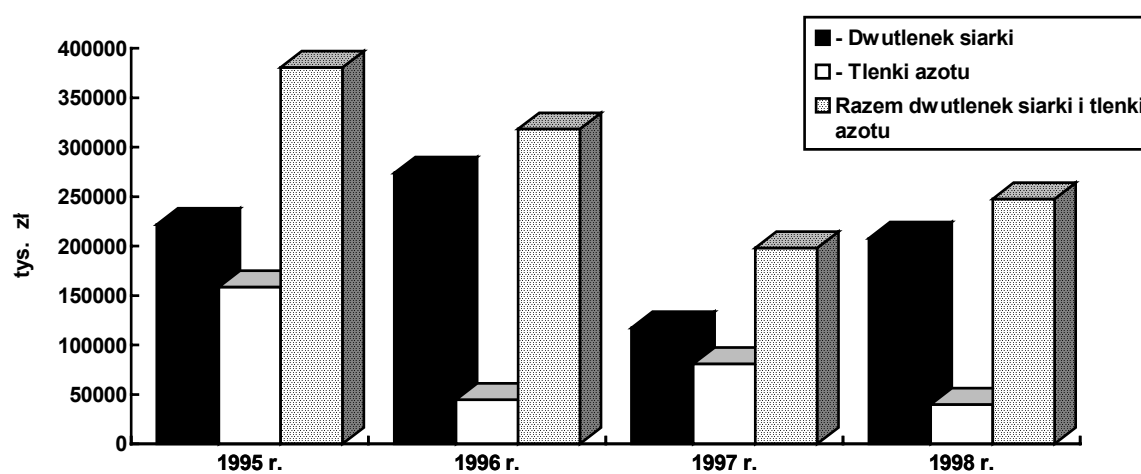
3. Analiza wydatków NFOŚiGW w latach 1995-1998 na przedsięwzięcia, dot. ograniczenia emisji SO₂ i NO_x do powietrza wykazała, że Fundusz wypłacił środki w wysokości 1.198.888 tys. zł, w tym na przedsięwzięcia związane z: ograniczeniem emisji SO₂ - 874.563 tys. zł, tj. 72,9 % i ograniczeniem emisji NO_x - 324.325 tys. zł, tj. 27,1 %.

Tabela nr 14 i wykres nr 4 ilustrują skalę i tendencję wydatków NFOŚiGW w latach 1995-1998 na przedsięwzięcia związane z ograniczeniem emisji SO₂ i NO_x.

Tabela 14. Wypłaty środków NFOŚiGW na przedsięwzięcia związane z ograniczeniem emisji SO₂ i NO_x w latach 1995 - 1998, w tys. zł.

Rok	SO ₂	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %	NO _x	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %	Razem SO ₂ i NO _x	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %
1	2	3	4	5	6	7
1995	221.786	100,0	158.805	100,0	380.591	100,0
1996	273.783	123,5	44.688	28,1	318.471	83,7
1997	171.165	77,2	81.068	51,1	252.233	66,3
1998	207.829	93,7	39.764	25,0	247.593	65,1
Ogółem	874.563		324.325		1.198.888	

Wykres 4. Wypłaty środków NFOŚiGW na przedsięwzięcia związane z ograniczeniem emisji SO₂ i NO_x w latach 1995 - 1998, w tys. zł.

4. Efekty w ochronie środowiska, uzyskane z dofinansowanych przez NFOŚiGW przedsięwzięć w zakresie ograniczenia emisji SO₂ i NO_x, a także wspomaganie produkcji urządzeń urządzeń do tego służących, określone były szacunkowo i nie dawały pełnego obrazu uzyskanej poprawy stanu środowiska.

Analiza realizacji przedsięwzięć z zakresu ochrony atmosfery, dofinansowanych środkami NFOŚiGW, wykazała w latach 1995-1998 ograniczenia emisji NO_x i SO₂ do powietrza.

Tabela 15. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego w latach 1995 - 1998.

Rok	Redukcja emisji w tys. t/rok	
	SO ₂	NO _x
1995	61,31	2,71
1996	25,93	8,30
1997	133,75	4,73
1998	80,50	6,34
Razem	301,49	22,08

5. Spośród 35 skontrolowanych zakładów energetyki zawodowej i przemysłowej, 26 zakładów realizowało w badanym okresie przedsięwzięcia dla ograniczenia emisji SO₂ i NO_x, m.in. modernizacje kotłowni i sieci ciepłowniczych, budowy instalacji odsiarczania spalin, wymiany kotłów węglowych i koksowych na gazowe, montaż instalacji ograniczających emisje NO_x. Na realizację ww. zadań, w latach 1995-1998 zakłady wydatkowały 1.294,3 mln zł, w tym 42,9 mln zł pożyczek uzyskanych z NFOŚiGW. Wsparcie finansowe NFOŚiGW wyniosło 3,3% poniesionych nakładów.
6. Nie wszystkie objęte kontrolą zakłady energetyczne, pomimo obowiązku wynikającego z przepisu art. 66 pkt. 5 ustawy z 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska naturalnego, polegającego w szczególności na budowie lub instalowaniu oraz sprawnym funkcjonowaniu urządzeń chroniących środowisko naturalne, w latach 1995-1998 podjęły dostateczne działania w zakresie ograniczenia ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych do powietrza atmosferycznego.
- *Elektrownia „Skawina” w Skawinie wydatkowała 30.252.972 zł., w tym 16.180.457 zł środków własnych, na budowę instalacji odsiarczania spalin dla 2 kotłów. Inwestycję prowadziła firma amerykańska „Air-pol” jako inwestor, przy współudziale finansowym Elektrowni od 1992 r. Pomimo podejmowanych od 1995 r. prób uruchomienia instalacji, nie została ona przekazana do eksploatacji z uwagi na zaistniałe trwale wady spowodowane błędami w techniczno-technologicznych rozwiązaniach. W styczniu 1999r. firma „Air-pol” odstąpiła od dalszych prac i do chwili obecnej brak jest decyzji co do dalszych losów tej inwestycji.*

3.3.2. Wpływy i wykorzystanie środków WFOŚiGW

1. Kontrola wywiązywania się zakładów z obowiązku wnoszenia opłat za emisje SO₂ i NO_x do powietrza, przeprowadzona w 8 urzędach wojewódzkich wykazała:
- za emisję ww. zanieczyszczeń do atmosfery, zakłady zobowiązane były do wniesienia opłat w wysokości 716.927,6 tys. zł. w tym: za 1995 r. - 161.583,6 tys. zł, za 1996 r. - 172.710,4 tys. zł, za 1997 r. - 195.415,2 tys. zł, za 1998 r. - 187.218,4 tys. zł,
 - z naliczonych opłat zakłady te uiszczyły 623.386,8 tys. zł, co stanowi 87,0 % należności, w tym: za 1995 r. - 136.277,5 tys. zł, tj. 84,3 % naliczonych opłat w tym roku, za 1996 r. - 157.545,6 tys. zł, tj. 91,2 %, za 1997 r. - 164.516,6 tys. zł, tj. 84,2 %, za 1998 r. - 165.047,4 tys. zł, tj. 88,2 %,
 - zaległości kontrolowanych zakładów w opłatach wynosiły: na koniec 1995r. - 59.033,3 tys.zł, 1996r. - 70.590,9 tys.zł, 1997r. - 75.825,0 tys.zł, 1998r. - 79,827,6 tys.zł.

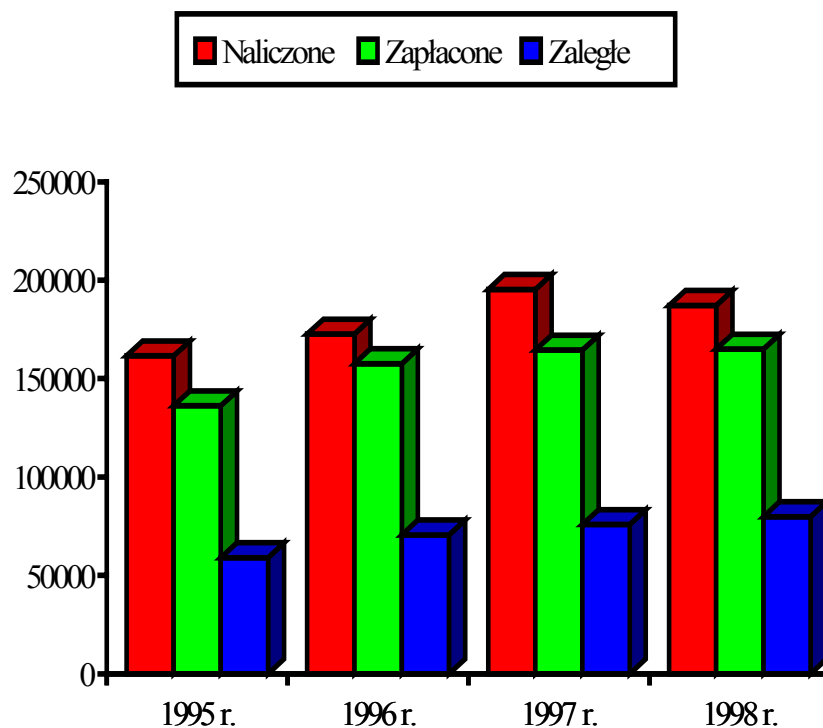
Wysokości należnych i uregulowanych opłat w poszczególnych latach okresu objętego kontrolą przedstawiono w tabeli 16 i na wykresie 5.

Tabela 16. Wysokość należnych i uregulowanych opłat w tys. zł za emisje SO₂ i NO_x w skontrolowanych urzędach wojewódzkich w latach 1995 - 1998.

Opłaty	Lata				Razem
	1995	1996	1997	1998	
Naliczone	161.583,6	172.710,4	195.415,2	187.218,4	716.927,6
Zapłacone	136.277,2	157.545,6	164.516,6	165.047,4	623.386,82

Zaległe	59.033,3	70.590,9	75.825,0	79.827,6	285.276,8
---------	----------	----------	----------	----------	-----------

Wykres 5. Wysokość wpływów, w tys.zł, z tytułu opłat za emisje SO₂ i NO_x w skontrolowanych urządach wojewódzkich w latach 1995 - 1998.

2. Kontrola przeprowadzona w 8 Wojewódzkich Inspektoratach Ochrony Środowiska, wykazała, że w latach 1995-1998, wydano 762 decyzje o ukaraniu zakładów za ponadnormatywne emisje SO₂ i NO_x. Kwota wymierzonych kar wyniosła 65.427 tys.zł.

W wyniku umorzeń i odroczeń należnych płatności, w związku z realizowaniem przez zakłady inwestycji ochrony środowiska, kwota wymagalnych kar wynosiła 4.580 tys.zł, z czego zakłady opłaciły 3.980 tys.zł, tj. 90% należności. Zaległe płatności wyniosły 600 tys.zł.

Najwyższe kary, w kwocie 43.405 tys.zł wymierzył WIOŚ we Wrocławiu, z czego wymagalne płatności wynosiły 1.501 tys.zł. Najniższe kary naliczył WIOŚ w Kielcach - 62 tys.zł, z czego kwota wymagalna wynosiła 21 tys.zł.

3. W wyniku kontroli ustalono, że spośród 8 skontrolowanych WFOŚiGW, 5 Funduszy: w Katowicach, Kielcach, Łodzi, Opolu i Poznaniu, prowadziło rejestrację wpływów z tytułu emisji SO₂ do powietrza. Rejestry 3 Funduszy: w Krakowie, Legnicy i Zielonej Górze, określały wielkości wpływów z tytułu opłat i kar wynikających z całej emisji zanieczyszczeń do powietrza, co umożliwiało w tych Funduszach dokonanie pełnej oceny skali i tendencji wpływów z tytułu samej emisji SO₂ do powietrza.

4. Kontrola wykazała, że w latach 1995-1998, 5 skontrolowanych WFOŚiGW (dla których były stosowne dane) uzyskało wpływy w wysokości 181.969,5 tys. zł z tytułu opłat i kar za emisję SO₂ do powietrza. Największe wpływy uzyskały Fundusze w: Katowicach - 130.204,6 tys. zł i Opolu - 21.083,3 tys. zł.
- Wielkość wpływów w okresie kontrolowanym z tytułu opłat i kar za emisję SO₂ do powietrza przedstawia tabela 17.

Tabela 17. Wielkość wpływów z tytułu opłat i kar za emisję SO₂ w 5 skontrolowanych WFOŚiGW w latach 1995 - 1998, w tys. zł

Rok	Wpływy w tys. zł	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %
1	2	3
1995	35.213,4	100,0
1996	33.846,3	96,1
1997	55.501,5	157,6
1998	57.408,3	163,0
Ogółem	181.969,5	

5. W toku kontroli ustalono, że niektórzy Wojewódzcy Inspektorzy Ochrony Środowiska przekazywali należne ustawowo środki finansowe do WFOŚiGW w terminach odbiegających od ustalonych w art. 87b ust. 4 uoś, tj. po dniu 15 następnego miesiąca za miesiąc poprzedni.
- Były Wojewoda Kielecki w 1995 r. przy ogólnych wpływach w wysokości 5.251.889,8 zł przekazał do WFOŚiGW w Kielcach w terminie ustawowym 2.982.575,4 zł zaś pozostałą kwotę 2.269.314,4 przekazał z 1-2 dniowym opóźnieniem. Podobnie w 1997 r. przy wpływach 9.699.576,2 zł, kwotę 3.82.709,8 zł przekazał z 2 dniowym opóźnieniem.
 - Były Wojewoda Poznański, w latach 1995-1998, w 7 przypadkach przekazał należne środki do WFOŚiGW w Poznaniu z opóźnieniem od 1 do 5 dni, zaś Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w okresie kontrolowanym opóźnił przekazanie środków w 1 przypadku o 1 dzień.
 - Były Wojewoda Zielonogórski, w okresie od grudnia 1997 r. do listopada 1998r., 2 wpłaty spośród 12 opóźnił o 1 dzień.
6. Kontrola przeprowadzona w 8 WFOŚiGW, wykazała, że w 5 Funduszach prowadzono rejestrację wydatków na zadania dotyczące ograniczenia emisji SO₂ i NO_x. Rejestry pozostałych 3 WFOŚiGW określały wielkości wydatków na całą dziedzinę ochrony powietrza, co uniemożliwiało dokonanie w tych Funduszach pełnej oceny skali i tendencji wydatków na zadania dotyczące ochrony powietrza przed zanieczyszczeniami SO₂ i NO_x.

W latach 1995 - 1998 poddane kontroli 5 WFOŚiGW, w Katowicach, Kielcach, Łodzi, Opolu i Poznaniu, wydatkowało 350.406,5 tys. zł na dotacje i pożyczki przeznaczone na realizację zadań związanych z ograniczeniem emisji SO₂ i NO_x. Pozostałe 3 WFOŚiGW, w Krakowie, Legnicy i Zielonej Górze, wydatkowały 134.838,2 tys. zł na przedsięwzięcia w zakresie ochrony powietrza.

Największe kwoty na ograniczenie emisji SO₂ i NO_x do powietrza atmosferycznego w latach 1995 - 1998, wydatkowały fundusze w Katowicach - 230.500 tys. zł, i w Opolu - 52.697 tys. zł. Dane powyższe przedstawia tabela 18.

Tabela 18. Finansowanie zadań ochrony powietrza przed emisjami SO₂ i NO_x w WFOŚiGW w Katowicach, Kielcach, Łodzi, Opolu i Poznaniu, w latach 1995 - 1998.

Rok	Wydatki w tys. zł	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %
1	2	3
1995	66.677,2	100,0
1996	66.639,3	99,9
1997	85.797,3	128,7
1998	131.292,7	196,9
Ogółem	350.406,5	

Tabela 19. Finansowanie zadań ochrony powietrza przez WFOŚiGW w Krakowie, Legnicy i Zielonej Górze, w latach 1995 - 1998.

Rok	Wydatki w tys. zł	Dynamika przyjmując rok 1995 za 100 %
1	2	3
1995	16.319,6	100,0
1996	44.806,7	274,6
1997	59.248,7	363,1
1998	14.463,2	88,6
Ogółem	134.838,2	

7. Kontrola wykazała nieprawidłowości w gospodarowaniu przez WFOŚiGW posiadanymi środkami finansowymi.

W 2 przypadkach stwierdzono wydatkowanie funduszy niezgodnie z wewnętrznymi zasadami WFOŚiGW lub z przepisami uoś.

- *WFOŚiGW w Krakowie udzielił dotacji w wysokości 724.615 zł Wojewódzkiemu Szpitalowi Specjalistycznemu im. Gabriela Narutowicza w Krakowie na budowę kotłowni gazowo-olejowej, z naruszeniem obowiązujących w ww. Funduszu zasad udzielania i umarzania pożyczek i udzielania dotacji, zgodnie z którymi wyłączono z dofinansowania części składowe nowo realizowanych zadań inwestycyjnych, jeśli ich wykonanie wynika z wymogów ochrony środowiska z mocy obowiązującego prawa. Ponadto dotację tę udzielono z naruszeniem art. 88c uoś, gdyż przedmiotowa inwestycja nie była zadaniem o znaczeniu, przekraczającym obszar jednego województwa.*
- *WFOŚiGW w Poznaniu sfinansował w całości zakup sprzętu i oprogramowania komputerowego, pomimo że „zasady przyznawania dotacji” dopuszczały udzielanie dotacji tylko do wysokości 50 % kosztów zadania.*

8. Kontrola wykazała przypadki nieracjonalnego gospodarowania środkami finansowymi będącymi w dyspozycji WFOŚiGW.

- *WFOŚiGW w Krakowie zakupił 15 zestawów komputerowych i serwer o wartości ponad 100 tys. zł, bez programu komputeryzacji Funduszu. Ponadto w styczniu 1996 r. zakupiono skaner za 1.433 zł, przekazany w użytkowanie pracownikowi, który nie posiada odpowiednich umiejętności w tym zakresie i nie używa go do pracy. Posiadanie ww. ilości sprzętu pracującego w sieci komputerowej, bez administratora sieci nie zabezpiecza ochrony zasobów informatycznych - programów i danych Funduszu.*
- *Zarząd WFOŚiGW w Krakowie dokonując w latach 1997-1998 zakupów akcji jednostek gospodarczych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych, pomimo nie uzyskania w tym względzie zgody Rady Nadzorczej Funduszu (do czego zobowiązany był przepisem art. 88e ust. 8 pkt.5 uoś), nabył w 1997 r. akcje o wartości 3.643.078 zł, a w 1998 r. akcje o wartości 1.505666 zł.*

Zarządy objętych kontrolą WFOŚiGW nie sprawowały dostatecznego nadzoru nad prawidłowością wykorzystania pożyczek i dotacji przyznanych podmiotom gospodarczym. Badania kontrolne NIK wykazały

zmniejszenie ilości kontroli przeprowadzanych przez WFOŚiGW nad realizacją dofinansowanych zadań inwestycyjnych.

- *Zarząd WFOŚiGW w Poznaniu, w latach 1995-1997, kontrolował prawidłowość wydatkowania pożyczek i dotacji przyznanych w ramach ok. 20 % umów, zaś w 1998r. nadzorował realizację tylko 9,6% zawartych umów.*

9. Kontrolowane WFOŚiGW nie wspierały przedsięwzięć ochrony wód powierzchniowych przed zasoleniem wodami dołowymi z kopalń węgla kamiennego.

10. Pożyczki i dotacje przyznane przez WFOŚiGW, kontrolowanym zakładom energetyki zawodowej i przemysłowej, na realizację zadań służących ograniczeniu emisji SO₂ i NO_x, w latach 1995-1998 wynosiły 45,4 mln zł. Środki wydatkowane przez Fundusze stanowiły 3,5 % nakładów poniesionych przez zakłady na ww. zadania - koszt inwestycji zrealizowanych w badanym okresie wyniósł 1.294,3 mln zł.

3.4. Nadzór nad działalnością kopalń węgla kamiennego i zakładów energetycznych w zakresie realizacji opłat i kar

3.4.1. Nadzór Ministra Gospodarki

Minister Gospodarki, a przed rokiem 1997 Minister Przemysłu i Handlu, stosując zasadę zrównoważonego rozwoju gospodarki, traktował zagadnienia ochrony środowiska jako nierozdzielny element produkcyjnej sfery resortu. W latach 1995 - 1998 problemy ochrony środowiska uwzględniane były we wszystkich opracowywanych programach i ocenach ich realizacji.

1. Do opracowań o podstawowym znaczeniu dla rozwoju branży energetycznej i górnictwa węgla kamiennego, odnoszących się również do zagadnień ochrony środowiska, należą:

- Program polityki przemysłowej na lata 1995-1997,
- Założenia polityki energetycznej Polski do 2010 roku,
- Program redukcji emisji SO₂ w energetyce zawodowej,
- Założenia Polityki Społeczno-Gospodarczej na rok 1996, 1997, 1998,
- Badania nad alternatywnymi proekologicznymi technologiami dla restrukturyzacji i modernizacji krajowych siłowni ciepłych - w końcowym stadium opracowania,
- Górnictwo węgla kamiennego. Polityka państwa i sektora na lata 1996 - 2000,
- Program zagospodarowania wód słonych z kopalń węgla kamiennego,
- Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998 - 2002,
- Raporty o stanie polskiego przemysłu w 1995r., 1996r., 1997r.,

Opracowania powyższe zawierają m.in.:

- plany działań niezbędnych do podjęcia w górnictwie i energetyce w celu ograniczenia ładunków soli odprowadzanych do wód powierzchniowych z kopalń węgla kamiennego oraz w celu zmniejszenia emisji dwutlenku siarki i tlenków azotu z zakładów energetycznych, a także szacunek wymaganych nakładów i przewidywane źródła finansowania zamierzonych inwestycji,

- ocenę ekonomiczną sektora górnictwa węgla kamiennego i energetyki, stan realizacji planowanych inwestycji proekologicznych i poniesione nakłady finansowe.
2. W wyniku kontroli ustalono, że w latach 1995 -1997 na inwestycje proekologiczne wydatkowano 122.828,3 mln zł, w tym w sektorze węgla kamiennego 1.551,8 mln zł, w sektorze energetycznym 121.276,5 mln zł. Zrealizowane inwestycje obejmowały m.in. budowę i modernizację:
- zakładów przeróbki węgla,
 - instalacji do odsalania bądź zatłaczania do górotworu wód kopalnianych,
 - elektrofiltrów w zakładach energetycznych,
 - instalacji odsiarczania i odazotowania spalin w elektrowniach i elektrociepłowniach,
 - instalacji odsiarczania i wzbogacania węgla energetycznego w kopalniach,
- a ponadto montaż palników niskoemisyjnych, kotłów fluidalnych oraz wprowadzanie energooszczędnych i tzw. czystych technologii, likwidacje lokalnych kotłowni, zmiany systemów ciepłowniczych miast i gmin.
3. Źródłem finansowania powyższych inwestycji były głównie środki własne zakładów (60-70%) oraz pożyczki i dotacje z NFOŚiGW (15-20%), dotacje z budżetu państwa (4-5%, z wyjątkiem roku 1995, w którym ok. 54% wydatków na inwestycje proekologiczne w górnictwie pochodziło z budżetu państwa),
- W corocznych raportach o stanie gospodarki stwierdzano niedostateczne środki na inwestycje proekologiczne, odtworzeniowe i modernizacje w kopalniach oraz rosnące zadłużenie górnictwa.
4. Ustalenia kontroli wykazały również istotne nieprawidłowości w realizacji zadań resortu na rzecz ochrony środowiska, i tak:
- w założeniach polityki energetycznej Polski do 2010r. oceniono, że duża część inwestycji ochrony środowiska nie została zrealizowana w latach 1991-94 i konieczne będzie zintensyfikowanie działań na rzecz ochrony środowiska w kolejnych latach. Realizacja programu redukcji SO₂ i NO_x w energetyce zawodowej i przemysłowej uwarunkowana była potrzebnymi na ten cel środkami finansowymi. Dotychczasowe możliwości źródeł finansowania tego programu są ograniczone i niewystarczające,
 - w badanym okresie nie doprowadzono do rozwiązania problemu wód słonych, w szczególności odprowadzanych przez kopalnie węgla kamiennego "Piaś", "Ziemowit" i "Czczott". Kopalnie w dalszym ciągu nie uzyskały pozwoleń wodnoprawnych, wymaganych art.20 ust.1 i art.53 ust.2 ustawy z dnia 24 października 1974r. prawo wodne (Dz.U. nr 38, poz.230, ze zm.), na odprowadzanie wód kopalnianych do wód powierzchniowych. Skutkowało to nadmiernym zanieczyszczeniem wód powierzchniowych i utrzymywaniem wysokich opłat oraz kar, ponoszonych przez kopalnie za odprowadzanie wód zasolonych.
5. W założeniach "Polityki energetycznej Polski do 2010 roku" z 1995r. przewidywano, że do końca 1996r. przeprowadzona zostanie ocena możliwości redukcji zrzutów soli do wód powierzchniowych przez kopalnie węgla kamiennego i na tej podstawie opracowana strategia postępowania w stosunku do kopalń z zasolonymi pokładami. Zadanie to nie zostało zrealizowane.
6. „Program zagospodarowania wód słonych z kopalń węgla kamiennego” z 1997 roku, zakładał, że do roku 2000 uzyskane zostanie ograniczenie zrzutu soli z kopalń o ok. 60% w stosunku do stanu r. 1995. Na realizację niezbędnych inwestycji przewidywano kwotę 1.629.000 tys.zł, w tym 1.122.700 tys.zł w latach 1996-2000, 481.700 tys.zł w latach 2001-2002 oraz 24.600 tys.zł w okresie 2003-2005. Nakłady powyższe

obejmują koszty budowy m.in. Zakładu Odsalania Wód Kopalnianych „Oświęcim”, którego wartość kosztorysową oszacowano pierwotnie na 1.040.000 tys.zł, a okres realizacji planowany był na lata 1996 - 2002. Do końca roku 1998 opracowano jedynie dokumentację techniczną inwestycji i przygotowano plac budowy. I etap budowy zakładu jw. nie został ujęty w budżecie 1999r.

7. Stan zobowiązań kopalń na dzień 31.12.1998 z tytułu zaległych opłat i kar za gospodarcze korzystanie ze środowiska, wynosił 13.346 mln zł wobec NFOŚiGW i WFOŚiGW oraz 173 mln zł wobec funduszy gminnych.

3.4.2.Nadzór Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa

Kontrola wykazała, że w latach 1995 - 1998, Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa podejmowało szereg działań zmierzających do ograniczenia zrzutów zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych oraz zmniejszenia emisji zanieczyszczeń odprowadzanych do powietrza atmosferycznego z zakładów energetycznych.

1. W okresie objętym kontrolą Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa realizowało podstawowe zadania priorytetowe określone w Polityce Ekologicznej Państwa i w Programie wykonawczym do polityki ekologicznej państwa do 2000r., dotyczące ograniczenia emisji do powietrza atmosferycznego dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz zmniejszenia zasolenia wód powierzchniowych powodowanego odprowadzaniem wód dołowych z kopalń węgla kamiennego.

W Polityce Ekologicznej Państwa, do średniookresowych priorytetów ekologicznych, zaliczono m.in.:

- ograniczenie o 50% ładunków soli odprowadzanych z kopalń węgla kamiennego do wód powierzchniowych,
- ograniczenie emisji dwutlenku siarki do atmosfery o 30%,
- ograniczenie emisji tlenków azotu do powietrza atmosferycznego o 50%.

W programie wykonawczym do Polityki Ekologicznej Państwa do roku 2000, w części dotyczącej ochrony wód, za najistotniejsze zadania, których realizacja miała pozwolić na utylizację ok. 870 tys.ton/rok, tj. ok. 40%, ładunku soli odprowadzanego przez kopalnie węgla kamiennego do dorzecza Wisły i Odry, uznano budowę zakładu odsalania wód kopalnianych w Oświęcimiu dla oczyszczania wód dołowych z kopalń „Czczott”, „Piast” i „Ziemowit” oraz kontynuację budowy instalacji odsalania wód w Dębieńsku dla kopalń „Dębieńsko” i „Budryk II”. Ponadto przewidywano kontynuację prac nad utylizacją zasolonych wód kopalnianych poprzez powrotne głębokie zatłaczanie tych wód do górotworu.

W części programu wykonawczego, dotyczącej ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem, ustalono, że poprawa stanu czystości powietrza do roku 2000 będzie osiągnięta przede wszystkim poprzez poprawę jakości węgla, modernizację technik spalania w elektrowniach węglowych, budowę instalacji do odpylania i odsiarczania gazów odlotowych, zamianę czynnika grzewczego z węgla na gaz i wykorzystanie niekonwencjonalnych źródeł energii. Realizacja powyższych celów miała pozwolić w perspektywie roku 2000 na ograniczenie emisji dwutlenku siarki o 1000 tys.ton/rok i emisji dwutlenku azotu o 130 tys. ton/rok. Za priorytetowe inwestycje uznano m.in.:

- realizację instalacji do odsiarczania spalin w elektrowniach „Belchatów”, „Jaworzno III”, „Turów”, „Rybnik”, „Siersza”, „Łaziska” i ciepłowni komunalnej w Brzegu Dolnym,
- instalację palników niskoemisyjnych i modyfikację procesów spalania dla ograniczenia emisji dwutlenku azotu w elektrowniach „Połaniec”, „Dolna Odra”, „Rybnik”, „Jaworzno III” i w elektrociepłowni „Kielce”,
- instalację kotłów fluidalnych w elektrowni „Turów”, elektrociepłowni „Żerań”, „Kielce”, „Bielsko-Biała” oraz w ciepłowni zakładów „Polfa” w Starogardzie Gdańskim.

2. Narzędziem stymulującym podejmowanie proekologicznych działań przez podmioty gospodarcze w latach 1995 - 1998, był wprowadzony przez Ministra OŚZNiL pakiet aktów wykonawczych do ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz ustawy prawo wodne, które wymagały uzyskania pozwolenia od władz wojewódzkich na gospodarze korzystanie ze środowiska, limitowały ilość zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i do powietrza atmosferycznego oraz zobowiązywały zakłady do ponoszenia opłat za korzystanie ze środowiska i kar za przekroczenie warunków tego korzystania.
3. Z inicjatywy i na zlecenie resortu wykonano szereg prac badawczych, studialnych i projektowych, dotyczących ograniczenia zasolenia wód powierzchniowych wodami z kopalń węgla kamiennego oraz programów, raportów i ocen związanych z emisją zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, jak np.:
 - *Analiza i ocena największych zadań finansowanych przez NFOŚiGW w kontekście priorytetów wynikających z Polityki Ekologicznej Państwa,*
 - *Propozycje modyfikacji systemu opłat za emisję zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego,*
 - *Koncepcja nowego systemu opłat za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych - AE Kraków, grudzień 1996,*
 - *Opracowania dotyczące metod zagospodarowania i technologii oczyszczania wód kopalnianych, w tym z kopalń „Czechczt”, „Piast” i „Ziemowit”,*
 - *Krajowy program redukcji SO₂ w energetyce zawodowej i Krajowy program redukcji SO₂ do roku 2010,*
 - *Oceny funkcjonujących instalacji redukcji SO₂ i NO_x,*
 - *Informacja o realizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska 1994 - 1996 i inne.*
4. We współpracy z Bankiem Światowym resort uzgodnił zakres, harmonogram i kosztorys projektu p.n. „Sektorowa ocena stanu środowiska w górnictwie węgla kamiennego”. Projekt będzie realizowany w ramach rządowego Programu Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego. W opracowaniu wykonana zostanie analiza kosztów i zysków możliwych alternatywnych rozwiązań problemu zasolonych wód kopalnianych z kopalń Nadwiślańskiej Spółki Węglowej, które odprowadzają największy ładunek soli do wód powierzchniowych.
5. Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa prowadził współpracę z Ministrem Gospodarki w rozwiązywaniu problemu zasolonych wód kopalnianych w ramach restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, w tym w kształtowaniu stawek opłat za odprowadzanie wód zasolonych do wód powierzchniowych, a także w zakresie opracowywania programów redukcji emisji dwutlenku siarki do powietrza.
6. Skutkiem działań podejmowanych przez Ministerstwo, a także z powodu regresu w przemyśle, w latach 1990 - 1996 uzyskano redukcję dwutlenku siarki o ok. 26%, (zmniejszając jego emisję z 3.210 tys. ton do 2.368 tys. ton/rok i wypełniając tym samym zobowiązania zapisane w II protokóle Siarkowym z Oslo, przewidziane na 2000 rok) oraz ograniczenie o ok. 10% ilości dwutlenku azotu odprowadzanego do atmosfery. W latach 1991-1997 osiągnięto 30% redukcję ładunku soli odprowadzanych do wód powierzchniowych z wodami dołowymi z kopalń węgla kamiennego.

Ustalenia kontroli, obok pozytywnych działań Ministerstwa, wykazały nieprawidłowości:

1. Nie rozwiązano problemu wód zasolonych z kopalń węgla kamiennego. Mimo szeregu działań podejmowanych w tym zakresie, kopalnie w dalszym ciągu bezprawnie wprowadzają zasolone wody do wód

powierzchniowych i nie regulują należnych opłat i kar. Powoduje to straty w środowisku oraz uszczuplenia środków NFOŚiGW.

2. Uzyskane obecnie 30% ograniczenie ładunków soli odprowadzanych do wód powierzchniowych z wodami kopalnianymi nie rokuje osiągnięcia 50% redukcji tych ładunków do roku 2000, założonej w Polityce Ekologicznej Państwa.
3. Nie przeprowadzono nowelizacji systemu opłat i kar za korzystanie ze środowiska w kierunku wzmocnienia ich funkcji stymulującej podejmowanie działań proekologicznych. Dotychczasowe zmiany rozporządzeń regulujących wysokości przedmiotowych opłat i kar obejmowały głównie waloryzacje stawek podyktowane inflacją.
4. W latach 1995-1998 nie przeprowadzono analizy skuteczności systemu regulacji prawnych w celu ograniczenia odprowadzania zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych.
5. Nie prowadzono kontroli realizacji inwestycji z zakresu gospodarki wodami dołowymi z kopalń węgla kamiennego.
6. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej nadzorowany przez Ministra OŚZNiL, w wykazie największych zadań planowanych do finansowania w latach 1998 - 2000, nie zamieścił inwestycji związanych z zagospodarowaniem zasolonych wód kopalnianych wbrew ustaleniom polityki ekologicznej państwa.
7. Nie wykonano wnioskowanej przez NIK w sierpniu 1995 r. w informacji pokontrolnej dot. „Realizacji zadań związanych z ochroną wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniem” ekspertyzy nt. „Oszacowania strat powstałych w wyniku zanieczyszczenia wód jako postawy do weryfikacji systemu opłat za zrzuty ścieków”.

3.4.3. Nadzór Głównego Inspektora Ochrony Środowiska

Główny Inspektor Ochrony Środowiska, działając za pośrednictwem wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska w badanym okresie, prowadził monitoring stanu środowiska oraz kontrolę przestrzegania prawa ochrony środowiska przez podmioty gospodarcze, m.in. w zakresie emisji dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz zrzutów zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych.

1. Sieć monitoringu wód powierzchniowych, złożona była z ok.1000 stacji pomiarowo-kontrolnych, które prowadziły badania jakości wód i wielkości odprowadzanych do nich zanieczyszczeń, w tym chlorków i siarczanów zrzucanych z wodami dołowymi kopalń węgla kamiennego.

Prowadzone w ramach monitoringu badania wód powierzchniowych, wykazały, że zanieczyszczenie wód zlewni Wisły i Odry siarczanami i chlorkami powodowane było głównie odprowadzaniem słonych wód dołowych z kopalń węgla kamiennego, usytuowanych na obszarze b. woj. katowickiego.

Największe ładunki soli w zlewni Wisły pochodziły z kopalń „Piaś”, „Czeczott” i „Ziemowit”, a w zlewni Odry z kopalń „Krupiński”, „Halemba” i „Chwałowice”.

Wielkości ładunków soli odprowadzonych do zlewni Wisły i Odry z kopalń węgla kamiennego przedstawia tabela 20.

Tabela 20. Ładunki chlorków i siarczanów odprowadzane do zlewni Wisły i Odry z wodami dołowymi kopalń węgla kamiennego oraz ładunki tych zanieczyszczeń w przekrojach ujściowych rzek, w latach 1995-1997.

Zlewnia/ zanieczyszczenie	Lata		
	1995	1996	1997
Wisła			
• ładunki odprowadzane z kopalń			
-chlorki, t/d	3.195,7	2.972,4	2.871,1
-siarczany, t/d	272,6	250,8	263,4
• ładunki w przekroju Kieżmarka (926km)			
-chlorki, t/d	10.589,6	12.712,3	11.298,3
-siarczany, t/d	6.437,4	5.918,3	6.005,2
Odra			
• ładunki odprowadzane z kopalń			
-chlorki, t/d	988,2	947,1	938,3
-siarczany, t/d	110,0	123,3	136,3
• ładunki w przekroju Krajnika (690km)			
-chlorki, t/d	4.162,9	4.166,7	4.556,9
-siarczany, t/d	4.684,4	4.761,6	5.157,6

W 1995 roku ładunki chlorków i siarczanów zrzuconych do Wisły z kopalń węgla kamiennego stanowiły 20,4 % ładunku odprowadzanego Wisłą do Bałtyku, natomiast w roku 1997, odpowiednio 18,1%.

Analogicznie w Odrze - w 1995 roku ładunki chlorków i siarczanów zrzucone z kopalń stanowiły 12,4 % ładunku odprowadzanego Odrą do Bałtyku, a w roku 1997 - 11,1 %.

2. Sieć monitoringu powietrza, obejmowała 91 stacji pomiarowo-kontrolnych, których zadaniem było określanie wielkości emisji do powietrza najważniejszych zanieczyszczeń, w tym SO₂ i NO_x oraz badanie stanu jakości powietrza.

Badania prowadzone w ramach monitoringu powietrza wykazały spadek ładunku SO₂ i NO_x emitowanego do powietrza w latach 1995-1997.

W 1995 roku emisja SO₂ wyniosła 2.337 tys.ton. Najwięcej dwutlenku siarki wyemitowały zakłady energetyki zawodowej - 52% i sektor komunalno-bytowy - 22%, a dwutlenku azotu - transport i komunikacja - 37% oraz energetyka zawodowa - 34%.

W roku 1996 średnie roczne stężenia SO₂ na terenach miejskich wahały się w granicach 2,5 - 80 µg/m³. Najwyższe, ponadnormatywne stężenia dwutlenku siarki odnotowano w Bytomiu, Zabrze, Toruniu, Szczawnie Zdr., Gliwicach i Katowicach.

W 1997 roku, w odniesieniu do roku 1996, nastąpił spadek zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem siarki o ok. 20% na 85% stanowisk pomiarowo-kontrolnych zlokalizowanych w miastach i poza miastami. Na 7 stanowiskach z 89, tj.8%, odnotowano przekroczenia dopuszczalnych średnich rocznych stężeń SO₂. Występowały one na terenie Polski południowej, w tym na terenie b. woj. katowickiego.

Emisja tlenków azotu w przeliczeniu na NO₂ w roku 1995 wyniosła 1.120 tys.ton.

Średnie roczne wartości stężeń NO₂ na terenie miast w 1996r. mieściły się w granicach 6-47µg/m³. Najwyższe stężenia wystąpiły w Lesznie, Warszawie, Gdyni i Gliwicach.

W 1997 roku odnotowano spadek zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem azotu, w odniesieniu do 1996 roku, o ok.5% na 60% stanowisk pomiarowo-kontrolnych zlokalizowanych w miastach i poza miastami.

3. W lutym 1995 roku GIOŚ opracował i przekazał Wojewódzkim Inspektorom Ochrony Środowiska program kontroli dotyczący „Oceny efektów ekologicznych działających instalacji odsiarczających gazy spalinowe oraz ograniczających emisję tlenków azotu”. Kontrola objęła wszystkie zakłady w kraju wyposażone w instalacje do redukcji SO₂ oraz w urządzenia do redukcji NO_x. W wyniku kontroli, w kwietniu 1996r., GIOŚ sporządził raport pn. „Ocena funkcjonujących instalacji redukcji SO₂ oraz NO_x”, z którego wynika m.in., że:
- podstawowym źródłem emisji dwutlenku siarki i tlenków azotu do powietrza są procesy spalania węgla kamiennego i brunatnego oraz niektóre procesy przemysłowe (produkcja stali i koksu, przetwórstwo ropy naftowej, produkcja nawozów sztucznych),
 - w kraju pracuje 86 instalacji do redukcji SO₂ i 31 do redukcji NO_x,
 - większość instalacji do odsiarczania, 87%, redukuje emisję ze źródeł energetycznych, w tym 24% pracuje w obiektach energetyki zawodowej, pozostałe instalacje są eksploatowane w zakładach chemicznych,
 - większość urządzeń (84%) do redukcji NO_x, pracuje przy źródłach energetycznych, pozostałe urządzenia stosowane są w przemyśle chemicznym,
 - uregulowany stan formalnoprawny ma blisko 90% zakładów wyposażonych w instalacje do odsiarczania gazów odlotowych i 60% zakładów, w których eksploatowane są urządzenia do redukcji NO_x,
 - w 70% eksploatowanych w kraju instalacji do odsiarczania i w 65% urządzeń do redukcji tlenków azotu dotrzymane są wartości emisji dopuszczalnej.
4. Szczególnym nadzorem WIOŚ i wzmożonymi kontrolami objęte były zakłady najbardziej uciążliwe dla środowiska, umieszczone na tzw. „Liście 80”. Połowa problemów ekologicznych w tych zakładach dotyczyła nadmiernej emisji zanieczyszczeń do powietrza, w tym w 29 zakładach - emisji SO₂. Nadzorowany był problem odprowadzania nadmiernie zasolonych wód kopalnianych w 3 kopalniach węgla kamiennego („Czeczott”, „Piast” i „Ziemowit”) zgrupowanych w NSW SA.
- Przeprowadzona w 1997r. analiza działań proekologicznych realizowanych w zakładach wykazała, że w porównaniu do lat poprzednich zmniejszyła się liczba zakładów, w których zadania realizowane są w stopniu niezadowolającym. Słaby postęp prac, opóźnienie przyjętych terminów występuje m.in. w ww. kopalniach oraz w 9 innych zakładach. Natomiast w 17 zakładach działania na rzecz rozwiązywania problemów ekologicznych oceniono jako prawidłowe.
- Skutkiem działań podejmowanych w zakładach dla ograniczenia emisji zanieczyszczeń do środowiska, do roku 1998, tj. po blisko 8 latach, z „Listy 80” skreślono 22 zakłady, które w sposób trwały dostosowały swoją działalność do wymagań ochrony środowiska.
5. W latach 1995 - I poł.1998 Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska przeprowadziły ogółem 57.320 kontroli w podmiotach gospodarczych, w wyniku których wydano:
- 3054 decyzje o ukaraniu na łączną kwotę - 284.243,9 tys.zł, w tym:
 - za zrzuty wód zasolonych - 181.006,6 tys.zł, wpłynęło 48.321,3 tys.zł, tj. 26,7%,
 - za emisję NO_x - 33.307,0 tys.zł, wpłynęło 7.364,3 tys.zł, tj. 22,1%,
 - za emisję SO₂ - 69.876,3 tys.zł, wpłynęło 13.241,3 tys.zł, tj. 18,9%.
 - 431 decyzji o odroczeniu płatności kar na sumę - 98.003,2 tys.zł, w tym:
 - za zrzuty wód zasolonych - 8.806,3 tys.zł,
 - za emisję NO_x - 24.131,4 tys.zł,
 - za emisję SO₂ - 65.065,5 tys.zł.
 - 99 decyzji o rozłożeniu płatności należnych kar na raty, na sumę 62.965,8 tys.zł, w tym:

za zrzuty wód zasolonych - 59.484,7 tys.zł,
za emisję NO_x - 729,2 tys.zł,
za emisję SO₂ - 2.751,9 tys.zł.

Ponadto WIOŚ w okresie 1995-I poł.1998:

- wydały 301 wniosków do organów ścigania,
- skierowały 312 wniosków do kolegium ds. wykroczeń,
- nałożyły 5.667 mandatów karnych,
- skierowały 3.578 wniosków do organów administracji rządowej i 2.095 wniosków do administracji samorządowej,
- spowodowały przeprowadzenie 2.358 postępowań egzekucyjnych wynikających z decyzji WIOŚ i 997 egzekucji z mocy prawa.

6. Opłacane przez zakłady kwoty wymierzonych kar wpływały na konta Gminnych, Wojewódzkich i Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Wysokość wpływów Funduszy przedstawiono w tabeli 21.

Tabela 21. Wpływy na fundusze ochrony środowiska z kar za nieprzestrzeganie warunków korzystania ze środowiska w latach 1995 - I poł.1998, w tys.zł.

Fundusz/ tytuł płatności	Lata			
	1995	1996	1997	I poł. 1998
Środki ogółem,	34.961,8	57.952,2	41.134,5	16.766,8
w tym:				
NFOŚiGW	20.946,3	39.478,4	18.500,0	6.244,7
WFOŚiGW	10.343,2	12.181,6	17.501,3	7.795,0
GFOŚiGW	3.672,3	6.292,2	5.133,3	2.727,1
z tego za:				
wody zasolone	12.828,9	29.883,7	5.070,6	669,3
emisje ogółem	4.309,6	3.326,6	6.456,4	1.547,7
- emisje NO _x	1.253,5	1.375,8	1.720,3	335,1
- emisje SO ₂	1.263,1	858,8	1.779,9	668,1

3.4.4. Nadzór Wojewodów

W wyniku kontroli przeprowadzonej w 8 b. Urzędach Wojewódzkich, w Katowicach, Kielcach, Krakowie, Legnicy, Łodzi, Opolu, Poznaniu i Zielonej Górze, stwierdzono, że w strukturze organizacyjnej każdego urzędu funkcjonował Wydział Ochrony Środowiska, do którego zadań należało m.in.:

- kształtowanie polityki w zakresie ochrony środowiska,
- wydawanie pozwoleń na gospodarcze korzystanie ze środowiska, w tym pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych i decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego,
- naliczanie, ewidencja i egzekucja opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska,
- prowadzenie rozliczeń wpływów z ww. opłat pomiędzy fundusze ochrony środowiska.

Objęte kontrolą urzędy wojewódzkie zadania powyższe realizowały następująco:

1. Wydziały UW w Poznaniu, Legnicy, Opolu i Kielcach, opracowały programy ochrony środowiska, z założeniami polityki ekologicznej prowadzonej na terenie województwa i wykazem priorytetowych przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu środowiska.
2. W skontrolowanych urzędach wojewódzkich w latach 1995-1998 wydano ok. 13 tys. decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza (decyzje wydawane w 1998r. dotyczyły opłat za emisję w roku 1997 i w latach wcześniejszych), na podstawie których wydawano decyzje o wysokości należnych opłat za emisje.
3. W latach 1995-1998, podmiotom gospodarczym zobowiązanym do uiszczania opłat za odprowadzanie SO₂ i NO_x do powietrza w okresie do r.1997, Wydziały Ochrony Środowiska ustalały wysokość należnych opłat i egzekwowały ich uiszczanie. W roku 1998 zakłady same wyliczały kwoty opłat i bez wezwania wpłacały na konta UW.

Realizacja opłat w okresie 1995-1998 w skontrolowanych 8 UW przedstawiała się następująco:

- wysokość należnych opłat za emisje SO₂ i NO_x do powietrza wyniosła 716.927,6 tys.zł,
 - wysokość opłat wpłaconych wyniosła 623.386,8 tys.zł, co stanowiło 87% opłat naliczonych,
 - zaległości zakładów we wnoszeniu opłat na koniec 1998 roku wynosiły 79.827,6 tys.zł.
4. Windykacje należnych opłat Urzędy przeprowadzały w drodze upomnień, naliczania odsetek za zwłokę, wystawiania tytułów wykonawczych.
 5. W toku kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie podziału środków finansowych uzyskanych z opłat za emisje zanieczyszczeń do środowiska, pomiędzy NFOŚiGW, WFOŚiGW i GFOŚiGW. Występowały natomiast pojedyncze przypadki 2-14 dniowych opóźnień w przekazywaniu opłat do ww. funduszy, a UW w Katowicach nie przekazywał WFOŚiGW w Katowicach informacji o wysokości rocznych kwot z otrzymanych opłat, co utrudniało Funduszowi planowanie wydatkowania środków.
 6. Kontrola wykazała, że urzędy wojewódzkie nie zaprowadziły, publicznie dostępnych, rejestrów zakładów emitujących zanieczyszczenia do powietrza oraz rodzajów i ilości emitowanych przez nie zanieczyszczeń. Rejestr taki prowadził jedynie UW w Kielcach.
 7. W UW w Legnicy i w Łodzi wystąpiły przypadki nienaliczenia opłat za emisje. W UW w Łodzi stwierdzono 3 przypadki niewłaściwego naliczenia opłat. W Urzędach w Krakowie, Legnicy i Łodzi odnotowano znaczne opóźnienia w wydaniach decyzji o opłatach - do 11 miesięcy w Łodzi i do 674 dni w Krakowie.
 8. UW w Łodzi od 5 zakładów nie pobrał 184.738,7 zł tytułem odsetek za zwłokę w uiszczeniu należnych opłat. UW w Poznaniu nie naliczył odsetek za zwłokę 7 podmiotom gospodarczym.
 9. UW w Łodzi zalegał z wydaniem 44 decyzji o dopuszczalnej emisji za rok 1996 i 116 decyzji za rok 1997. Bez upomnienia, od roku, pozostawała w Urzędzie sprawa zaległej opłaty 235.517,89 zł ZPB”Boruta” w Zgierzu. Tytuły wykonawcze na zaległości, Urząd kierował do egzekucji administracyjnej z opóźnieniami do 4 lat.
 10. UW w Opolu nie prowadził ewidencji wysokości wymierzonych opłat, wpływu w ogóle i terminu wpływu tych opłat. Nie prowadził też wykazu jednostek zalegających z opłatami, należności objętych egzekucją, upomnień, należności ściągniętych.

11. W UW w Zielonej Górze w 41 przypadkach zalegania podmiotów w regulowaniu opłat, nie podjęto żadnych działań dla wyegzekwowania należnych kwot. W odniesieniu do 16 zakładów, Urząd niewłaściwie zdecydował o odroczeniu lub rozłożeniu na raty zaległych opłat.

12. Spośród objętych kontrolą 8 urzędów wojewódzkich, tylko UW w Katowicach wydawał pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych i decyzje o opłatach należnych za zrzuty jw. W latach 1995-1998 Wojewoda Katowicki wydał ponad 200 decyzji o opłatach kopalniom znajdującym się na terenie województwa, w tym 53 decyzje dla kopalń JSW SA na łączną kwotę 56.767,9 tys.zł. Od decyzji opłatowych Spółka odwołała się do MOŚZNiL, a następnie do NSA, skutkiem czego 29 decyzji wojewody zostało uchylonych, a kwota należnych opłat zmniejszona do 18.171,8 tys.zł. Końcem 1998 roku w odwołaniu pozostawało jeszcze 13 decyzji Wojewody Katowickiego.

Spośród 29 kopalń podległych skontrolowanym spółkom zlokalizowanym na terenie b.Województwa Katowickiego, 21 kopalń nie uzyskało pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych.

3.4.5. Nadzór Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A.

Przedmiotem działania Agencji w latach 1995-1998 było m.in.: wspomaganie i wdrażanie rządowych programów, planowanie strategii działalności górnictwa i nadzór nad przebiegiem procesów restrukturyzacyjnych oraz w zakresie ochrony środowiska - prowadzenie ocen programów i planów spółek i kopalń węglowych, a także podejmowanych przez nie przedsięwzięć na rzecz ograniczenia ujemnego oddziaływania zakładów górniczych na środowisko, koordynowanie działań dla pozyskania środków z NFOŚiGW oraz Funduszu Górnośląskiego SA na realizację ww. przedsięwzięć, udział w pracach związanych z oddłużeniem kopalń wobec funduszy ekologicznych.

W toku przeprowadzonej kontroli ustalono, że:

1. W roku 1996, na zlecenie b. Ministra Przemysłu i Handlu, PARGWK SA wykonała opracowania związane z wdrażaniem programu rządowego „Górnictwo węgla kamiennego, polityka państwa i sektora na lata 1996-2000” oraz planowaniem strategii działalności górnictwa i tworzeniem warunków do jej realizacji. W ramach ww. zlecenia, Agencja opracowała m.in. „Wytyczne do aktualizacji biznes planów spółek węglowych, kopalń spółek i kopalń likwidowanych na lata 1996-2000 i perspektywę do roku 2005”.
2. W roku 1996 PARGWK SA uczestniczyła w weryfikacji biznes planów spółek węglowych i kopalń pod kątem zgodności ich zamierzeń z rządowymi programami restrukturyzacji górnictwa. W wyniku przeprowadzonych analiz Agencja opracowała „Uwagi do biznes planów na lata 1996-2005”, w których m.in. stwierdziła konieczność zwiększenia przez spółki węglowe zakresu i tempa działań zmierzających do ograniczenia zrzutu ładunku soli do rzek, w celu osiągnięcia wielkości 2.800 t/d założonej w programie rządowym, oraz potrzebę pozyskania przez kopalnie pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie wód kopalnianych.
3. W 1998r. PARGWK SA przeprowadziła następną ocenę biznes planów spółek węglowych, w wyniku której opracowała dokument pt. ”Podsumowanie biznes planów spółek węglowych i ocena ich zgodności z programem rządowym reformy górnictwa węgla kamiennego w latach 1998-2002”. W ww. opracowaniu nie zamieszczono oceny zamierzeń spółek w zakresie ograniczenia zrzutu zasolonych wód kopalnianych.

4. W czerwcu 1998r. Minister Gospodarki zlecił Agencji wykonanie ekspertyz, analiz, opinii i weryfikacji dokumentów, związanych z likwidacją zakładów górniczych i nadzorowaniem procesów restrukturyzacyjnych w górnictwie. Strony umowy oświadczyły, że prace związane z jej wykonaniem trwają od 01.01.1998r. (zakończenie przewidziano na 31.12.1998.). W ramach umowy PARGWK SA została zobowiązana m.in. do wykonania opracowań nt. nadzoru nad realizacją inwestycji centralnych w roku 1998, przebiegu procesu restrukturyzacji, organizacji i nadzoru realizacji zadań wynikających z programu rządowego reformy górnictwa węgla kamiennego, (w tym opracowanie założeń organizacyjnych i dokumentów formalno-prawnych niezbędnych dla dokonania przekształceń organizacyjnych w sektorze i jego dostosowania do wymogów konkurencji w warunkach integracji z Unią Europejską), planowania i programowania strategii działalności górnictwa oraz tworzenia warunków dla jej realizacji.

Wynikiem powyższych prac był opracowany przez PARGWK SA i przedstawiony przez Ministra Gospodarki średniookresowy program gospodarczy o charakterze sektorowym - program rządowy pn. „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002”, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 30.06.1998. W programie przedstawiono zobowiązania przedsiębiorców, działających w górnictwie węgla kamiennego, wobec budżetów gmin, WFOŚiGW oraz NFOŚiGW i sposób przeprowadzenia oddłużenia zakładów górniczych. PARGWK SA została zobowiązana do monitorowania postępowania oddłużeniowego i informowania Ministra Gospodarki o przypadkach niespełnienia przez dłużnika określonych w programie wymogów, co skutkowało decyzją o umorzeniu postępowania umorzeniowego. Ponadto, zgodnie z programem, Agencji powierzono monitorowanie przebiegu reformy górnictwa i pełnienie funkcji doradczej i konsultacyjnej dla spółek węglowych.

5. W toku badań kontrolnych ustalono, że w latach 1995-1998 PARGWK SA nie prowadziła systematycznego monitoringu wpływu jednostek górnictwa węgla kamiennego na środowisko, mimo, że zarówno w programie rządowym „Górnictwo węgla kamiennego. Polityka Państwa i Sektora na lata 1996-2000”, jak i w regulaminie organizacyjnym Agencji, przewidziano wykonywanie przez PARGWK SA takich zadań. Analizę wpływu restrukturyzacji zakładów górniczych na środowisko, Agencja przeprowadziła przy ocenie biznes planów spółek węglowych w roku 1996.
6. Agencja prowadziła bilanse działalności spółek węglowych, z których wynika, że w roku 1995 tylko 3 spółki osiągnęły dodatnie wyniki finansowe netto, natomiast pozostałe 4 spółki w roku 1995 i wszystkie w latach 1996-1998 osiągały wyniki ujemne. Wyniki finansowe spółek węglowych przedstawiono w tabeli 22, natomiast koszt sprzedanego węgla i wysokość opłat na ochronę środowiska w spółkach, w latach 1995-1998, w tabeli 23 .

Tabela 22. Wynik finansowy netto roku obrotowego, w tys.zł, osiągnięty w spółkach węglowych w latach 1995-1998.

Spółka\Lata	1995	1996	1997	11 mies.1998
Bytomska Spółka Węglowa SA	-850.770,1	-239.195,5	-92.768,6	3.264,0
Gliwicka Spółka Węglowa SA	-54.931,3	-180.732,1	-564.911,3	-450.007,1
Jastrzębska Spółka Węglowa SA	54.365,7	0,0	-97.820,9	-153.115,3
Katowicki Holding Węglowy SA	-89.428,4	-283.688,7	57.263,6	-332.934,6

Nadwiślańska Spółka Węglowa SA	-335.449,5	-337.716,8	-1.169.325,6	-311.527,1
Rybnicka Spółka Węglowa SA	8.827,0	-196.783,1	-361.370,5	-268.314,8
Rudzka Spółka Węglowa SA	46.438,5	-154.704,6	-156.034,0	-238.342,2

Tabela 23. Koszt sprzedanego węgla i wysokość opłat za korzystanie ze środowiska w spółkach węglowych w latach 1995-1998.

Wszystkie spółki i kopalnie razem				
Rok	Koszt sprzedanego węgla w tys.zł	Opłaty na ochronę środowiska w tys.zł	3:2 %	Wysokość opłat na tonę węgla
1	2	3	4	5
1995	12.186.919,1	481.729,1	4,0	0,76
1996	14.821.080,7	557.553,8	3,8	1,61
1997	16.582.835,9	343.533,3	2,1	3,76
1998	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych

7. W okresie objętym kontrolą, PARGWK SA nie podejmowała żadnych działań w kierunku pozyskania środków z funduszy ochrony środowiska na realizację inwestycji ochrony środowiska, w tym ograniczających zrzuty zasolonych wód kopalnianych. Agencja nie uczestniczyła również w przygotowaniu ani opiniowaniu wniosków zakładów górniczych o przyznanie pomocy finansowej z NFOŚiGW lub WFOŚiGW - zakłady górnicze z wnioskami takimi występowały samodzielnie. Agencja nie prowadziła ewidencji ww. wniosków. Regulamin organizacyjny PARGWK SA przewidywał prowadzenie takich działań.
8. W latach 1995-1998, PARGWK SA nie uczestniczyła w działaniach mających na celu oddłużenie spółek węglowych i kopalń wobec NFOŚiGW oraz WFOŚiGW. W okresie tym nie prowadziła również monitoringu procesów związanych z oddłużaniem przedsiębiorstw górniczych wobec tych funduszy.
9. Kontrola wykazała również, że PARGWK SA w latach 1995-1998 nie prowadziła żadnej współpracy z Ministerstwem Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w zakresie rozwiązywania problemów wód zasolonych, jak również udzielania koncesji na składowanie, w nieczynnych wyrobiskach i górotworze, odpadów powstających w procesie odsalania wód.
10. W badanym okresie, w PARGWK SA nie powoływano zespołów do rozwiązywania problemów ograniczania zrzutów zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, mimo, że w regulaminie organizacyjnym Agencji z dnia 23.08.1996, funkcjonowanie takich zespołów przewidziano.
We wrześniu 1997 Zespół Ekspertów ds. Oceny Zdolności Produkcyjnych i Projektów Inwestycyjnych PARGWK SA wydał jedną opinię w sprawie inwestycji związanej z ograniczeniem zrzutu zasolonych wód kopalnianych, p.n. „Budowa Zakładu Odsalania Wód Kopalnianych z kopalń „Czczott”, „Piast” i „Ziemowit”. Inwestycja ta spowodować miała ograniczenie o 850 t/d soli zrzucanych z wodami kopalnianymi do wód powierzchniowych i podstawę realizacji programu rządowego, który zakładał uzyskanie redukcji ładunków soli, odprowadzanych do rzek z kopalń, w wysokości 1.240 t/d do roku 2002. Pozytywnej opinii nt. ww. inwestycji nie podzieliła misja Banku Światowego (styczeń 1999), która zakwestionowała ekonomiczność przedsięwzięcia i zapotrzebowanie rynku na 1.200.000 ton rocznie soli wyprodukowanej w projektowanym zakładzie.

III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

Po zakończeniu kontroli, narady pokontrolne odbyły się w 33 spośród 63 skontrolowanych jednostek, tj. 52,4 %.

W związku z kontrolą na podstawie art. 29 ust. 2 lit. f ustawy o NIK zasięgnięto informacji w 16 jednostkach organizacyjnych nie objętych kontrolą. W jednym przypadku na podstawie art. 49 ust. 4 ustawy o NIK powołano specjalistę do dokonania określonych czynności badawczych.

O wynikach kontroli informowano na bieżąco kierowników kontrolowanych jednostek. Do kierowników 63 jednostek kontrolowanych oraz kierowników 9 jednostek nadzorujących jednostki kontrolowane wystosowano łącznie 72 wystąpienia pokontrolne.

Najistotniejsze wnioski dotyczyły:

I. W wystąpieniu do Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa

1. Przeprowadzenie oceny, wspólnie z Ministerstwem Gospodarki, zawartych porozumień z września 1996 r., dot. realizacji „Krajowego programu redukcji emisji SO₂ do roku 2010” i utrzymania dotychczasowego tempa ograniczenia emisji SO₂ i NO_x z energetyki zawodowej, przemysłowej i komunalnej.
2. Podjęcie wspólnie z Ministrem Gospodarki, w ramach restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, działań dla właściwego gospodarowania zasolonymi wodami kopalnianymi.
3. Rozważenie możliwości modyfikacji stosowanego systemu instrumentów ekonomicznych w celu poprawy skuteczności realizacji zadań wynikających z Polityki Ekologicznej Państwa, w szczególności związanych z ochroną wód powierzchniowych przed zasoleniem.

Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa poinformował, m.in. że:

1. W Ministerstwie OŚZNiL analizowane są programy naprawcze przygotowane przez poszczególne przedsiębiorstwa górnicze, a zwłaszcza zawarte w tych programach zadania proekologiczne i propozycje restrukturyzacji zobowiązań pieniężnych wobec funduszy ekologicznych. Minister zwróci się do Inspekcji Ochrony Środowiska o podjęcie współpracy z PA PGWK SA w Katowicach, która będzie monitorować przebieg postępowania oddłużeniowego w zakresie nadzoru nad realizacją programów naprawczych m.in. w części dotyczącej zadań ochrony środowiska.
2. Dyrektor Departamentu Ochrony Środowiska w Ministerstwie OŚZNiL został zobowiązany do przedstawienia do 30 września 1999 r. propozycji zasad przeprowadzenia oceny „Krajowego programu redukcji emisji SO₂ do roku 2010” w uzgodnieniu z Ministrem Gospodarki oraz Urzędem Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast.

3. Zaawansowane są prace nad projektami nowych ustaw, prawo wodne i o ochronie środowiska, które mają być przyjęte przez Parlament do końca 2000 r. Równoległe będą przygotowane również projekty aktów wykonawczych dotyczących opłat za szczególne korzystanie z wód i za gospodarcze korzystanie ze środowiska.

II. W wystąpieniu do Ministra Gospodarki wnioskowano m.in. o

1. Przedstawienie rządowi docelowego, realnego programu dochodzenia przez kopalnie odprowadzające zasolone wody do środowiska naturalnego do działalności zgodnej z wymogami ochrony środowiska.
2. Określenie - w ramach prowadzonej restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego - możliwości sfinansowania programu utylizacji słonych wód kopalnianych wraz z jednoczesnym zapewnieniem zbytu uzyskanych produktów w powiązaniu z istniejącą produkcją w kraju.
3. Utrzymywanie dotychczasowego tempa wzrostu odsiarczania i odazotowywania spalin.
4. Kontynuowanie i rozwijanie odsiarczania i wzbogacania węgla kamiennego.

Minister Gospodarki poinformował, że:

1. Efektem realizacji zamierzeń proekologicznych przedstawionych w aktualnym programie rządowym pt. „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002” będzie m.in. osiągnięcie przez sektor w 2002 r. efektów w postaci utylizacji i zagospodarowania 1.240 ton/dobę soli z wód dołowych.
2. Program rządowy pt. „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002”, którego realizacja wspierana jest przepisami ustawy z 26 listopada 1998 r. o dostosowywaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych obejmuje nie tylko bieżącą i planowaną w kopalniach działalność inwestycyjną prowadzącą do zminimalizowania ujemnego wpływu eksploatacji górniczej na środowisko, ale również zagadnienia związane z restrukturyzacją finansową w zakresie zadłużenia kopalń m.in. wobec narodowego, wojewódzkich gminnych funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej. W ramach tego programu przewiduje się realizację zakładu odsalania wód kopalnianych w Oświęcimiu, w którym zagospodarowywane będzie 10.880 m³/dobę zasolonych wód dołowych z KWK „Piast i „Ziemowit”. Ponadto stwierdził, że przeprowadzone rozeznanie rynku zabezpiecza sprzedaż wszystkich produktów uzyskanych z procesu odsalania.
3. W I półroczu 1998 r., w ramach prac Zespołu ds. przekształceń i prywatyzacji w podsektorach energetycznych - pod przewodnictwem podsekretarza stanu w Ministerstwach Gospodarki i Skarbu Państwa zainicjowano rozpoczęcie prac nad założeniami polityki energetycznej państwa do 2020 r.
4. Program rządowy zakłada dalszy rozwój wzbogacania węgla energetycznych. Techniczna baza wzbogacania miałów energetycznych będzie dalej rozwijana tak, aby z jednej strony zapewnić pokrycie potrzeb na węgiel w zakresie ilości i jakości, a z drugiej strony zapewnić opłacalność produkcji. Zrealizowane zmiany w zarządzaniu strukturami energetycznymi kopalń węgla kamiennego spowodowały zdecydowane zmniejszenie obciążeń ich podstawowej działalności emisją zanieczyszczeń i wynikającymi stąd opłatami.

III. W wystąpieniu do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska wnioskowano m.in. o:

1. Zwiększenie ilości kontroli kopalń i innych zakładów produkcyjnych odprowadzających zasolone wody do wód powierzchniowych oraz przygotowania wniosków dotyczących porządkowania problemu odprowadzania zasolonych wód kopalnianych, wobec występujących zaniedbań w tym zakresie.
2. Dokonanie kompleksowej oceny przestrzegania, przez podmioty gospodarcze przepisów o ochronie środowiska w zakresie emisji siarki i tlenków azotu.

Główny Inspektor Ochrony Środowiska poinformował, że zobowiązał Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Środowiska do:

1. Przygotowania, w oparciu o wyniki przeprowadzonych kontroli oraz badań prowadzonych w ramach monitoringu środowiska, kompleksowej oceny przestrzegania przez podmioty gospodarcze przepisów o ochronie środowiska w zakresie emisji SO_2 i NO_x . Wykonanie oceny przewidziano do końca 1999 r.
2. Wzmocnienia czynności kontrolnych w kopalniach węgla kamiennego i innych podmiotach, odprowadzających wody zasolone, z konsekwentnym wykorzystaniem przysługującym im środków oddziaływania w celu wymuszenia przestrzegania przepisów ochrony środowiska.

IV. W wystąpieniu do Wojewodów i Marszałków Województw wnioskowano m.in. o:

1. Pełne naliczanie i wymierzanie opłat za korzystanie ze środowiska naturalnego, w szczególności za odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych i wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza oraz ich skutecznego egzekwowania oraz terminowego przekazywania należnych środków do WFOŚiGW, NFOŚiGW i GFOŚiGW.
2. Egzekwowanie obowiązku posiadania przez podmioty gospodarcze pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie wód zasolonych do wód powierzchniowych oraz decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza.
3. Uaktualnienie i uzupełnienie rejestru jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą powodującą zanieczyszczanie powietrza.
4. Opracowanie zgodnie z art. 30 ust. 9 uoś publicznie dostępnego rejestru danych o rodzajach i ilości substancji zanieczyszczających, dopuszczonych do wprowadzenia do powietrza.
5. Udzielenie pomocy spółkom węglowym w realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych dotyczących utworzenia systemu hydrotechnicznej ochrony wód dorzecza Wisły i Odry przed ponadnormatywnym zasoleniem tych zlewni, tj. poprzez m.in.:
 - zobowiązanie tych jednostek do opracowania w tym zakresie programów naprawczych na okres 2-3 lat,
 - rozważenie możliwości udzielenia poparcia w staraniu o przyznanie dotacji lub pożyczki z NFOŚiGW.

• **Wojewodowie i Marszałkowie Wojewódzcy poinformowali, że:**

1. Podjęli działania celem weryfikacji nieodpowiednio naliczonych opłat i wymierzenia opłat wszystkim podmiotom za gospodarcze korzystanie ze środowiska, które z tego środowiska korzystają.
2. Zobowiązali podległe służby do:

- uaktualnienia i uzupełnienia rejestru jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą powodującą zanieczyszczanie powietrza,
 - skutecznego egzekwowania oraz terminowego przekazywania należnych środków finansowych do NFOŚiGW, WFOŚiGW i GFOŚiGW,
 - uregulowania w bieżącym roku spraw związanych z wydaniem decyzji o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza oraz egzekwowania posiadania przez podmioty gospodarcze pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie wód zasolonych do wód powierzchniowych,
 - usprawnienia systemu publicznego udostępniania rejestru danych o rodzajach i ilości substancji zanieczyszczających dopuszczonych do wprowadzenia do powietrza.
4. Zobowiązali JSW SA i RSW SA do przedstawienia w terminie do 31 maja 1999 r. programów naprawczych, mających na celu usunięcie przyczyn ujemnego oddziaływania na wody powierzchniowe.
5. Zadeklarowali poparcie dla inwestorów o uzyskanie środków finansowych z NFOŚiGW na realizację zadań ochrony wód powierzchniowych przed nadmiernym zasoleniem.

Ponadto wystąpiono m.in. do:

- Wojewody Małopolskiego w związku z :

- nie nadaniem do 1 stycznia 1998 r. (w uzgodnieniu z Ministrem OŚZNiL) statutu WFOŚiGW w Krakowie,
- brakiem w WFOŚiGW informacji o wysokości rocznych opłat otrzymywanych w latach 1995-1997 przez UW w Krakowie z tytułu emisji SO₂ do powietrza atmosferycznego,
- stwierdzeniem przez Wojewodę nieważności uchwały Rady Nadzorczej Funduszu, dot. założeń strategii zarządzania finansami Funduszu zawierającej określenie maksymalnej wysokości środków dyspozycyjnych przeznaczonych w 1998 r. na inwestycje finansowe o zwiększonym ryzyku. W wyniku angażowania środków Funduszu w inwestycje o wysokim stopniu ryzyka (obligacje i akcje jednostek gospodarczych) w 1998 r. WFOŚiGW poniósł straty w wysokości 287.675 zł.

- Wojewody Dolnośląskiego w związku z koniecznością podjęcia działań w stosunku do Zarządu Elektrowni „Turów” w Bogatyni celem wyegzekwowania skuteczności instalacji suchego odsiarczania spalin w blokach energetycznych nr 8 i 9 na poziomie ustalonym przez b. Wojewodę Jeleniogórskiego.

- Wojewody Łódzkiego w związku z samowolną zmianą przez Zespół Elektrociepłowni SA w Łodzi wskaźnika bazowego do wyliczania wielkości emisji NO_x do atmosfery ustalonego w piśmie UW w Łodzi w styczniu 1992 r.

- Marszałka Województwa Lubuskiego w związku z nie zrealizowaniem przez Zielonogórskie Zakłady Zbożowo-Młynarskie w Zielonej Górze obowiązków w zakresie przekazywania wykazów zawierających dane o wielkości emisji zanieczyszczeń do powietrza i posiadania decyzji o dopuszczalnej emisji tych zanieczyszczeń oraz ponoszenia opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska.

V. W wystąpieniu do Wojewódzkich Inspektorów Ochrony Środowiska wnioskowano o:

1. Zwiększenie ilości kontroli w zakładach znajdujących się na „Liście wojewódzkich zakładów najbardziej uciążliwych dla środowiska”.

2. Wszczęcie i przeprowadzenia postępowań administracyjnych w sprawie wymierzania podmiotom gospodarczym łącznych kar pieniężnych za przypadki przekroczeń dopuszczalnych poziomów emisji zanieczyszczeń do powietrza.
3. Konsekwentne egzekwowanie realizacji zarządzeń pokontrolnych.
4. Analizę przebiegu realizacji inwestycji proekologicznych, mającą na uwadze terminy określone w decyzjach naprawczych Wojewody i opracowanych na ich podstawie harmonogramach.

Wojewódzcy Inspektorzy Ochrony Środowiska poinformowali, m.in. że:

1. W planach kontroli na lata 1999-2000 uwzględnili kontrole zakładów znajdujących się na „Liście wojewódzkich zakładów najbardziej uciążliwych dla środowiska” zaś egzekwowanie realizacji zarządzeń pokontrolnych zintensyfikują poprzez zwiększenie ilości kontroli w zakładach, dla których wydane były w latach ubiegłych zarządzenia pokontrolne. Ponadto w planach tych uwzględniona została kontrola przebiegu realizacji inwestycji proekologicznych, mająca na uwadze terminy określone w decyzjach naprawczych Wojewody i opracowanych na ich podstawie harmonogramach.
2. Zapewnili, że w każdym przypadku stwierdzenia przekroczenia przez zakłady dopuszczalnych norm zanieczyszczeń do powietrza będzie naliczana dobowo kara pieniężna, a następnie przeprowadzone zostanie konsekwentne postępowanie administracyjne w sprawie wymierzania podmiotom gospodarczym łącznych kar pieniężnych za przypadki przekroczeń dopuszczalnych poziomów emisji zanieczyszczeń do powietrza.

VI. W wystąpieniu do Prezesa Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wnioskowano m.in. o:

1. Wprowadzenia odrębnej ewidencji wpływów z opłat i kar za emisję do powietrza dwutlenku siarki i tlenków azotu, a także udzielonych pożyczek z tych środków.
2. Przyspieszenia wprowadzenia systemu rejestracji wniosków o udzielenie pomocy wpływających do NFOŚiGW.
3. Wdrożenia systemu rejestracji efektów w ochronie środowiska, uzyskanych w wyniku przedsięwzięć proekologicznych dofinansowanych przez NFOŚiGW.

Prezes Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej poinformował, że:

1. Do planu kont jak i do planu przychodów wprowadzono ewidencję wpływów z opłat i kar za emisję do powietrza SO₂ oraz NO_x, a do planu kont, planu finansowego i do sprawozdawczości ewidencję rozchodów z subfunduszu SO₂ i z subfunduszu NO_x.
2. Zakończono wdrażanie systemu informatycznego rejestracji wpływających wniosków o dofinansowanie.
3. System rejestracji efektów ekologicznych przewidywany jest do wdrożenia w 1999 r.

VII. W wystąpieniu do Prezesów Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wnioskowano m.in. o:

1. Zaktualizowanie kryteriów wyboru przedsięwzięć dofinansowywanych ze środków WFOŚiGW

2. Zwiększenie ilości kontroli i nadzoru nad prawidłowością wykorzystania środków WFOŚiGW, przyznanych na realizację zadań proekologicznych.

Prezesi Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej poinformowali, że:

1. Planują zaktualizować i wdrożyć do końca I kwartału 1999 r. nowe kryteria wyboru przedsięwzięć dofinansowywanych ze środków WFOŚiGW.
2. W planach kontroli na lata 1999-2000 uwzględniona zostanie większa ilość kontroli, dotyczących prawidłowości wykorzystania środków WFOŚiGW, przyznanych na realizację zadań proekologicznych.

VIII. W wystąpieniu do Zarządów Spółek Węglowych wnioskowano m.in. o:

1. Uzyskania przez podległe kopalnie pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych.
2. Kontynuowanie działań mających na celu dalsze ograniczanie ilości zasolonych wód kopalnianych i ładunku zanieczyszczeń zawartych w odprowadzanych wodach kopalnianych do wód powierzchniowych.
3. Uregulowanie zasad współpracy pomiędzy RSW SA, JSW SA i PGWiR SA tak, aby kolektor „Olza” odprowadzający zasolone wody kopalniane do rzeki Leśnicy przekształcić w system ochrony wód powierzchniowych
4. Opracowanie i wdrożenie systemu określającego ilość odprowadzanych wód kopalnianych do wód powierzchniowych z tolerancją nie przekraczającą 5 % oraz rozważenie zasadności wprowadzenia jednolitego sposobu określania ilości odprowadzanych wód zasolonych do wód powierzchniowych w podległych kopalniach.
5. Dokonanie analizy możliwości spółek w zakresie uregulowania zaległych zobowiązań wobec budżetu państwa, budżetu gmin i państwowych osób prawnych.
6. Wykorzystanie w pełni możliwości oddłużeniowych wynikających z przepisów ustawy z 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach rynkowych oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych.

Zarządy Spółek Węglowych poinformowały, że:

1. Występują nadal istotne problemy by uzyskać pozwoleń wodnoprawnych na odprowadzanie wód zasolonych do wód powierzchniowych z powodu kilkukrotnego przekraczania stężeń siarczanów i chlorków w stosunku do dopuszczalnych norm ustalonych w obowiązujących przepisach prawa.
2. Zadeklarowały zintensyfikowanie działań mających na celu dalsze ograniczanie ilości zasolonych wód kopalnianych i ładunku zanieczyszczeń zawartych w odprowadzanych wodach kopalnianych do wód powierzchniowych.
3. Trwają negocjacje związane z przygotowaniem trójstronnego porozumienia o współpracy pomiędzy RSW SA, JSW SA i PGWiR SA, aby kolektor „Olza” odprowadzający zasolone wody kopalniane do rzeki Leśnicy przekształcić w system ochrony wód powierzchniowych i docelowo uzyskać pozwolenie wodnoprawne.

4. Podjęły działania celem stworzenia systemu określającego ilość odprowadzanych wód kopalnianych do wód powierzchniowych z tolerancją nie przekraczającą 5 %.
5. W ramach procesów oddłużeniowych dokonają analizy możliwości spółek w zakresie uregulowania zaległych zobowiązań wobec budżetu państwa, budżetów gmin i państwowych osób prawnych.
6. Podejmują działania organizacyjno-ekonomiczne celem podpisania stosownych umów z wierzycielami oraz wystosowania wniosków o oddłużenie zobowiązań.

IX. W wystąpieniu do Zarządów Elektrociepłowni, Elektrowni i Energetyki Ciepłej wnioskowano m.in. o:

1. Kontynuowanie działań na rzecz ograniczenia emisji SO₂ i NO_x do powietrza tak, aby zminimalizować opłaty i nakładane kary z tego tytułu.
2. Posiadanie i przestrzeganie decyzji Wojewodów w zakresie dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza.
3. Wykonywanie pomiarów emisji zanieczyszczeń powietrza SO₂ i NO_x z zachowaniem warunków pomiarów określonych w Polskich Normach i z uwzględnieniem częstotliwości tych pomiarów.
4. Prowadzenie bieżącej ewidencji emitowanych zanieczyszczeń do powietrza.
5. Terminowe informowanie Wojewody o ilości zużytego paliwa, stanowiącej podstawę do naliczania opłat za korzystanie ze środowiska naturalnego.
6. Terminowe i w pełnej wysokości regulowanie zobowiązań z tytułu opłat za zanieczyszczanie powietrza oraz kar za przekroczenie dopuszczalnych zanieczyszczeń.

Zarządy Elektrociepłowni, Elektrowni i Energetyki Ciepłej poinformowały, że:

1. Podjęły działania techniczno-organizacyjne na rzecz ograniczenia emisji SO₂ i NO_x do powietrza tak, aby zminimalizować opłaty i nakładane kary z tego tytułu.
2. Wystąpiły do Wojewodów o wydanie decyzji w zakresie dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza. Deklarują bezwzględne przestrzeganie warunków nałożonych na zakłady w ww. decyzjach i obowiązujących przepisach prawa, w tym m.in. wykonywanie pomiarów emisji zanieczyszczeń powietrza SO₂ i NO_x z zachowaniem warunków pomiarów określonych w Polskich Normach i uwzględnieniem częstotliwości tych pomiarów oraz prowadzenie bieżącej ewidencji emitowanych zanieczyszczeń do powietrza, a także terminowe informowanie Wojewody o ilości zużytego paliwa, stanowiącej podstawę do naliczania opłat za korzystanie ze środowiska naturalnego.
3. Deklarują terminowe i w pełnej wysokości regulowanie zobowiązań z tytułu opłat za zanieczyszczanie powietrza oraz kar za przekroczenie dopuszczalnych zanieczyszczeń.

W wyniku przeprowadzonych kontroli Najwyższa Izba Kontroli wystosowała wystąpienia pokontrolne do 72 jednostek organizacyjnych. W wystąpieniach zawarto 143 wnioski, z czego zrealizowano 42 wnioski, tj. 29,4 %, a w trakcie realizacji są pozostałe wnioski.

Zastrzeżenia w sprawie ocen, uwag i wniosków zawartych w wystąpieniach pokontrolnych NIK zgłosili kierownicy dwóch skontrolowanych jednostek organizacyjnych.

I tak:

I. Wojewoda Małopolski zakwestionował zarzuty dotyczące m.in.:

- niedopełnienia obowiązku nadania (w uzgodnieniu z Ministrem OŚZNiL) statutu WFOŚiGW w Krakowie, nieprzesyłania do WFOŚiGW przez b. Urząd Wojewódzki w Krakowie, informacji o wysokości rocznych opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska w latach 1995 - 1997 oraz stwierdzenia nieważności uchwały Rady Nadzorczej WFOŚiGW w sprawie założeń strategii zarządzania finansami Funduszu.

Komisja odwoławcza Delegatury NIK w Krakowie podjęła uchwałę o:

- 1) uwzględnieniu części zgłoszonych zastrzeżeń, poprzez dokonanie w wystąpieniu pokontrolnym zmiany zapisu odnoszącego się do operacji giełdowych prowadzonych przez WFOŚiGW w Krakowie.
- 2) w pozostałym zakresie zastrzeżenia oddalić.

II. GSW SA zgłosiła zastrzeżenia dot. stwierdzenia, że spółka nie zrealizowała zaleceń pokontrolnych z 1997 r. zobowiązujących ją do uzyskania pozwoleń wodnoprawnych dla podległych jej kopalń na odprowadzenie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych oraz do wniosku o uzyskanie takich pozwoleń.

Komisja Odwoławcza Departamentu Ochrony Środowiska i Budownictwa NIK podjęła uchwałę o:

1. uwzględnieniu części zastrzeżeń, poprzez umieszczenie w wystąpieniu pokontrolnym zamiennego zapisu w sprawie pozwoleń wodnoprawnych, o brzmieniu: "Realizowanie zaleceń z 1997 r. dotyczących doprowadzenia w nadzorowanych zakładach górniczych do złożenia wniosków o wydanie pozwoleń i odprowadzenie ścieków do wód i ziemi".
2. w pozostałej części zastrzeżenia oddalić.

W wyniku kontroli stwierdzono uszczuplenia w środkach publicznych na łączną kwotę 17.734.601,00 zł, w tym:

- budżetu państwa na kwotę 114.133,00 zł,
- budżetów samorządowych na kwotę 26.355,00 zł,
- państwowych funduszy celowych na kwotę 10.599.049,00 zł,

OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ
PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

- samorządowych funduszy celowych na kwotę 6.995.064,00 zł.

Łączna kwota odzyskana wyniosła 128.788,00 zł, tj. 0,7% stwierdzonych uszczupleń, w tym: dotyczących budżetów samorządowych 26.355,00 zł, państwowych funduszy celowych - 98.882,00 zł i samorządowych funduszy celowych - 3.551,00 zł.

Dyrektor Departamentu
Ochrony Środowiska i Budownictwa

Andrzej Głowacki

Akceptuję
WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

Zbigniew Wesołowski

Zatwierdzam
PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

Janusz Wojciechowski

Warszawa, dnia **31** października 1999 r.

WYKAZ SKONTROLOWANYCH JEDNOSTEK

I. Ministerstwo Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa

II. Ministerstwo Gospodarki

III. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska

IV. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

V. Urzędy wojewódzkie

1. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach
2. Świętokrzyski Urząd Wojewódzki w Kielcach
3. Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie
4. Urząd Wojewódzki w Łodzi
5. Urząd Wojewódzki w Opolu
6. Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu
7. Były Urząd Wojewódzki w Legnicy
8. Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze

VI. Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska

1. Śląski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach
2. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska Województwa Świętokrzyskiego w Kielcach
3. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Krakowie
4. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Łodzi
5. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Opolu
6. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu
7. b. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu (oddział w Legnicy)
8. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze

VII. Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

1. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach
2. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Kielcach
3. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Krakowie
4. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi
5. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu
6. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu
7. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Legnicy
8. b. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze

VIII. Podmioty gospodarcze

1. Nadwiślańska Spółka Węglowa SA w Tychach
2. Jastrzębska Spółka Węglowa SA w Jastrzębiu Zdroju
3. Kopalnia Węgla Kamiennego „Borynia” w Jastrzębiu Zdroju
4. Kopalnia Węgla Kamiennego „Krupiński” w Suszczu
5. Kopalnia Węgla Kamiennego „Pniówek” w Pawłowicach
6. Kopalnia Węgla Kamiennego „Zofiówka” w Jastrzębiu Zdroju
7. Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego SA w Katowicach
8. Elektrownia „Halemba” SA w Rudzie Śląskiej

9. Elektrownia „Skawina” SA w Skawinie
10. Elektrownia „Opole” SA w Brzeziu k/Opola
11. Elektrownia „Blachownia” SA w Kędzierzynie-Koźlu
12. Zespół Elektrowni Pątnów-Adamów-Konin w Koninie
13. Elektrownia „Turów” w Bogatyni
14. Elektrownia „Kozienice” SA w Świerżach Górnych
15. Elektrociepłownia „Będzin” SA w Będzinie
16. Zespół Elektrociepłowni SA w Łodzi
17. Zespół Elektrociepłowni Poznańskich SA w Poznaniu
18. Elektrociepłownie Warszawskie SA Zespół Elektrociepłowni „Żerań” w Warszawie
19. Miejska Energetyka Ciepła Sp. zoo w Ostrowcu Świętokrzyskim
20. Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z oo w Starachowicach
21. Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej SA w Krakowie
22. Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. zoo we Wrześni
23. Miejska Energetyka Ciepła Sp. zoo w Pile
24. Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Zielonej Górze
25. Kombinat Górniczo-Hutniczy Miedzi Polska Miedź SA Oddział- Huta Miedzi „Legnica” w Legnicy
26. Kombinat Górniczo-Hutniczy Miedzi Polska Miedź SA w Lubinie Oddział- Huta Miedzi „Głogów” w Głogowie
27. Huta Metali Nieżelaznych „Szopienice” SA w Katowicach
28. Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Rekultywacji SA w Jastrzębiu Zdroju
29. Cementownia „Małogoszcz” SA w Małogoszczy
30. Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Wawel” w Krakowie
31. Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Pabianicach
32. Pabianickie Zakłady Przemysłu Bawełnianego „Pamotex” SA w Pabianicach
33. Zakłady Koksownicze im. Powstańców Śląskich w Zdzeszowicach
34. Zielonogórskie Zakłady Zbożowo-Młynarskie Sp. zoo w Zielonej Górze
35. Przedsiębiorstwo Państwowe Komunikacji Samochodowej w Zielonej Górze

WYKAZ JEDNOSTEK SKONTROLOWANYCH PRZEZ WIOŚ

1. Elektrociepłownie Warszawskie SA Zespół Elektrociepłowni „Żerań” w Warszawie
2. Elektrownie Warszawskie SA Zespół Elektrociepłowni „Żerań”, Elektrociepłownia „Powiśle” w Warszawie
3. Elektrociepłownia „Kielce” SA w Kielcach
4. „Kostrzyń Papier” SA w Kostrzynie nad Odrą
5. Elektrownia „Rybnik” w Rybniku
6. Zakłady Azotowe „Kędzierzyn” SA w Kędzierzynie Koźlu
7. Przedsiębiorstwo Energetyczne „Energetyka - Rokita” Sp. zoo w Brzegu Dolnym
8. Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. zoo w Aleksandrowie Łódzkim
9. Zespół Elektrociepłowni Poznańskich SA EC- II „Karolin” w Poznaniu
10. Zakład Siłowni Huty im. Sendzimira SA w Krakowie
11. Rybnicka Spółka Węglowa SA w Rybniku
12. Kopalnia Węgla Kamiennego „Rydułtowy”
13. Kopalnia Węgla Kamiennego „Chwałowice”
14. Kopalnia Węgla Kamiennego „Jankowice”
15. Kopalnia Węgla Kamiennego „Marcel”

Wykaz aktów prawnych

1. Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska - Dz.U. z 1994 r. Nr 49, poz. 196; zm: Dz.U. z 1995 r. Nr 90, poz. 446, Dz.U. z 1995 r. Nr 141, poz. 692; Dz.U. z 1996 r. Nr 106, poz. 496, Dz.U. z 1996 r. Nr 132, poz. 622, Dz.U. z 1996 r. Nr 156, poz. 773; z 1997 r. Nr 46, poz. 296, Nr 88, poz. 554, Nr 96, poz. 592, Nr 121, poz. 770, Nr 133, poz. 885, z 1998 r. Nr 106, poz. 668.
2. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze - Dz.U. Nr 27, poz. 96, zm.: Dz.U. z 1996 r. Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Dz.U. Nr 88, poz. 554, Nr 111, poz. 726; Nr 133, poz. 885; z 1998 r. Nr 106, poz. 668.
3. Ustawa z dnia 24 października 1974 r. Prawo wodne - Dz.U. Nr 38, poz. 230; zm: z 1980 r. Nr 3, poz. 6; z 1983 r. Nr 44, poz. 201; z 1989 r. Nr 26, poz. 139 i Nr 35, poz. 192; z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 39, poz. 222; z 1991 r. Nr 32, poz. 131 i Nr 77, poz. 335; z 1993 r. Nr 40, poz. 138; z 1994 r. Nr 27, poz. 96; z 1995 r. Nr 47, poz. 243, z 1996 r. Nr 106, poz. 496; z 1997 r. Nr 47, poz. 299, Nr 88, poz. 554, Nr 133, poz. 885; z 1998 r. Nr 106, poz. 668.
4. Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska - Dz.U. nr 77, poz. 335; zm: z 1996 r. Nr 106, poz. 496; z 1997 r. Nr 121, poz. 770 i Nr 133, poz. 885, Nr 141, poz. 943; z 1998 r. Nr 106, poz. 668.
5. Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne - Dz.U. Nr 54, poz. 348, zm.: z 1997 r. Nr 158, poz. 1042; z 1998 r. Nr 94, poz. 594, Nr 106, poz. 668 i Nr 162, poz. 1126.
6. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o restrukturyzacji finansowej jednostek węgla kamiennego oraz o wprowadzeniu opłaty węglowej - Dz.U. Nr 113, poz. 735, zm. z 1997 r. Nr 160, poz. 1081 - utraciła moc obowiązującą z dnia 13.01.1999 r. Od dnia 14.01.1999 r. obowiązuje ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych Dz.U. Nr 162, poz. 1112.
7. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego - Dz.U. z 1980 r. Nr 9, poz. 26; zm: z 1980 r. Nr 27, poz. 111; z 1982 r. Nr 7, poz. 55, Nr 45, poz. 289; z 1983 r. Nr 41, poz. 185; z 1984 r. Nr 34, poz. 183; z 1986 r. Nr 47, poz. 228; z 1987 r. Nr 21, poz. 123, Nr 33, poz. 186; z 1989 r. Nr 20, poz. 107; z 1990 r. Nr 34, poz. 201; z 1991 r. Nr 100, poz. 442, Nr 119, poz. 513; z 1994 r. Nr 122, poz. 593, z 1995 r. Nr 1, poz. 1, Nr 74, poz. 368, z 1996 r. Nr 43, poz. 189, Nr 106, poz. 496; z 1997 r. Nr 75, poz. 471, Nr 102, poz. 643 i Nr 137, poz. 926, Nr 141, poz. 944; z 1998 r. Nr 162, poz. 1126.
8. Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji - j.t. Dz.U. z 1991 r. Nr 36, poz. 161, zm. Dz.U. z 1992 r. Nr 20, poz. 78, Dz.U. z 1993 r. Nr 28, poz. 127, Dz.U. z 1995 r. Nr 85, poz. 426, Dz.U. z 1995 r. Nr 141, poz. 692, Dz.U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189, Dz.U. z 1996 r. Nr 146, poz. 680, Dz.U. z 1996 r. Nr 156, poz. 773; z 1997 r. Nr 137, poz. 926, Nr 141, poz. 944; z 1998 r. Nr 133, poz. 872 i Nr 162, poz. 1126.
9. Ustawa z dnia 21 czerwca 1996 r. o urzędzie Ministra Gospodarki - Dz.U. Nr 106, poz. 490, zm. Dz.U. z 1997 r. Nr 141, poz. 943 - zachowała moc obowiązującą z dniem 1 kwietnia 1999 r. - na podstawie art. 96 ust. 1 pkt 9 w związku z art. 89 ustawy z dnia 4 kwietnia 1997 r. o działach administracji rządowej, Dz.U. Nr 141, poz. 943 ze zm. - do czasu ustalenia szczegółowego zakresu działania ministrów kierujących określonym działem administracji rządowej

10. Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa - Dz.U. Nr 73, poz. 433 zm.: Dz.U. z 1997 r. Nr 114, poz. 492 i Nr 101, poz.444 - zachowała moc obowiązującą z dniem 1 kwietnia 1999 r. na podstawie art. 96 ust. 1 pkt 7 w związku z art. 89 ustawy o działach administracji rządowej - z powodu j.w.
11. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 grudnia 1993 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa - Dz.U. z 1994 r. Nr 2, poz.4 - utraciło moc obowiązującą z dniem 15.05.1997 r. Od dnia 16.05.1997 r. obowiązuje rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 marca 1997 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa - Dz.U. Nr 47, poz. 308 zm. Dz.U. z 1998 r. Nr 53, poz. 331..
12. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie opłat ze szczególnego korzystania z wód i urządzeń wodnych - Dz.U. Nr 133, poz. 637 zm.: Dz.U. z 1994 r. Nr 140, poz. 775, z 1995 r. Dz.U. Nr 153, poz. 776, z 1996 r. Dz.U. Nr 156, poz. 783, z 1997 r. Dz.U. Nr 160, poz. 1098; z 1998 r. Nr 162, poz. 1127.
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1991 r. w sprawie kar pieniężnych za naruszenie warunków, jakimi powinny odpowiadać ścieki wprowadzone do wód lub do ziemi - Dz.U. Nr 125, poz. 557 - uchylone z dniem 26.07.1995 r. na mocy § 16 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1995 r. Dz.U. Nr 79, poz. 400.
14. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1995 r. w sprawie zasad i trybu ustalania kar pieniężnych za naruszanie warunków, jakim powinny odpowiadać ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi, oraz współczynników różnicujących wysokość kar pieniężnych - Dz.U. nr 79, poz.400.
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzenie w nim zmian - Dz.U. Nr 133, poz.638; zm: z 1994 r. Nr 51, poz.203, Nr140, poz.772; z 1995 r. Nr 153, poz.775; z 1996 r. Nr 154, poz.747; z 1997 r. Nr 96, poz.592 - uchylone z dniem 1.01.1998 r. na podstawie § 10 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1997 r. Dz.U. Nr 162, poz. 1117.
16. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1997 r. w sprawie opłat za wprowadzanie substancji zanieczyszczających do powietrza oraz za usuwanie drzew lub krzewów - Dz.U. Nr 162, poz. 1117; zm. Dz.U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1129 obowiązuje od dnia 1.01.1998 r.
17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 1987 r. w sprawie wysokości, zasad i trybu nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska - Dz.U Nr 41, poz.240 zm. Dz.U. z 1990 r. Nr 42, poz. 246; Nr 88, poz. 512 - uchylone na podstawie § 14 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1995 r. z dniem 26.07.1995 r.
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1995 r. w sprawie wysokości, zasad i trybu nakładania kar pieniężnych za nieprzestrzeganie wymagań ochrony środowiska oraz współczynników różnicujących wysokość kar pieniężnych - Dz.U. Nr 79, poz.399 - uchylone z dniem 14.01.1999 r. - na podstawie § 18 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie kar pieniężnych za naruszenie wymagań ochrony środowiska oraz rejestru decyzji dotyczącej tych kar - Dz.U. Nr 162, poz. 1138.
19. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 października 1997 r. w sprawie nadania statutu Urzędowi Regulacji Energetyki - Dz.U. Nr 130, poz. 859; zm. Dz.U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1151.

20. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 września 1980 r. w sprawie ochrony środowiska przed odpadami i innymi zanieczyszczeniami oraz utrzymania czystości w miastach - Dz.U. Nr 24, poz. 91 ze zm. Utraciło moc obowiązującą z dniem 1 stycznia 1998 r.
21. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 12 lutego 1990 r. w sprawie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem - Dz.U. Nr 15, poz.92 zm.: Dz.U. z 1997 r. Nr 133, poz. 885.
22. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 28 kwietnia 1998 r. w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających powietrze - Dz.U. Nr 55, poz. 355 - obowiązuje od dnia 21 maja 1998 r.
23. Zarządzenie Nr 5 Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki z dnia 5 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia regulaminu organizacyjnego Urzędu Regulacji Energetyki - niepublikowane.